

ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI

MUSTAFA EFENDİ'NİN VİYANA SEFÂRETİ VE
SEFÂRETNÂMESİ (İSTILAH-I NEMÇE) (1730)

İsmail ÖDEMİŞ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
Yrd. Doç. Dr. Türkan POLATCI

Çankırı – 2013

**ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI**

**MUSTAFA EFENDİ’NİN VİYANA SEFÂRETİ VE
SEFÂRETNÂMESİ (İSTILAH-I NEMÇE) (1730)**

İsmail ÖDEMİŞ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Danışman
Yrd. Doç. Dr. Türkan POLATCI**

***Bu çalışma Çankırı Karatekin Üniversitesi Proje Yönetim Birimi tarafından
[2011/28] nolu Lisansüstü Tez Projesi olarak desteklenmiştir.***

Çankırı – 2013

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
Bilimsel Etik Bildirimi	ii
Tez Kabul ve Onay	iii
Önsöz	iv
Özet	vi
Summary	vii
Kısaltmalar	viii
1. GİRİŞ	1
2. TAVUKÇU REİS MUSTAFA EFENDİ'NİN HAYATI	5
3. SEFÂRETE SEBEP OLAN SİYASİ OLAYLAR	8
3.1. Osmanlı Devleti'ndeki Genel Durum	8
3.1.1. Prut Seferi Ve Antlaşması	9
3.1.2. Pasarofça Antlaşması	10
3.1.3. Lale Devri Ve Patrona Halil İsyanı	12
3.2. Osmanlı-Habsburg İlişkilerine Kısa Bir Bakış	14
4. SEFÂRETNÂMENİN ÖZELLİKLERİ	18
4.1. Şekil Özellikleri	18
4.2. Muhtevâ Özellikleri	20
5. SEFÂRETNÂME METNİ	26
6. SONUÇ	51
KAYNAKÇA	52
DİZİN	56
TIPKIBASIM	60
ÖZGEÇMİŞ	92

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Yüksek Lisans tezi olarak hazırladığım [*Mustafa Efendi'nin Viyana Sefâreti Ve Sefâretnâmesi (Istilah-ı Nemçe) (1730)*] adlı çalışmanın öneri aşamasından sonuçlanmasına kadar geçen süreçte bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle uyduğumu, tez içindeki tüm bilgileri bilimsel ahlak ve gelenek çerçevesinde elde ettiğimi, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu çalışmamda doğrudan veya dolaylı olarak yaptığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu beyan ederim.

15 / 02 / 2013

İsmail ÖDEMİŞ

ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

[İsmail ÖDEMİŞ] tarafından hazırlanan *[Mustafa Efendi'nin Viyana Sefâreti Ve Sefâretnâmesi (İstılah-ı Nemçe) (1730)]* başlıklı bu çalışma, *[15.02.2013]* tarihinde yapılan tez savunma sınavı sonucunda *[oybirliğiyle]* başarılı bulunarak jürimiz tarafından *[Tarih]* Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

TEZ JÜRİSİ ÜYELERİ (Unvanı, Adı ve Soyadı)

Başkan : Prof. Dr. Ali İbrahim SAVAŞ İmza:

Danışman : Yrd. Doç. Dr. Türkan POLATCI İmza:

Üye : Yrd. Doç. Dr. Galip ÇAĞ İmza:

ONAY

Bu Tez, Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun 25/01/2013 tarih ve 2013/03-01 sayılı oturumunda belirlenen jüri tarafından kabul edilmiştir.

Doç. Dr. Hasan AKÇA
Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

Osmanlı Devleti tarafından yabancı ülkelere gönderilmiş olan elçilerin gittikleri yabancı ülkelerdeki gözlemlerini ve buralarda yaptıkları faaliyetleri anlatan raporlar olan sefâretnâmeler Osmanlı diplomasi tarihi için pek mühim kaynaklar arasındadır. Son zamanlarda Türkiye’de araştırmacılar tarafından sefâretnâmeler üzerinde önemli çalışmalar yapılmıştır.

Avrupa Devletleri XV. yüzyıldan itibaren İstanbul’da daimi elçilikler açıp maslahatgüzarlar bulundurmalarına rağmen Osmanlı Devleti XVIII. yüzyıla kadar sadece gerekli hallerde ve lüzum gördüğü takdirde geçici elçiler göndermiştir. Ancak Osmanlı diplomasi tarihinin dönüm noktası olarak kabul edilen Karlofça Barışı (1699)’nın ardından Osmanlı Devleti karşılıksız diplomasi anlayışından taviz vermeye başlamıştır. Bu değişiklikle Osmanlı Devleti’nin kendi dışındaki kültürlerle ve dünyaya bakış açısı değişmeye başlamış ve bu kültürleri tanımak için çeşitli yollara başvurmuştur. Barışçı ilişkilerin kurulmasında da önemli rol oynayan bu tür yakınlaşmalar Osmanlıların kültürel ve sosyal yaşantısına da büyük etki yapmıştır. Bu etkide batıda yaşanan sosyo-ekonomik gelişmelerin yanı sıra resmi görevlerle dışarıya gönderilen elçilerin tuttıkları raporların ve sefâretnâmelerin de etkisi büyük olmuştur.

Osmanlı elçilerinin sefâretnâmelerinde yer alan bilgiler, Osmanlıların yabancı ülkelere ve uluslara ilişkin görüş ve düşüncelerini önemli ölçüde etkilemiş ve elçiler, Batı’da gördükleri yenilikleri Osmanlı ülkesine de getirmeye çalışmışlardır. Her bakımdan önemli olan sefâret raporlarının tamamı henüz ortaya çıkmamış ve akademik anlamda değerlendirilmemiştir. Sefâretnâmelerin bir kısmı ya çeşitli nedenlerden dolayı kaybolmuş veya bir kısmı ise henüz gün ışığına çıkmamıştır. Bu türden eserlerin bilim dünyasına kazandırılmasının kendi tarihimize büyük bir ışık tutacağı aşikârdır. Bu nedenle 1730 tarihinde I. Mahmud’un cülûsunu Nemçe Devleti’ne bildirmek için görevlendirilen Tavukçu Reis Mustafa Efendi, Viyana’da gözlemlediklerini, öğrendiklerini ve çeşitli konularda verdiği malumatları anlatan Viyana Sefâretnâmesi (İstılah-ı Nemçe) çalışma konusu olarak belirlenmiştir.

Bu çalışmanın temel amacı; 1730 yılında Viyana'ya elçi olarak giden ve Tavukçu Reis olarak tanınan Hacı Mustafa Efendi'nin Viyana'ya gidişinden dönüşüne kadar yaşadığı olaylar ve diplomatik misyonunu yerine getirmesini anlatan sefâretnâmesini incelemektir. Hacı Mustafa Efendi sefâretnâmesinde, klasik sefâretnâme yazım türünün aksine, Nemçe Devleti'nin kuruluşunu, 1701-1714 arasında cereyan eden tarihi olayları, Avusturya, İspanya ve İtalya veraset meselelerini ve Viyana'daki bazı diplomatik hususları kaleme almıştır. Bu çalışma ile sefâretnâme metninin transkripsiyonu yapılarak diğer yazmalarıyla farklılıkları ortaya konulmaya çalışılmış, dönemin siyasi ve diplomatik durumu Mustafa Efendi'nin anlatımıyla yansıtılmıştır.

Hazırlanan bu yüksek lisans tezinin danışmanlığını yapan ve çalışmalarımız sırasında bana yol göstererek yardımlarını esirgemeyen kıymetli hocam *Yrd. Doç. Dr. Türkan Polatcı*'ya sonsuz şükranlarımı sunarım. Burada adını zikredemediğim değerli fikir ve görüşlerine başvurduğum hocalarıma da teşekkürü bir borç bilirim. Ayrıca eğitim hayatım boyunca desteklerini ve anlayışlarını esirgemeyen aileme teşekkürlerimi sunuyorum.

15/ 02/ 2013

İSMAİL ÖDEMİŞ

Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tez
Özeti

Tezin Başlığı : Mustafa Efendi'nin Viyana Sefâreti Ve Sefâretnâmesi (İstılah-ı Nemçe) (1730)
Tezin Yazarı : İsmail ÖDEMİŞ
Danışman : Yrd. Doç. Dr. Türkan POLATCI
Anabilim Dalı: Tarih
Bilim Dalı :
Kabul Tarihi : 15.02.2013
Sayfa Sayısı : 8 (ön kısım) + 55 (tez) + 36 (ekler)
<p>Osmanlı elçilerinin gittikleri yabancı ülkelerdeki gözlemlerini, buralarda yaptıklarını, yolculuklarını ve tesadüf ettikleri çeşitli olayları anlatan sefâretnâmeler Osmanlı Diplomasi Tarihi için çok önemli kaynaklar arasındadır. Osmanlı Devleti 1793'de daimi elçiliklerin tesisine kadar yabancı ülkelere daimi elçiler göndermemiş, sadece gerek gördükçe ve belli görevler ile geçici sefir ve sefâret heyetleri göndermiştir. Bu döneme kadar kaleme alınan sefâretnâmeler genellikle bir sefâret günlüğü şeklinde iken, daimi elçilerin gönderilmesiyle birlikte sefâretnâmelerin içeriklerinde de değişiklikler olmuş siyasetnâme özelliği de taşıyan sefâretnâmeler ortaya çıkmıştır.</p> <p>Çalışmamıza konu olan Mustafa Efendi'nin Viyana Sefâretnâmesi 1730 yılında kaleme alınmıştır. Ancak dönemine kadar yazılmış bulunan sefâretnâmeler içerisinde önemli bir yeri vardır. Çünkü Mustafa Efendi gidiş-geliş yolculuğundan, gezip gördüğü yerlerden daha ziyade Nemçe Devleti'nin kuruluşu, Avrupadaki veraset yapısı ve hanedan ilişkileri, İspanya Veraset Savaşlarının seyri ile Avrupa'nın o zamanki meseleleri hakkında öğrendiklerini kaleme almıştır.</p> <p>XVIII. yüzyıl Osmanlı'nın Batı'yı yakından izlemeye başladığı bir dönemdir. Osmanlıların Avrupaya bakışını anlamak için Sefâretnâmeler önemli birer kaynak durumundadırlar. Bu çalışma ile dönemine kadar yazılan sefâretnâmeler arasında siyasi bir muhtevaya sahip ilk sefâretnâme olan Hacı Mustafa Efendi'nin Nemçe Sefâretnâmesi'nin metin transkripsiyonu yapılarak diğer yazma nüshalarıyla farklılıkları ortaya konulmuş ve dönemin siyasi, sosyal, ekonomik ve diplomatik alanlardaki bazı husular açıklanmaya çalışılmıştır.</p>
Anahtar Kelimeler: Sefâretnâme, Mustafa Efendi, Osmanlı-Habsburg, Viyana, Tavukçu Reis.

**Çankırı Karatekin University Institute of Social Sciences Abstract of
Master's Thesis**

Title of the Thesis: The Vienna Seferatname of Mustafa Efendi (İstılahı Nemçe) (1730)
Author : İsmail ÖDEMİŞ
Supervisor : Assist. Prof. Dr. Türkan POLATCI
Department : History
Sub-field :
Date : 15.02.2013
<p>Seferatnames that tell Ottoman Ambassadors' observations in foreign countries they went, what they did there, their journeys and interesting events they met, are among the most important sources for Ottoman Diplomacy History. Until the constitution of permanent embassies in 1793, Ottoman Empire didn't send permanent ambassadors to foreign countries, only when it was necessary they send permanent legates and embassy committees for certain duties. While the seferatnames that were written till this period were usually in shape of embassy diaries, with sending of permanent Ambassadors, Seferatnames' content was changed and Seferatnames with politicbooks features emerged.</p> <p>Mustafa Efendi's Vienna Seferatname which is subject of our study was written in 1730. But it is very important among the seferatnames that were written in its term. Because rather than his round trips and the places he saw, Mustafa Efendi wrote in his Seferatname about establishment of Austria, War of Spain Devolution, and the things he had learnt about the matters Europe faced those times.</p> <p>XVIIIrd century was the time Ottoman Empire followed West closely. Seferatnames are very important sources to understand the Ottomans' view about West. With this study, by text transcribing of the Hacı Mustafa Efendi's Austria Seferatname that has a political content among the seferatnames that were written till its term we introduced the differences between other copies and try to explain some matters on political, social, economical and diplomatic field.</p>
Keywords: Seferatname, Mustafa Efendi, Ottoman-Habsburg, Vienna, Tavukcu Reis

Kısaltmalar

- a.g.e. : Adı geçen eser
- a.g.m. : Adı geçen makale
- Bkz. : Bakınız
- ev. : Çeviren
- DGBİT : Doęuřtan Günüme Büyük İşlam Tarihi
- DİA : Diyanet İşlam Ansiklopedisi
- Haz. : Hazırlayan
- MN : Millet Nüshası
- OTAM : Osmanlı Tarih Araştırmaları Merkezi
- SN : Süleymaniye Nüshası
- s. : Sayfa
- ss. : Sayfa sayısı
- TTK : Türk Tarih Kurumu

1. GİRİŞ

Osmanlı Devleti'nin yabancı ülkelere gönderdiği elçilerin kaleme aldıkları mektup, risâle, takrîr ve havâdisnâmelere kısaca sefâretnâme adı verilir. Bu sefâretnâmeler padişaha, sadrazama veya reisülkütuba arz edildikleri için resmi bir nitelik taşımaktadırlar.¹

Sefâretnâmeler Osmanlı Devleti ile ilişkide bulunan devletler arasındaki siyasi, ticarî ve kültürel münasebetler hakkındaki araştırmalara kaynak olabilecek çok değerli arşiv vesikalarıdır.

Osmanlı sefirleri ve sefâretnâmeleri hakkında önemli çalışmalar yapmış olan Hammer'e göre Osmanlı Devleti tarafından Küçük Kaynarca Antlaşması'na kadar 36 farklı ülkeye 205 sefâret heyeti gönderilmiştir.² Faik Reşit Unat'ın çalışmaları sonucunda 42 adet sefâretnâme metninin bulunduğu ortaya konulmuş³; Mehmet Alaaddin Yalçinkaya'nın çalışmaları neticesinde de bu sayı 48'e yükselmiştir.⁴ Bu sefâretnâmelerin bir kısmı elçilerin kendileri tarafından yazılırken bir kısmı da elçilik heyetinde bulunan bir kişi tarafından yazıldığı olmuştur. Bazı sefirler yolculuklarını basitçe rapor etmekle yetinmemişler gözlem ve mukayese yeteneklerini de kullanmışlardır. Böylelikle siyasetnâme özelliği de taşıyan sefâretnâmeler ortaya çıkmıştır.⁵

Avrupalı birçok devlet⁶ XV. yüzyılın ikinci yarısından itibaren İstanbul'da daimî elçiler bulundurarak sürekli diplomasi uygulamasına geçmesine rağmen Osmanlı Devleti ilk ikâmet elçisini XVIII. yüzyılda III. Selim zamanında İngiltere'ye

¹ Belkıs Altunış Gürsoy, "Sefaretnameler", *Türkler*, cilt: 12, Ankara 2002, s. 582; Mehmet Alaaddin Yalçinkaya, "Osmanlı Zihniyetindeki Değişimin Göstergesi Olarak Sefaretnamelerin Kaynak Defteri", *OTAM*, sayı: 7, Ankara 1996, s. 324; Ali İbrahim Savaş, *Osmanlı Diplomasisi*, İstanbul 2007, s. 15-16.

² Joseph Von Hammer, *Büyük Osmanlı Tarihi*, (Haz. Mümine Çevik, Erol Kılıç), cilt: 8, İstanbul 1998, s. 165-173.

³ Faik Reşit Unat, *Osmanlı Sefirleri ve Sefaretnameleri*, Haz. B. Sıtkı Baysal, Ankara 1992, s. 43-218.

⁴ Yalçinkaya, a.g.m., s. 331-333.

⁵ Menderes Coşkun, "Son Klasik Dönem-Nesir", *Türk Dünyası Edebiyat Tarihi*, cilt: 5, Ankara 2004, s. 573.

⁶ Venedik 1454, Polonya 1475, Rusya 1497, Fransa 1525, Avusturya 1528, İngiltere 1581, Felemenk 1612 yılından itibaren İstanbul'da daimî elçiler bulundurmışlardır. Bkz. Unat, a.g.e., s. 14.

göndermiştir.⁷ Bu tarihe kadar sadece gerek görüldükçe, belli görevler ile geçici olarak sefir ve sefâret heyetleri gönderilmiştir. Osmanlı Devleti'nin Avrupalı devletler nezdinde daimî elçi bulundurmamasının yani tek taraflı bir diplomasi politikası takip etmesinin en önemli sebeplerinden birisi olarak Osmanlı Devleti'nin hiçbir devleti kendisi ile eşit haklara haiz muhatap kabul etmemesi gösterilebilir. Osmanlı Devleti bu tür bir diplomasi politikasını üstünlüğünün başlıca göstergesi saymaktadır.⁸ Böylelikle Osmanlı Devleti, Avrupa'nın diplomatik oyunlarının içinde eli kolu bağlı bir hâle düşmeyerek daha serbest hareket etme imkânı bulmuştur. Osmanlı yönetiminin başlangıçtan beri çeşitli istihbarat kaynaklarına sahip olması da daimî elçilik bulundurmasına olan ihtiyacı azaltmıştır. Osmanlı hizmetinde bulunan çeşitli milletlere mensup mühtedilerden, Fenerli Rum ailelerden, tüccarlardan ve özellikle görevlendirilen casuslardan çok çeşitli istihbaratlar alınıyor ve bunlar Dîvân-ı Hümâyun'da değerlendiriliyordu.⁹ Ayrıca Osmanlı Devleti'nin Avrupa devletlerinde sürekli temsilci bulundurmasını gerektiren ticari bir neden de yoktu. Çünkü bu dönemde Osmanlı tüccarları Batı yerine Asya ile ticari ilişkiler kurma eğilimindeydi.¹⁰

1699'da imzalanan Karlofça Barış Antlaşması'na kadar dış politikada bu sebeplerle tek taraflı bir siyaset izleyen Osmanlı Devleti, söz konusu antlaşma ile ilk defa yabancı bir devletin tavassutunu kabul etmiş oluyordu. Antlaşmayı takip eden yıllarda Osmanlı dış politikası önemli ölçüde değişmiş ve fütuhât devrinden savunma devrine geçilmiştir.¹¹ 1774 Küçük Kaynarca Antlaşması'ndan sonra Osmanlı Devleti'nin toprak kaybı devam etmiş, itibarı ve gücü günden güne azalmıştır. Kısa bir süre öncesine kadar Avrupa devletlerini kendisi ile eşit seviyede görmeyen Osmanlı Devleti artık varlığını sürdürebilmek için kendisine Avrupalı müttefikler aramaya başlamıştır. Bundan sonra dış politikada daima büyük devletlerin arasındaki

⁷ Gürsoy, a.g.m., s. 582; Hadiye Tuncer-Hüner Tuncer, *Osmanlı Diplomasisi ve Sefaretnameler*, Ankara 1997, s. 11.

⁸ Ali İbrahim Savaş, "Osmanlı Diplomasisinde El-Kâdimu Yüzârü Kaidesi", *Tarih Enstitüsü Dergisi*, İstanbul 1997, s. 432; Hüner Tuncer, *Eski ve Yeni Diplomasi*, Ankara 1995, s. 278; Türkan Polatçı, *Rusya Sefâretnâmesi 1757-1758 Şehdî Osman Efendi*, Ankara 2011, s. 1-2.

⁹ Mehmet İpşirli, "Elçi", *DİA*, cilt: 11, İstanbul 1995, s. 9.

¹⁰ Tuncer, a.g.e., s. 44; İlber Ortaylı, "Osmanlı Diplomasisi ve Dışişleri Örgütü", *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi*, cilt: 1, İstanbul 1985, s. 278.

¹¹ Savaş, a.g.m., s. 434.

dengeye dikkat edilmiş, kritik dönemlerde müzakere ve oyalama politikası Osmanlı diplomasisinin en önemli unsuru olmuştur.¹²

Osmanlı Devleti sınır komşusu Nemçe Devleti'ne farklı sebeplerle birçok elçi göndermiştir. Ancak bu sefirlerden dokuz tanesinin sefâretnâmesi elimizde bulunmakla birlikte, bu sefirlerin listesi aşağıdaki tabloda verilmiştir.¹³

	Sefirin Adı	Tarih	Gönderilme sebebi	Sefâretnâmenin İsmi
1	Hacı Zaganos	1460 ¹⁴	Müsâlaha için	-
2	Hidayet	1540?	-	-
3	Kara Mehmed Paşa	1665	Osmanlı ile Nemçe arasındaki dostluk ilişkilerini geliştirmek için	Viyana Sefâretnâmesi
4	Zülfikar Paşa	1688-1692	1683 Viyana bozgunundan sonra başlayan savaşların diplomatik yollarla sonlandırılması için	Mükâleme Takriri
5	İbrahim Paşa	1719	Pasarofça Antlaşması'nda bulunan karşılıklı elçi gönderme maddesi gereğince	Viyana Sefâretnâmesi
6	Mustafa Efendi	1730	I. Mahmud'un tahta çıkışını bildirmek için	Viyana Sefâretnâmesi (İstilah-ı Nemçe)
7	Mustafa Hattî Efendi	1748	İlişkileri geliştirmek için	Nemçe Sefâretnâmesi
8	Ahmed Resmi Efendi	1757-1758	III. Mustafa'nın tahta çıkışını bildirmek için	Viyana Sefâretnâmesi
9	Ebubekir Ratıp Efendi	1791-1792	Ziştovi Antlaşması'nda bulunan iki devlet arasındaki ilişkileri geliştirme maddesi gereğince	Nemçe Sefâretnâmesi

¹² Ortaylı, a.g.m., s. 279; Ali İbrahim Savaş, "Genel Hatlarıyla Osmanlı Diplomasisi", *Osmanlı*, cilt: 1, Ankara 1999, s. 655.

¹³ Yalçinkaya, a.g.m., s. 331-332; Unat, a.g.e., s. 1-162; Coşkun, a.g.m., s. 575.

¹⁴ Faik Reşit Unat, eserinde Hacı Zaganos Paşa'nın sefâret tarihini kesin olarak belirtmemiştir. F. R. Unat, Hacı Zaganos Paşa'nın 1458'de Macar tahtına çıkan Matias Corvin (Matthias Corvinos 1443-1490)'in tahta çıkışının ve Hırvatistan'ın Macar krallığına dâhil olduğunun Osmanlılar tarafından kabulünü bildirmek üzere sefâret göreviyle Viyana'ya gönderildiğini belirtmiştir. Ancak bu görevin tam tarihi hakkında kesin bir bilgi vermediği gibi, Hacı Zaganos Paşa'nın sefâret görev tarihinin, Matias Corvin'in tahta geçiş tarihi (1458) ile Hacı Zaganos'un ölüm tarihi (1462) arasındaki bir zaman diliminde yer aldığını ifade etmiştir. Kesin bir tarih vermeyen F. R. Unat, eserinin çalışmamızda kullandığımız baskısında aynı sayfada yer alan (43) söz konusu sayfada 2 numaralı dipnotunda ise Hacı Zaganos'un sefâretine dair vesikanın Topkapı Sarayı Arşivi'nde bulunduğu bilgisi dışında yine bir kesin tarih bulunmamaktadır. Bkz. Unat, a.g.e., s. 43-44.

Osmanlı Devleti, çeşitli vesilelerle elçi olarak tayin ettiği kişilere rütbeler vererek yetkilerini artırmış ancak bu rütbeler sadece elçilikleri süresince geçerli olmuştur. Büyükelçi olarak görevlendirilen kişilere Rumeli ve Anadolu Beylerbeyliği; Ortaelçi olarak görevlendirilen kimselere defterdarlık, nişancılık; İran'a gönderilen ulema sınıfına mensup elçilere ise Anadolu Kazaskerliği unvanları veriliyordu. Nemçe Devleti'ne Sultan I. Mahmud'un cülûsunu bildirmek için gönderilen Hacı Mustafa Efendi'ye de aynı şekilde İkinci Defterdarlık payesi verilmiştir. Osmanlı Devleti, elçilerini ün sahibi, bürokraside çalışmış, kültürlü, uluslararası ilişkilerden haberdar ve yabancı dil bilen ulemadan seçmekteydi. Dönemin Osmanlı elçilerinin giyim kuşamlarına baktığımızda başlarına sarık taktıkları ve elbiselerinin çeşitli renklerde olduğu görülmektedir. Genellikle kırmızı ve mavi renkte kaftan giydikleri gibi bazıları da kürk giyerdi. Elçilerin büyük çoğunluğu ise hançer taşımaktaydılar.¹⁵

Hacı Mustafa Efendi'nin Viyana Sefâretnâmesi kendisinden önce kaleme alınmış sefâretnâmelerden şekil ve içerik olarak birçok farklılık göstermektedir. Mustafa Efendi kendisinden önceki sefâretnâmelerde olduğu gibi İstanbul'dan hareketle tekrar buraya dönene kadarki yolculuğu ile görülen şehirlerin ve buralardaki teşkilatlanmanın tasvirini yapmamıştır. Sefir Mustafa Efendi, daha ziyade Nemçe Devleti'nin kuruluşu, Avrupadaki veraset yapısı ve hanedan ilişkileri, 1701-1714 yılları arasında vuku bulan İspanya Veraset Savaşları'nın sebepleri ve takip ettiği seyir ile Avrupa'nın o zamanki diğer meseleleri hakkında öğrendiklerini ve duyduklarını kaleme almıştır. Fikrî seviyesi ileri bir kimse olan Mustafa Efendi sefâretnâmesinde, Habsburg'ların başında bulunduğu Kutsal Roma-Germen İmparatorluğu'nu teşkil eden devletin nasıl kurulduğu, imparatorun kimler tarafından nasıl seçildiği, imparatorluğa bağlı memleket ve hükümetler ile devletin ekonomik ve askeri gücü konularında önemli bilgiler vermiştir.¹⁶ Ayrıca Nemçe'nin Osmanlı Devleti için kuvvetli bir düşman sayılamayacağını, Osmanlı Devleti'nin ekonomik gücüne karşılık bu devletin devamlı savaşlar sonucunda fakir düştüğü kıtlık ve pahalılık içinde olduğunu belirtmektedir.¹⁷

¹⁵ Unat, *a.g.e.*, s. 23-24,237; Cahit Yalçın Bilim, "XVIII.-XIX. Yüzyıllarda Osmanlı Sefâretnâmeleri", *Osmanlı*, cilt: 7, Ankara 1999, s. 205.

¹⁶ Metin, 1/b - 28/a; Gürsoy, *a.g.m.*, s. 585.

¹⁷ Metin, 28/a - 30/a; Unat, *a.g.e.*, s. 65-67;

2. TAVUKÇU REİS MUSTAFA EFENDİ'NİN HAYATI

Mustafa Efendi 1100¹⁸ tarihinde Kastamonu'da şehrin ayanlarından İmamzâde¹⁹ Mehmed Ağa'nın oğlu olarak dünyaya gelmiştir. Çocukluk yıllarında babasının vefat etmesi üzerine İstanbul'da Mahmud Paşa yakınlarında oturan amcası Elmas Paşa'nın²⁰ telhiscisi Abdi Ağa'nın terbiyesi altına girmiştir. Bir müddet bütün zamanını Abdi Ağa'nın yanında imkânı ölçüsünde çeşitli eğitimler alarak geçirmiş, 1122²¹ tarihinde Tavukçubaşı Ali Ağa'ya damat olmuştur. Burada yeteneklerini gösterme imkânı bulan Mustafa Efendi 1131²² tarihinde vefat eden Ali Ağa'nın yerine Tavukçubaşı olmuştur. Mustafa Efendi bu vazifesi sırasında yine ilimle meşgul olmaya devam etmiş, ilim adamları ile dostluklar kurmuştur. Bu sayede 1143 senesi Muharreminde²³ baş mukataa hocalığı ile hâcegân zümresine dâhil olmuştur.²⁴

1730 senesinin ilk aylarında Osmanlı Devleti'nde taht değişikliği olmuş, III. Ahmed tahttan feragat ederek yerine I. Mahmud padişah olmuştur. Söz söylemedeki yeteneği bilindiğinden dolayı Mustafa Efendi 1143 senesi Cemâziye'l-ülâsında²⁵ Sultan I. Mahmud'un cülûsunu bildirmek için Nemçe Devleti'ne memur edilmiştir. Bu memuriyet Mustafa Efendi'nin şöhretinin artmasına yardımcı olmuştur. Mustafa Efendi Nemçe sefâretinden döndükten sonra 1144 senesi Zi'l-hiccesinde²⁶ Büyükkale Tezkirecisi, 1145 senesi Şevvâlinde²⁷ Piyade Mukabelecisi ve yine aynı senenin Zi'l-hiccesinde²⁸ Beğlikci olmuştur. 1149²⁹ senesinde ortaya çıkan Moskova Seferi sebebiyle Reisülküttab İsmail Efendi'ye³⁰ bağlı olarak Ayakçı tarafına memur olmuştur. Bu sırada İran hükümdarı Nadirşah tarafından İstanbul'a gelen Acem

¹⁸ 1688.

¹⁹ Sicill-i Osmanî'de "Amarzâde" şeklinde geçmektedir. Bkz. Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmanî*, cilt: 4, İstanbul 1996, s. 1178.

²⁰ Ayrıntılı bilgi için bkz. Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmanî*, cilt: 2, İstanbul 1996, s. 446-447.

²¹ 1710-1711.

²² 1718-1719.

²³ Temmuz-Ağustos 1730.

²⁴ Ahmed Resmi Efendi, *Halîfetü'r-rüesâ-Sefinetü'r-rüesâ*, Süleymaniye Kütüphanesi, Ali Emîrî Koleksiyonu, No. 00720, s. 43.

²⁵ Kasım-Aralık 1730.

²⁶ Mayıs-Haziran 1732.

²⁷ Mart-Nisan 1733.

²⁸ Mayıs-Haziran 1733.

²⁹ 1736.

³⁰ Ayrıntılı bilgi için bkz. Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmanî*, cilt: 3, İstanbul 1996, s. 818.

elçileriyle müzakere için Reisülküttab İsmail Efendi ile birlikte İstanbul'a gelmişlerdir.³¹

Mustafa Efendi 1149 senesi Şa'bânında³² Reisülküttab olmuş, ilk iş olarak Rusya ile barış müzakereleri sebebiyle Namirava isimli yere gelmiştir. 1150³³ senesinde İstanbul'a dönmüştür. 1151³⁴ senesinde Yeğen Mehmed Paşa³⁵ ile Ata (Ada) kalesi³⁶ fethinde; 1152³⁷'de ise Uyuz Mehmed Paşa ile Belgrad Kalesi fethinde bulunmuştur. Hizmetlerinin beğenilip şöhretinin iyice arttığı bir sırada 1153 senesi Zi'l-ka'desinde³⁸ memuriyetten çıkarılmıştır.³⁹

Mustafa Efendi azledildikten sonra kırk seneden beri hasretini çektiği memleketi Kastamonu'ya dönmüş, 6-7 ay buradaki akrabalarıyla vakit geçirdikten sonra 1154 senesi Receb ayında⁴⁰ hacca gitmek için yola çıkmıştır. İstanbul'a uğramadan İzmit'ten Kızıladalar⁴¹ önünden Mısır'a doğru kabileyle birlikte harekete geçmiş, Mısır'dan kara yoluyla Hicaz'a ulaşarak hac vazifesini yerine getirmiştir. Mustafa Efendi hac dönüşünde 1155 senesi Rebî'ü'l-âhirinde⁴² İstanbul'a gelmiştir. 1156 senesi Ramazân ayında⁴³ defter emini; 1157 senesi Rebî'ü'l-evvel ayında⁴⁴ ise halefi Ragıb Muhammed Efendi'nin yerine ikinci defa Reisülküttab olmuştur. Mustafa Efendi'nin ikinci Reisülküttablık dönemi üç buçuk sene devam etmiş ve 1160 senesi Zi'l-ka'desinde⁴⁵ görevinden alınarak Edirne'de oturmaya mecbur edilmiştir. Burada iki ay kalan Mustafa Efendi İstanbul'a geri dönmüş ve 1161 senesi Şevvâlinde⁴⁶ ruznamçe-i evvel olmuştur. Mustafa Efendi 1162 senesi Ramazân ayının on sekizinci

³¹ Ahmed Resmi Efendi, *a.g.e.*, s. 44.

³² Aralık-Ocak 1736-1737.

³³ 1737-1738.

³⁴ 1738-1739.

³⁵ Ayrıntılı bilgi için bkz. Mehmed Süreyya, *a.g.e.*, cilt: 4, s. 1076-1077.

³⁶ Adakale.

³⁷ 1739-1740.

³⁸ Ocak-Şubat 1741.

³⁹ Ahmed Resmi Efendi, *a.g.e.*, s. 44.

⁴⁰ Eylül-Ekim 1741.

⁴¹ İstanbul'un güneyinde ve Marmara Denizi'nde bulunan dokuz adanın topluca adıdır. Bu adalar: Büyükkada, Heybeliada, Burgaz Adası, Kınalı Ada, Tavşan Adası, Sedef Adası, Sivriada, Yassıada, Kaşık Adası.

⁴² Haziran-Temmuz 1742.

⁴³ Ekim-Kasım 1743.

⁴⁴ Nisan-Mayıs 1744.

⁴⁵ Kasım-Aralık 1747.

⁴⁶ Eylül-Ekim 1748.

günü⁴⁷ Kayalar'da bulunan yalısında rahmete kavuşmuş ve kendi vasiyeti gereğince Ebu Eyüb el-Ensari türbesinin bostan iskelesi tarafında olan kapının yanına defnedilmiştir.⁴⁸

Ahmed Resmi Efendi Halîfetü'r-rüesâ-Sefînetü'r-rüesâ adlı eserinin Hacı Mustafa Efendi'yi anlattığı kısımda Mustafa Efendi'nin kişisel özelliklerini şöyle tarif etmiştir. Mustafa Efendi kısa boylu, güzelliği çok, devlet hizmetinde emsalsiz bir kişi idi. O, manevi açıdan oldukça güçlü olmakla birlikte edebî olarak da oldukça yetenekliydi. Hafızası güçlü, gönlü temiz, hitâbeti kuvvetli biri olarak tanınan Mustafa Efendi, sohbetleri tatlı, cevapları tatmin edici birisi olarak bilinirdi. İnsanî vasıfları dolayısıyla ciddiyet ve küfürden uzak diğer insanlara karşı da güler yüzle davranan bir kişiydi. Üç dilde nazım ve nesirde yetenekli olup⁴⁹ özellikle Arapçada Mısır ve Şam dil uleması ile kolayca konuşabilecek kabiliyete sahipti.⁵⁰

Mustafa Efendi'nin birçok hayratı bulunmaktadır. Yeniköy'de ve köyünde çok sayıda mescit, mektep, medrese, kütüphane; İstanbul'da mektep, çeşme pek çok derslik ve Haremeyn-i Şerifeyn'e surre-i câriye yaptı. Kayalar'da da bir çeşmesi vardır.⁵¹ Oğulları Aşir Efendi⁵² ve Abdürrezzak Paşa⁵³ ve damadı Ebubekir Rasim Paşa'dır⁵⁴.

⁴⁷ 1 Eylül 1749.

⁴⁸ Ahmed Resmi Efendi, *a.g.e.*, s. 44-45.

⁴⁹ Bu hususta Tuhfe-i Hattâtin isimli eser incelenmiş ancak bu konuda herhangi bir bilgiye ulaşılamamıştır. Ancak Mustafa Efendi'nin oğlu olan Abdürrezzak Paşa hakkında bir kayıt bulunmaktadır. Bkz. Rıdvan Enes Akçatepe, *Osmanlı'da Hattatlık Ve Hattatlar (XVI-XVIII. Yüzyıllar)*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2012, s.105.

⁵⁰ Ahmed Resmi Efendi, *a.g.e.*, s. 45.

⁵¹ Mehmed Süreyya, *a.g.e.*, cilt: 4, s. 1179.

⁵² Ayrıntılı bilgi için bkz. Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmanî*, cilt: 1, İstanbul 1996, s. 329-330.

⁵³ Abdürrezzak Naşir Paşa b. Mustafa. Biraderi Aşir Efendi ile birlikte Katipzâde Mustafa Efendi'den izin almış, kibar-ı hâcegân-ı divaniyyeden iken saniyen riyasetle ve sonra sadaretle ikram olunmuştur. 1195'de ölmüştür. Bkz. Müstakimzâde Süleyman Sadeddin, *Tuhfe-i Hattâtin*, İstanbul 1928, s. 258.

⁵⁴ Ayrıntılı bilgi için bkz. Mehmed Süreyya, *a.g.e.*, cilt: 2, s. 435-436.

3. SEFÂRETE SEBEP OLAN SİYASÎ OLAYLAR

3.1. Osmanlı Devleti'ndeki Genel Durum

XVI. yüzyılın sonları ile XVII. yüzyılda Osmanlı Devleti'nde siyasî, idarî, malî, askerî, sosyal ve kültürel alanlarda belirgin bir şekilde duraklama görülmekteydi. Bu duraklama kısa bir süre sonra devletin hemen her kurumunda bir bozulma ve çözülmeye dönüşmüştü.⁵⁵ II. Viyana Kuşatması ve sonrasında gelen ağır yenilgi Osmanlı Devleti'nin durumunu daha da güçleştirdi. Bu kuşatma aynı zamanda Müslüman-Hıristiyan mücadelelerinin en önemli dönüm noktalarından birini oluşturmaktadır. Bu çerçevede II. Viyana Kuşatması ve sonrasında gelişen olaylar Osmanlı için zirveden dönüş ve sonun başlangıcı anlamına gelirken; Avrupalılar için ise yüzyıllardır maruz kaldıkları Müslüman ve Türk kuşatma çemberinin kırılması demektir.⁵⁶

II. Viyana Kuşatması'nın başarısızlıkla sonuçlanması üzerine Osmanlı'yı Avrupa'dan atma zamanının geldiğine inanan Papa'nın teşvikleriyle Kutsal İttifak olarak anılan bir Hıristiyan birliği oluşturuldu. Papa'nın Osmanlıya karşı barıştırdığı Leh Kralı ve Avusturya İmparatoruna, 1684 yılında Venedik, yüzyılın sonlarına doğru da Rusya katıldı ve bu devletler aralarındaki sorunları bir kenara bırakarak birbiri ardına Osmanlıya saldırdılar. Birçok cephede 16 yıl boyunca süren savaş 1699 yılında Osmanlı Devleti tarihinin ilk ve en büyük toprak kayıplarının verildiği Karlofça Antlaşması'yla sona erdi.⁵⁷ Savaşın birçok cephede uzun bir süre devam etmesi ve uğranılan toprak kayıpları sebebiyle Osmanlı ekonomisi sıkıntılı bir döneme girmişti. Bu sebeple merkezde kaynakları tükenen devlet eyaletlerden, sınırdaki eyaletler ise sürekli olarak merkezden para ve asker talep etmekteydi. Devletin bütün bu talepleri karşılayamaması eyaletlerdeki devlet otoritesinin eski gücünü yitirmesine sebep olmuş ve vergi toplama işi mütesellim denilen kimselere bırakılmıştır. Savaşın gittikçe artan faturası ise halka ağır vergiler olarak yansıtılmış,

⁵⁵ Mehmet Alaaddin Yalçınkaya, "XVIII. Yüzyıl: Islahat, Değişim ve Diplomasi Dönemi (1703-1789)", *Türkler*, cilt: 12, Ankara 2002, s. 479.

⁵⁶ Kemal Çiçek, "II. Viyana Kuşatması Ve Avrupa'dan Dönüş (1683-1703)", *Türkler*, cilt: 9, Ankara 2002, s. 746.

⁵⁷ Yalçınkaya, a.g.m., s.479-480.

halk pahalılık, kıtlık ve hatta açlık ile karşı karşıya kalmıştır.⁵⁸ Devletin içinde bulunduğu bu sıkıntılı durumun da etkisiyle 1703 yılında Edirne Vak'ası olarak bilinen isyan hareketinin sonucunda asiler II. Mustafa'yı tahttan indirmişler yerine III. Ahmed'i tahta çıkarmışlardır.⁵⁹

III. Ahmed devrinde Osmanlı Devleti'nde izlenen politikaları büyük ölçüde Karlofça Antlaşması şekillendirmiştir. Öyle ki bu antlaşmadan sonra Osmanlı Devleti'nin Avrupa devletleri ile olan ilişkilerinde önemli değişiklikler meydana gelmiş, Osmanlı klasik döneminin politikaları terk edilmeye başlanmıştır. Ayrıca bu antlaşmadan sonra devlet bünyesindeki bozulmalar ve iç karışıklar iyice artmış, bir başka deyişle devletin çöküş dönemi başlamıştır.⁶⁰

3.1.1. Prut Seferi Ve Antlaşması

XVIII. yüzyılın başlarında İsveç Kralı ile Rus Çarı arasındaki rekabet Lehistan Krallığı meselesinden dolayı buraya odaklanmıştı. Her iki devlet de Lehistan Krallık tahtına kendi adayını oturtmak istiyordu. Bu sırada Osmanlı padişahı olan III. Ahmed ise bir taraftan Avrupa'daki bu mücadelelere katılmayıp devletin tarafsızlığını korumaya çalışıyor, aynı zamanda da İranlılar ile dostça ilişkiler kuruyordu. Bu sırada Lehistan Krallığı meselesinden dolayı Rus Çarı Büyük Petro'ya Poltava'da mağlup olan İsveç kralı XII. Şarl maiyetiyle birlikte padişahın haberi olmaksızın Özi kalesine sığınmıştır (Temmuz 1709). Bunun üzerine sınırları ihlal ederek kralı takip eden Ruslar kralın kendilerine teslim edilmesini istediler. Rusların bu isteği reddedilip XII. Şarl'a misafir kral muamelesi yapılması Rusya ile bir savaşı kaçınılmaz hale getirmiştir.⁶¹ Veziriazam Baltacı Mehmed Paşa komutasındaki Osmanlı ordusu Nisan 1711'de İstanbul'dan hareket etti.⁶² Buna karşılık Rus Çarı Petro da ordusuyla Tuna'ya kadar inip Hristiyan Ortodoks halkı isyana teşvik etmeye başladı. Ancak Rusların bekledikleri ayaklanmaların çıkmaması ve Osmanlı ordusunun hızlı ilerleyişi sonucunda Rusların erzak yollarını kesilmesi üzerine Rus

⁵⁸ Çiçek, a.g.m., s. 756.

⁵⁹ Münir Aktepe, "Ahmed III.", *DİA*, cilt: 2, İstanbul 1989, s. 34.

⁶⁰ Yalçınkaya, a.g.m., s. 480.

⁶¹ Aktepe, a.g.m., s. 35; Yayın Kurulu, "III. Ahmed", *Osmanlı*, cilt: 12, Ankara 1999, s. 177.

⁶² Prut seferi hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Hakan Yıldız, *Haydi Osmanlı Seferi! Prut Seferi'nde Organizasyon ve Lojistik*, İstanbul 2006.

ordusu geri çekilmeye başladı. Osmanlı ve Kırım kuvvetleri arasında kalan Rus ordusu ricat yolunun da tıkanması üzerine bataklık ile nehir arasında sıkışmış bir durumdaydı. Osmanlı ordusunun hücumu ve top atışları altında erimeye başlayan Ruslar erzak ve mühimmat bakımından da büyük bir sıkıntı içerisinde bulunuyorlardı. Rus ordusunu tamamen yok etme fırsatına rağmen barış talepleri kabul edildi ve 23 Temmuz 1711'de Prut Antlaşması⁶³ yapıldı.⁶⁴ Anlaşmaya göre Azak ve çevresindeki topraklar Osmanlılara geri verilecek, Dinyeper akarsuyundaki bazı kaleler boşaltılacak, Rus ordusu Polonya'dan çekilecek ve İsveç kralının ülkesine serbestçe dönmesi sağlanacaktı.⁶⁵ Ancak Rus Çarı'nın Prut'taki zor durumdan kurtulduktan sonra anlaşma şartlarını uygulamaması Baltacı Mehmed Paşa'nın konumunu sarsmış ve azledilmesine yol açmıştır. Bu bitmeyen savaş nedeniyle Osmanlılar iki yıl daha Rusya ile teyakkuz ve savaş durumunu korumak zorunda kalmışlardır. Sonuçta Rusya, Azak'ı terk etmeye mecbur bırakılmış ve Prut Antlaşması hayata geçirilmiştir. Prut Seferi ve Antlaşması Osmanlı ordusunun ve yöneticilerinin morallerini artırmış ve Osmanlılar Karlofça ile kaybedilen yerlerden biri olan Mora'yı geri almak için hazırlıklara başlamışlardır.⁶⁶

3.1.2. Pasarofça Antlaşması

Prut seferi sırasında Osmanlı ordusunun Ruslara karşı olan üstünlüğü ve Azak ve çevresini geri alması Karlofça Antlaşmasında kaybedilen toprakların geri alınması arzularını iyice artırmıştı. Osmanlı Devleti Karlofça Antlaşması ile Venedik'e bırakılan Mora yarımadasını da geri almak için uygun bir fırsat kollamaya başlamıştı.⁶⁷ Bu arada Karadağlıların Venedik tahriki ile isyanı ve Enişte Hasan Paşa'ya ait eşyanın Akdeniz'de Venedikliler tarafından yağma edilmesi savaşın çıkmasını daha da çabuklaştırdı. Nitekim III. Ahmed Sadrazam Ali Paşa'yı Mora Yarımadası ile Akdeniz'deki bazı adaların Venediklilerden alınmasına memur etti (8 Aralık 1714). Osmanlı ordusu kısa zaman sonra Sadrazam Ali Paşa kumandasında

⁶³ Ayrıntılı bilgi için bkz. Nihat Erim, *Devletlerarası Hukuku ve Siyasi Tarih Metinleri*, cilt: 1, Ankara 1953, s. 48-52.

⁶⁴ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, cilt: 4, Ankara 1988, s. 76-83; Yayın Kurulu, a.g.m., s. 178.

⁶⁵ Akdes Nimet Kurat, *Rusya Tarihi, Başlangıçtan 1917'ye Kadar*, Ankara 1999, s. 261; Oral Sander, *Anka'nın Yükselişi ve Düşüşü*, Ankara 1987, s.89.

⁶⁶ Yayın Kurulu, a.g.m., s. 178.

⁶⁷ Abdülkadir Özcan, "Pasarofça Antlaşması", *DİA*, cilt: 34, İstanbul 2007, s. 177-178.

Mora Yarımadası üzerindeki şehirleri fethetmeye başladı. Ayrıca Girit'te henüz fethedilmemiş olan Sperlanka, Granbosa, Suda gibi bazı kaleler de ele geçirildi. Osmanlı Devleti anlaşma şartlarına Venedik'in uymadığını Avusturya'ya bildirerek Avusturya'nın tarafsız kalmasını sağlamaya çalıştıysa da başarılı olamadı. 1716'da başlayan Korfu Seferi, Avusturyalıların müdahaleleri ve Türk kuvvetlerinin iki cepheye ayrılması sebebiyle başarılı olamadı. Damat Ali Paşa'nın Petervaradin'de şehit düşmesi ve Osmanlı ordusunun dağılması üzerine III. Ahmed Korfu kuşatmasını kaldırdı.⁶⁸ Belgrad'a çekilen Osmanlı ordusunu yeni veziriazam Halil Paşa kumandası altında toplandı. Ancak Prens Eugene karşısında etkili olamayan bu ordu Temeşvar'ın düşman eline geçmesine engel olamayarak Edirne'ye çekildi. Avusturyalıların Niş yöresine kadar ilerlemesi üzerine Halil Paşa tekrar harekete geçmiş ancak büyük bir bozguna uğrayarak Belgrad'a çekilmiş, burada da tutunamayarak şehri boşaltmak zorunda kalmıştır. Bunun üzerine Osmanlı Devleti barış istemek zorunda kalmış ve 21 Temmuz 1718'de Avusturya ve Venedik ile Pasarofça Antlaşması⁶⁹ imzalanmıştır.⁷⁰ İngiltere ve Hollanda'nın arabuluculuğunda imzalanan bu anlaşma ile Osmanlı Devleti tüm Macaristan'ı, Eflak ile Boğdan'ın büyük bölümlerini ve Belgrad ile Semendire dâhil Kuzey Sırbistan ve Kuzey Bosna'yı kaybetmiştir. Pasarofça Antlaşması ile Osmanlı Devleti Orta Avrupa'dan tamamen elini çekmekle kalmıyor aynı zamanda Avrupa'yı titrettiği devir de sona eriyordu.⁷¹

Pasarofça Antlaşması gösterdi ki uğranılan bu yenilgi çok büyük değilse de önemliydi. Çünkü bu anlaşma ile Osmanlılar sadece toprak ve insan kaybetmemiş, saygınlık ve moralleri de ağır hasar görmüştü. Çünkü Prut Antlaşmasıyla birlikte yükselişe geçen kaybedilen toprakları geri alma umutları bu antlaşma ile tekrar sona ermişti. Pasarofça'dan sonra artık Avrupa'ya karşı izlenilecek dış politikada fetih ve gaza yerine mevcut toprakları savunma ilkesine dayalı politikalar etkili olmaya başladı. Bundan böyle Osmanlı yöneticileri Avrupa devletleriyle girişecekleri

⁶⁸ Mücteba İlgürel, "IV. Mehmed, II. Süleyman, II. Ahmed, II. Mustafa, III. Ahmed, I. Mahmud, III. Osman, III. Mustafa, I. Abdülhamid", *DGBİT*, cilt: 11, İstanbul 1989, s. 121-126; Yalçınkaya, a.g.m., s.483-484; Aktepe, a.g.m., s. 35-36.

⁶⁹ Antlaşma hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Erim, a.g.e., s. 63-71.

⁷⁰ Uzunçarşılı, a.g.e., s. 125-144; Özcan, a.g.m., s. 178-179.

⁷¹ Uğur Kurtaran, *Osmanlı Avusturya Diplomatik İlişkileri (1526-1791)*, Kahramanmaraş 2009, s. 162-163; Sander, a.g.e., s. 90.

savaşlarda daha dikkatli olmak zorunda kalmışlar ve özellikle III. Ahmed döneminden başlayarak ıslahat hareketlerine çok daha fazla önem vermeye başlamışlardır.⁷²

3.1.3. Lale Devri Ve Patrona Halil İsyanı

Pasarofça Antlaşması'nın imzalanmasının ardından veziriazam Damat İbrahim Paşa Rus-İsveç savaşına katılmayacağına dair Rus Çarı I. Petro'ya güvence verdi. Kırım Tatarlarının Lehistan topraklarına saldırmayacağına dair Lehistan ve Avusturya ile anlaşmalar yaptı. Osmanlı Devleti, Avrupa politikasında yapmış olduğu bu değişiklikle yani daha barışçıl bir tutum izlenmesiyle birlikte batı sınırında yeni bir denge oluşturmak istiyordu. Bu anlamda Osmanlılar Avrupa yönünde genişleme siyasetini bir kenara bırakıp başta Avusturya olmak üzere Rusya ve diğer Avrupalı devletlerin Osmanlı aleyhine genişlemeleri engelleyecek savunma tedbirleri almaya başladı. Bu şekilde Avrupa sınırlarını güvence altına alan Osmanlı Devleti için önceki dönemlerden farklı olarak yeni bir diplomatik ve siyasi politikanın etkin olduğu bir dönem başlamış oluyordu.⁷³

Osmanlı tarihinde Lale Devri olarak adlandırılan bu dönemin en önemli özelliği Osmanlı'nın Batının mutlak üstünlüğünü kabul ederek Batı tarzı ıslahatlar yapmaya başlaması olmuştur. Bu dönemde merkezde yapılan ıslahat ve düzenlemelerin yanı sıra Avrupa'nın değişik merkezlerine ilk kez geçici elçiler gönderilmiş ve Batı ile yakın ilişkiler kurulmaya başlanmıştır. Böylelikle Osmanlı diplomasi anlayışı değişime uğrayarak diplomatik literatürde diğer devletlerle eşit konuma gelen Osmanlı'nın mutlak üstünlüğü sona ermiştir. Aynı zamanda bu devir Osmanlı'nın düşünce uyanışının da başlangıcıdır. Ancak bu uyanış küçük bir idareci grup ve zengin zümreler için geçerliydi. Yine bu dönemde başta edebi eserler olmak üzere kültürel ve bilimsel eserlerin Arapça ve Farsçadan Türkçeye çevrilmesi çalışmalarına başlandı. Avrupa ile savaş alanlarının dışındaki temaslar da Lale Devri ile başlamıştır denilebilir.⁷⁴

⁷² Yalçınkaya, a.g.m., s.485.

⁷³ Kurtaran, a.g.e., s. 164.

⁷⁴ Sander, a.g.e., s. 90-91; Yalçınkaya, a.g.m., s.485-487.

Damat İbrahim Paşa Osmanlı Devleti'nde zedelenen birçok temel taşı yerine koymuştu. Viyana'daki bozgunundan sonra ilk defa her alanda bir disiplin ve kalkınma görülmeye başlandı. Ancak İstanbul'daki eğlence âlemlerinde yapılan savurganlık sebebiyle yeni vergilerin konması ülkede sağlanan sosyal ve ekonomik dengeleri sarsmaya başladı. Anadolu'da ve Rumeli'de tekrar isyan ve eşkıyalık olayları görülür oldu. Osmanlı Devleti bu iç huzursuzlukların yanı sıra İran ile ardı arkası gelmeyen savaş halini sürdürmekteydi. Bu savaşlar aynı zamanda Osmanlı Devleti'nin Rusya ile başının derde girmesine sebep olduğu gibi Avrupa politikasına da olumsuz bir şekilde etki ediyordu.⁷⁵ Doğuda İran ve Afganlar ile bitmek bilmeyen mücadeleler ve kanlı savaşlar Osmanlı ülkesinde III. Ahmed ve özellikle Sadrazam Damat İbrahim Paşa'ya karşı düşmanlığı artırmıştı. Afganlı Nadir Ali Şah'ın, İran hükümdarı II. Tahmasb'ı himayesine alarak İran'ın batısında bulunan bazı şehirleri Osmanlılardan geri alıp muhafızlarını öldürtmesi padişaha olan güvensizliği daha da arttırdı.⁷⁶ Zaten bu dönemde Osmanlı ülkesinde savaşlar ve ağır vergiler sebebiyle reaya ve esnaf sınıfı çeşitli sıkıntılar çekiyordu. Çözüm olarak reaya ticarete yönelmeye ve özellikle iş imkânlarının daha geniş olduğuna inandığı şehir merkezlerine göç etmeye başlıyor, bu durum da tarım alanlarının işlenemez ve devletin mahsul edilen üründen aldığı verginin alınamaz duruma gelmesine sebep oluyordu. Ayrıca şehirlerde toplanan işsiz halk yığınları burada huzursuzluk ve asayişsizliğe neden oluyordu.⁷⁷

Nadir Ali Şah'ın doğuda başarılar elde etmesi ve Hemedan, Tebriz gibi önemli şehirleri ele geçirmesi üzerine padişah III. Ahmed istemeyerek de olsa İran'a karşı sefere çıkılmasına razı olmuş ve Üsküdar'a geçmişti. Ancak Sadrazam Damat İbrahim Paşa'nın sefer işini ağırdan alması üzerine 28 Eylül 1730 günü Patrona Halil İsyanı patlak verdi. Padişah olayı duyunca gizlice Topkapı Sarayı'na dönmüş ancak isyancılara karşı başarı elde edemeyince onların isteklerini yerine getirerek Damat İbrahim Paşa, Kethüda Mehmed Paşa ve Kaptanıderya Mustafa Paşa'yı boğdurtarak

⁷⁵ Ali İbrahim Savaş, "Osmanlı Devleti İle Habsburg İmparatorluğu Arasındaki Diplomatik İlişkiler", *Türkler*, cilt: 9, Ankara 2002, s. 559-560.

⁷⁶ Aktepe, a.g.m., s. 36.

⁷⁷ Songül Çolak, "Patrona Halil Ayaklanması'nı Hazırlayan Şartlar Ve İsyanın Pây-yı Tahttaki Etkileri", *Türkler*, cilt: 12, Ankara 2002, s. 525-526.

isyancılara teslim etmiştir. Bir gün sonra ise kendisinin ve çocuklarının hayatına kıyılmaması şartı ile tahttan I. Mahmud lehine feragat etmiş ve ona biat etmiştir.⁷⁸

3.2. Osmanlı-Habsburg İlişkilerine Kısa Bir Bakış

Osmanlı Devleti ile Habsburg Hanedanı arasındaki siyasi münasebetler Mohaç Meydan Savaşı ile başlamış ve I. Dünya Savaşı'na kadar devam etmiştir. Osmanlı Devleti ile Habsburg Hanedanı arasındaki diplomatik ilişkilerin ise 1527 yılında başladığı söylenebilir. Çünkü Kanuni Sultan Süleyman'ın Ferdinand'a yazdığı mektuplardan en eskisi bu yıla aittir. Habsburg'lar tarafından Sigismund Weixelberger ve Johann Habordansky Avusturya'nın Osmanlı Devleti'ndeki ilk büyük elçileri olarak 1528'de İstanbul'a gönderilmiştir. 1535 yılında Ferdinand'a gönderilen ilk Osmanlı elçisi ise Memiş Çavuş'tur.⁷⁹

Habsburg'lar, Fransız Capet hanedanından sonra Hıristiyan tarihinin en önemli hanedanı olup Avrupa'nın çeşitli devletlerinde hükümran olmuşlardır. Ailenin Habsburg adını alması ve bu adı taşıyan şatonun inşası geç tarihlerdedir. Werner'in Aargau'da inşa ettirdiği Habichtsburg⁸⁰ XI. asırda aile adı olup "Habsburg" şeklini almıştır. Aile "Alaman" boyundandır ve asıl Almanya Orta Çağ başında bugünkü Baden'dir.⁸¹

Osmanlı Devleti ile Habsburg'lar arasındaki diplomatik ve siyasi ilişkiler genel olarak üç devrede incelenebilir:

- a) Kanuni Sultan Süleyman'ın saltanatı döneminden, Osmanlı Devleti'nin Avusturya Habsburg Hanedanına nazaran daha kuvvetli olduğu Zitvatorok Barış Antlaşması'na kadar olan devre,
- b) Zitvatorok Barışı'ndan Karlofça Barış Antlaşması'na kadar olan ve diplomatik olarak eşit olsa da askeri anlamda Osmanlı Devleti'nin daha kuvvetli olduğu devre,

⁷⁸ Aktepe, a.g.m., s. 36-37; İlgürel, a.g.m., s. 131-135; Abdülkadir Özcan, "Patrona İsyanı", *DİA*, cilt: 34, İstanbul 2007, s. 189-190.

⁷⁹ Savaş, a.g.m., s. 557.

⁸⁰ Aladoğan Şatosu.

⁸¹ Yılmaz Öztuna, *Devletler ve Hanedanlar*, cilt: 4, Ankara 1991, s. 341.

c) Karlofça Barışı ile başlayan, Osmanlı Devleti'nin çözülme devrine rastlayan dönem. Bu dönemde Osmanlıların siyasi pozisyonu Habsburg Hanedanlığı'na nispetle daha zayıftır ve artık fütühat döneminden savunma dönemine geçilmiştir.⁸²

Kanuni Sultan Süleyman, babası Yavuz Sultan Selim'in aksine dikkatini Avrupa'nın Hıristiyan devletlerine çevirmiş ve fetih politikasını bu yönde şekillendirmiştir. 1521 yılında Belgrad'ın fethedilmesinden sonra Osmanlı orduları Macaristan'a yüklenmiş ve burada da Osmanlı fetihleri aralıksız devam etmiştir. Daha sonra 1526'da Osmanlı ordusunun Mohaç Ovasında Macar ordusuna büyük bir hezimet yaşatmasıyla birlikte Macar İmparatorluğu tarih sahnesinden çekilmiştir. Böylelikle Osmanlı Devleti'nin Avusturya ile olan ilişkilerinin ilk devresi başlamıştır.⁸³ XVII. yüzyılın ilk yıllarında Osmanlı-Avusturya ilişkileri bozuldu ve bu yüzden meydana gelen çatışmalar 11.11.1606 tarihinde imzalanan Zıttorok Barış Antlaşmasına kadar devam etti. Antlaşmaya göre her iki taraf toprak kazanma mücadelelerinden vazgeçiyor, Erdel her iki tarafın vassallığı oluyor ve Sultan I. Ahmed bir defaya mahsus 200.000 duka ödenmesinden başka vergi almaktan vazgeçiyordu. İlk defa bu antlaşma ile Osmanlı Devleti, Avusturya Arşidükü'nü resmen kendisiyle eşit haklara sahip muhatap olarak tanıyor ve daha önceden "Viyana Hâkimi" olarak hitap edilen Habsburg Hanedanı'nın Çasarlık unvanı kabul ediliyordu.⁸⁴ Bu anlaşma ile verilen tavizler Osmanlı Devleti'nin diplomatik anlamda ilk prestij kaybı olmuştur.⁸⁵

II. Viyana Seferi ve sonrasında gelen hezimet hem Osmanlı hem de Avrupa tarihinde bir dönüm noktasıdır. 1683 yılı öncesinde ve sonrasında gelişen olaylar Viyana Kuşatması'nın bir Osmanlı-Avusturya (Habsburg) mücadelesi olarak görülmemesi gerektiğini açık bir şekilde ortaya koymuştur. Viyana önlerinde savaşan Osmanlı ordusunda birçok millettten asker bulunduğu gibi, Viyana'yı sadece Habsburg'lar savunmamıştır. Buradaki mücadele sadece Osmanlı-Habsburg mücadelesi değil Türk-İslam ordularıyla Avrupa-Haçlı ordularının mücadelesidir.⁸⁶

⁸² Savaş, a.g.m., s. 555.

⁸³ Ali İbrahim Savaş, "XVIII. Asırda Osmanlı-Avusturya İlişkileri", *Askeri Tarih Bülteni*, sayı 41, Ankara 1996, s. 24.

⁸⁴ Savaş, "Osmanlı Devleti İle Habsburg İmparatorluğu Arasındaki Diplomatik İlişkiler", s. 557.

⁸⁵ Savaş, "Genel Hatlarıyla Osmanlı Diplomasisi", s. 645.

⁸⁶ Çiçek, a.g.m., s. 746.

1683 yılında Viyana önlerinde yapılan meydan savaşı sonucunda Osmanlı ile Avusturya arasındaki mevcut kuvvet dengesi bozuldu ve bu denge Habsburg hanedanı lehine değişti. Bu savaşı takip eden yıllarda Osmanlı Devleti birbiri ardına yenilgiler almaya başladı ve daha önceden fethettiği yerlerin çoğunu kaybetti. Bizzat Sultan II. Mustafa (1695-1703) tarafından kumanda edilen Osmanlı ordusu Zenta'da Prens Eugen tarafından bozguna uğratıldı ve sonrasında Osmanlı ile Avusturya devletleri arasında Karlofça Barış Antlaşması imzalandı. Bu antlaşma ile 1683 yılından beri devam eden savaşlar sona eriyor ve Osmanlı Devleti Eflak, Temeşvar ve Banat hariç olmak üzere Macaristan'ı Avusturya'ya terk ediyordu.⁸⁷ 1715 yılında Osmanlı ordusu, Karlofça Barış Antlaşması'nda Venedik'e kaybettiği yerleri geri almak için Venedik topraklarına saldırdı. Avusturya önceleri çekimser ve arabulucu gibi davransa da daha sonra Çasar VI. Karl 24.4.1716'da Venedik ile ittifak etti. Bunun üzerine Osmanlı Devleti Avusturya'ya savaş ilan etti. Prens Eugen komutasındaki Avusturya ordusu Osmanlı ordusunu Varadin'de yenilgiye uğrattı. Ardından Ekim 1716'da Temeşvar kalesi, Ağustos 1717'de ise Belgrad kalesi düştü. 1718'de imzalanan Pasorofça Antlaşmasına göre Osmanlı Devleti Kuzey Eflak, Kuzey Sırbistan ve Bosna'nın kuzeyindeki toprakları Avusturya'ya bırakmayı kabul etmiştir.⁸⁸ Pasorofça Antlaşması'ndan sonra Avusturya ile 20 Temmuz 1718'de 20 maddeden oluşan bir ticaret anlaşması yapılmıştır. Buna göre;

- 1) Avusturyalı tüccarlar Osmanlı topraklarında ve sularında serbestçe ticaret yapabilecekler ve bir defaya mahsus olmak üzere ithal ve ihraç ettikleri mallardan % 3 gümrük resmi vereceklerdir.
- 2) Avusturyalı tüccarların emniyeti için, Osmanlı Devleti'nin bütün liman ve ticaret bölgelerinde bu devlete ait konsolosluklar, acentalar açmak ve tercüman kullanmak gibi ticari imtiyazlar verilmiştir.
- 3) Avusturya Devleti ise buna karşılık olarak Osmanlı halkının ve tüccarının menfaatleri için kendi topraklarında Ticaret Ateşeleri bulundurulmasına izin vermiştir.

⁸⁷ Savaş, "XVIII. Asırda Osmanlı-Avusturya İlişkileri", s. 29.

⁸⁸ Savaş, "Osmanlı Devleti İle Habsburg İmparatorluğu Arasındaki Diplomatik İlişkiler", s. 559.

4) Osmanlı ticaret gemilerine Akdeniz’de dolaşan Malta korsan gemilerinden herhangi bir zarar gelirse bu konudaki sorumluluk Avusturya gemilerine yüklenilmeyecek ve onlara kötü davranılmayacaktır.

5) İranlı tüccarlara Avusturya topraklarına gidip gelmeleri için % 5 gümrük resmi alınarak, geçiş serbestliği verilmesi gibi hususlar bu antlaşmanın öne çıkan önemli maddeleridir.⁸⁹

Mayıs 1736’da Azak Kalesi’nin Rusya tarafından alınması üzerine Osmanlı Devleti Rusya’ya savaş açtı. 1726 tarihli Avusturya-Rusya ittifakına göre Avusturya Rusya’ya askeri yardım yapması gerekiyordu. Bu ittifak antlaşması gereğince Avusturya savaşa dahil olmuş ve 1737 yazında Niş Kalesini ele geçirmiştir. Fakat daha sonra Bosna’da yenilmişler ve Niş Kalesi Osmanlılar tarafından geri alınmıştır. Bunun üzerine taraflar arasında barış müzakereleri başladı. 18.9.1739 tarihinde Belgrad Barış Antlaşması imzalandı. Bu antlaşmadan sonra iki devlet arasındaki ilişkiler, son Osmanlı-Avusturya savaşına kadar (1787-1790) barış içinde devam etti.⁹⁰

⁸⁹ Kurtaran, *a.g.e.*, s. 163.

⁹⁰ Savaş, “XVIII. Asırda Osmanlı-Avusturya İlişkileri”, s. 35.

4. SEFÂRETNÂMENİN ÖZELLİKLERİ

4.1. Şekil Özellikleri

Mustafa Efendi'ye ait Viyana Sefâretnâmesi (İstılâh-ı Nemçe)'nin Faik Reşit Unat'ın tespitine göre beş adet yazma nüshası bulunmaktadır. Bunlardan ilki İstanbul Fatih Millet Kütüphanesi, No: 843'de; ikincisi İstanbul, Fatih Millet Kütüphanesi, No: 844'de; üçüncüsü İstanbul, Topkapı Sarayı Müzesi, Bağdat No: 224'de; dördüncüsü İstanbul Üniversitesi, Yıldız Yazmaları No: 270'de; beşinci yazma ise İstanbul Süleymaniye Kütüphanesi Nuruosmaniye Koleksiyonu No: 1293/2'de⁹¹ bulunmaktadır.⁹²

Sefâretnâme'nin Millet Kütüphanesi nüshası (MN) 30 varaktır. Besmele ile başlamakta olan [1a] sayfasında uzunca bir elkab bulunmaktadır. MN [1a] sayfası 7 satır olmakla birlikte diğer bütün sayfalar 13 satırdır. Sefâretnâme'nin ilk [1a] ve son [30a] sayfalarında renkli süslemeler bulunmaktadır. İlk sayfanın başlığı müzehheb, diğer sayfalar altın cetveli meşin kaplı ve zencireklidir. MN boyutları (dış-iç) 182x122, 132x72 mm'dir. Yazı tipi Nesih'tir. Eserin kapak sayfasında Ali Emirî vakfı mührü, Millet mührü, kurşun kalemle "Nemçe Sefâretnâmesi" ibaresi ve eserin müstensihi olan Mehmed Emin'e ait bir kayıt vardır. Ayrıca [3b], [4a], [29b] ve [30a] sayfalarında Ali Emirî vakfı mührü bulunmaktadır. Eser reddadelidir.⁹³

Sefâretnâme'nin Süleymaniye Kütüphanesi Nuruosmaniye koleksiyonu nüshası (SN) 10 varaktan oluşmaktadır. SN [1a] sayfası (22 satır) ile [10b] sayfası (13 satır) hariç diğer sayfalar 25 satırdır. Yazı türü Talik'tir. SN kapak sayfasında bulunan kayıta "bin yüz kırk üç [.....] meymenet makrûn-ı müş'ir Nemçe Çâsârına yazılan hattı

⁹¹ İstanbul Süleymaniye Kütüphanesi Nuruosmaniye Koleksiyonu No: 1293/2'de olduğu belirtilen yazma nüshanın arşiv numarasının 1282/2 olduğu tespit edilmiştir.

⁹² Unat, *a.g.e.*, s. 68.

⁹³ Basılan eserlere sayfa numarası verilmeyen dönemlerde sayfaları takip edebilmek için sonraki sayfanın ilk kelimesinin bir önceki sayfanın altındaki sol köşede ayrı bir satır olarak bulunmasıdır. Bu kelimelere yaygın biçimde reddâde ismi verilmekle birlikte fonksiyonları göz önünde bulundurularak râbîta, murâkîb, rakabe veya müşâhide, müş'ir, pâyende, çoban, ayak, garib şeklinde adlandırıldıkları da görülmektedir. Bkz. İsmail E. Erünsal, "Reddâde", *DİA*, cilt: 34, İstanbul 2007, s.515.

hümâyûnu tebliğe me'mûr Mustafa Efendi [.....] semâ'an ve 'iyânan zabt ve tahrîr-i havâdisdir [.....]'⁹⁴ yazılıdır.

SN nüshasında sayfa kenarlarına derc edilmiş bir takım notlar bulunmaktadır. Bunlar çoğu yerde açıklama göreviyle kullanılmışken,⁹⁵ bazı notlar ise bulunduğu sayfanın başlığı görevindedir.⁹⁶

Sefâretnâme nüshalarından İstanbul, Topkapı Sarayı Müzesi, Bağdat No: 224 ve İstanbul Üniversitesi, Yıldız Yazmaları No:270'de olduğu bildirilen yazma nüshalar adı geçen kurumların tez çalışmamız süresince tadilatta kalmasından ötürü elde edilememiştir. Elimizde bulunan diğer bir nüsha olan Millet Kütüphanesi, 843 numaralı nüshanın ise Mustafa Hattî Efendi'nin 1748 tarihli Viyana Sefâretnâmesi olduğu belirlenmiştir.

Son dönemde yapılan çalışmalar incelendiğinde, XVIII. yüzyıl sefaretnameleri derli toplu bir şekilde 2007 yılında Mustafa Uluocak tarafından doktora tezi⁹⁷ olarak hazırlanmış ve bu sefaretnamelerin yalnızca birer nüshaları türetme ve işletme ekleri açısından incelenmiştir. Adı geçen tezde Mustafa Efendi'nin Viyana Sefâretnâmesi'nin de transkripsiyonu bulunmakla birlikte sadece Millet Nüshası, No: 844 üzerinden bir değerlendirme yapılmıştır. Transkripsiyon açısından birçok hata bulunmasına rağmen böylesine külliyatlı bir çalışma bilim dünyasına kazandırıldığı için şüphesiz ki oldukça önemlidir.

Elde edilen MN ve SN nüshaları arasında büyük farklılıklar bulunmamakla birlikte, SN nüshasında ana metnin kenarına yapılan ilavelerin fazlalığı ve MN nüshasında istinsah tarihinin bulunması sebebiyle MN nüshası esas nüsha olarak kabul

⁹⁴ Süleymaniye nüshasının kapağında bulunan yazının işaretlenen kısımları deforme olduğu için okunamamıştır.

⁹⁵ Örneğin [1a] sayfasındaki ilk notta ve [1b] sayfasındaki ikinci notta İmparator kelimesinin anlamı ve özelliği anlatılmıştır. Yine [4b] sayfasındaki dördüncü notta Hollanda'da bulunan Leiden şehri ve şehirdeki ilim ve eğitim hakkında bilgi verilirken, [6b] sayfasındaki ikinci notta milyon teriminin açıklaması yapılmıştır.

⁹⁶ Örneğin [5a] sayfasındaki ilk not olan "İngiliz kraliçesinin Nemçe tarafına tehevülü" ve [6a] sayfasındaki ilk not olan "İngiliz Kraliçesinin Françe ile ittifâkı" malumatları sayfaların başlığı olarak kullanılmıştır.

⁹⁷ Mustafa Uluocak, *XVIII. Yüzyıl Sefaretnamelerinde Türetme Ve İşletme Ekleri*, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Bursa 2007.

edilmiştir. İki nüshanın da transkripsiyonu yapılarak metinler arasındaki farklılıklar normal ve köşeli parantezlerle ayrılarak dipnotlarda gösterilmiştir.

4.2. Muhtevâ Özellikleri

Mustafa Efendi'nin 1730 tarihli Viyana Sefâretnâmesi'nin kendi dönemine kadar yazılmış sefâretnâmeler içerisinde ayrı bir yeri vardır. Şöyle ki; 1793 yılına kadar yabancı ülkelere gönderilen elçilerin sefâretnâmeleri genel olarak tarihi, kültürel, sosyal ve coğrafi özellikleri betimleyen seyahat yazıları şeklindedir. Bu elçiler sefâretnâmelerinde genellikle elçilik görevinin başlangıcından son bulunduğu güne kadar görülen, yaşanan her şeyi anlatma eğilimindedirler. Bu dönemdeki sefâretnâmeler genellikle elçinin gidişi, orada yaptıkları, gezip gördüğü yerler ve İstanbul'a dönüş yolculuğu başlığı altında dört bölümde incelenirken; 1793 tarihinden sonra tayin edilen ikamet elçilerinin sefâretnâmeleri ise genellikle siyasi yazılardır. Mustafa Efendi'nin sefâretnâmesi 1730 tarihinde yazılmış olmasına rağmen şekil itibarıyla 1793 sonrası sefâretnâmeler gibi siyasi bir muhtevâyâ sahiptir.

Mustafa Efendi'nin sefâretnâmesinin içeriğindeki bu farklılık sebebiyle onun gidiş dönüş safhaları, görevinin mahiyeti, gezip gördüğü yerler, başından geçen olaylar gibi konularda sefaretname metninde bilgi yok denecek kadar azdır. Hammer'den edinilen bilgiye göre Mustafa Efendi'nin sefâret heyeti 62 kişiden oluşmakla birlikte heyette bulunan şahısların isimleri zikredilmemiştir. Elçilik maiyetinde bulunan başlıca görevliler ise şunlardı: Mühürdar, mühür muhafızı; hazinedar; kilerci, bir çeşit kâhya; tütüncü, içilecek tütünün memuru; şamdancı, aydınlatma müfettişi; imam; tüfekçiler, şatirler, uşaklar, hizmetkârlar vb.⁹⁸

Hammer'in verdiği bilgiye göre Mustafa Efendi'nin, Avusturya İmparatoru VI. Karl'a götürdüğü hediyeler arasında, son üç yıl içerisinde İstanbul'da basılan eserleri sunduğu bildirilmekle birlikte bu eserlerin hangileri olduğu belirtilmemiştir. Mustafa Efendi'nin götürdüğü hediyelere karşılık kendisine, Meninski'nin lügati hediye edilmiştir. Elçiler aracılığıyla gerçekleşen bu kitap alışverişi, Osmanlı diplomasi

⁹⁸ Joseph Von Hammer, *Osmanlı Devleti Tarihi*, cilt: 14, Çev. Vecdi Bütün, İstanbul 1966, s. 156.

tarihinde türünün ilk ve son örneğidir. Ayrıca Mustafa Efendi'ye rengârenk kadifeler, iki büyük gümüş şamdan, saat ve daha başka hediyeler verildiği gibi günlük masrafları için 152 florin tahsis edilmiş; Avusturya imparatorluk sarayında kendisine oldukça alaka ve dikkat gösterilmiştir.⁹⁹

Sefâretnâme'yi genel hatlarıyla dört bölümde incelemek mümkündür. Birinci bölüm dua kısmı ve Mustafa Efendi'nin görevinin mahiyetini anlattığı kısımdır. İkinci bölüm, Nemçe Devleti'nin kuruluşu, askeri, siyasi ve ekonomik gücü, veraset sistemleri, asiller ve bunların asalet dereceleri ile Nemçe Çasarı hakkında çeşitli bilgilerin verildiği kısımdır. Üçüncü bölüm İspanya Veraset Savaşları'nın sebepleri, başlaması, seyri ve sonucunun anlatıldığı kısımdır. Dördüncü bölüm ise Mustafa Efendi'nin Nemçe Devleti hakkındaki kişisel görüşlerini bildirdiği ve Osmanlı Devleti'nin Avrupa karşısında hala çok güçlü olduğunu bildirdiği bölümdür.

Mustafa Efendi'nin sefâretnâmesi dönemin padişahı olan Sultan I. Mahmud'a dua cümlesi ile başlar. Mustafa Efendi hicri 1143 tarihinde,¹⁰⁰ Sultan I. Mahmud'un tahta çıkışını Nemçe Çasarına bildirmek için görevlendirildiğini şu şekilde belirtirken; *"Sultân Mahmûd Hân bâ-temkîn efendimiz hazretlerinin yüz kırk üç tarihinde lem'î zeyr-i 'âlem ikbâl ve pertev-efgen cah û celâl olub sebab-i sudûr-ı cihâniyân ve bâ'is-i şâdimân-ı 'âlemiyân olân cülûs-ı zafer-me'nûs-ı şehinşâhî ve tulû'-ı akibet-i saltanat kâti-yi penâhileri ihbârını hâvi nâme-i hümayûn celâlet-meşhûn ve misâl-i 'azimet iştimâl-i celâdet-makrûnlarıyla Nemçe Çâsârı tarafına meb'ûs olmuşidim"*, buradaki misafirliği sırasında gözlemediği ve öğrendiği bazı konuları beyan ettiğini bildirmiştir.¹⁰¹

Sefâretnamede ilk olarak ele alınan konu Roma İmparatorluğu olarak bilinen Nemçe Devletidir. Bu devletin aslında yedi hersek, birkaç dukalık ve cumhurdan oluşmakta olduğunu ve aralarında Kudüs derecesinde olan Roma'nın hizmet ve muhafazası için tayin olunmuş bir topluluk olduğundan bahseden Mustafa Efendi, devleti oluşturan herseklerin eskiden Papa'ya bağlı birer Katolik olduğunu fakat sonradan Saksonya

⁹⁹ Hammer, *a.g.e.*, s. 156.

¹⁰⁰ 1730.

¹⁰¹ Metin, [1a] – [1b].

ve Brandenburg herseklerinin Luteran mezhebini; Hanover'in ise Kalvin mezhebini benimsediğini bildirmiştir.¹⁰²

Sefâretnâmenin ikinci bölümünü teşkil eden Nemçe Devleti'nin anlatıldığı kısımda herseklerin, dukaların ve imparatorun nasıl seçildiği, nasıl ve nerede tac giydikleri, imparatorluğun hangi hükümetler ve memleketlerden oluştuğu, asalet dereceleri ve asillerin imtiyazları, devletin mali gücü ve toplanan vergi miktarı, devlete bir saldırı olması durumunda herseklerin ve dukaların gönderecekleri asker miktarı, askerlerin kaybı durumunda ne kadar para ödeneceği gibi konularda bilgiler bulunmaktadır. Mustafa Efendi sefâretnâmesinde, Nemçe Devleti'nin yaklaşık iki yüz yıl önce düzenlenen kanunları gereğince Valkenburg denilen yerde Nemçe Çasarının vekilinin başkanlık ettiği “Diyete” adlı büyük bir divanları olduğunu, bu divanda çasarın, herseklerin, dukaların kısacası devlete bağlı kale ve cumhurların birer vekil ile temsil edilerek imparatorlukla ilgili önemli konuların görüşülerek karara bağlandığını bildirmiştir.¹⁰³

Mustafa Efendi'nin Nemçe Çasarı hakkındaki tespitleri ise şöyledir: “*Nemçe Çâsârı zikr olunan bilâda nisbet ile herseklerden bir hersek olub nezâret ve riyâsetden mâ'adâ 'askerinde ve hazinesinde çendân 'alâkası olmadığını ifâde ve beyândır.*”¹⁰⁴ İfadesiyle çasarın başkanlık ve idareden başka askeriyle ve hazinesiyle yakından alakadar olmadığı belirtilmiştir. Çasara iâşesi için hazineden ayrılan aylık otuz iki bin zoltanın ancak zaruri masraflarını karşılamakta olduğunu ve hiçbir kimseye iyilik ve yardım yapacak mali kuvveti bulunmadığını bildiren Mustafa Efendi, buna karşılık Osmanlı Devleti'nin hazinece bu devletten yüz kat daha üstün olduğundan bahsetmiştir. Ayrıca Nemçe Çasarının bir senelik tahsisatı kadar parayı Osmanlı Sultanı bir ayda hatta bir haftada muhtaçlara harcasa devletin hazinesinin bundan hiçbir şekilde etkilenmeyeceğini belirterek bir anlamda Osmanlı Devleti ile Nemçe Devleti'nin ekonomik gücünü karşılaştırmıştır. Çasarın imparatorluk dâhilinde ancak kırk bin asker beslemeye imkânı olduğunu, Nemçe ordusunun ancak Macar, Erdel,

¹⁰² Metin, [1b] – [2b].

¹⁰³ Metin, [2b] – [5a].

¹⁰⁴ Metin, [5a].

Hırvat ve Niderlond askerleriyle birlikte altmış bin piyade ve kırk bin süvariye ulaşabildiği sefâretnâmede belirtilen konulardandır.¹⁰⁵

Mustafa Efendi, Nemçe ordusunun hiyerarşik birimlere ayrıldığından, bu birimlerin başındaki zabıtlar ve aldıkları ücretlerden, her taburun bayrağının ve askerlerinin kıyafetlerinin birbirinden farklı olduğunu bir askerın kaybolması halinde kendi taburunu davul sesinden bile ayırt edip bölüğünü bulabileceğinden bahsetmiştir. Nemçe Devleti'nin Avrupadaki Veraset Savaşları sırasında İtalya'yı muhafaza edebilmesi için oldukça fazla askere ve paraya ihtiyacı vardı. Askerlerinin masrafları için hazineye bağımlı olan devlet gerekli parayı karşılayabilmek için büyük arazileri ve gümrükleri iltizama bırakmış hatta gelecek senelerin bedelleri bile alınmıştır. Bu sırada ülkede kıtlık baş göstermiş halk fakirlik ve yoksulluk içinde kalmıştır.¹⁰⁶

Mustafa Efendi sefâretnâmesinde bazı konular ve tabirlerle ilgili ayrıntılı açıklamalarda bulunmuştur. Mustafa Efendi imparator kelimesi şu şekilde tanımlamıştır: “*İmparator lafzı luğat-ı lâtinde hâdem ma'nâsında olub Roma dahi beynlerinde Kuds mesâbesinde olduğundan ana izâfet ile sâir mülûk-ı nasârâdan imtiyaza delâlet itmekle büyük lakab olmuştur*”.¹⁰⁷ Yani imparator, Roma'nın hizmet ve muhafazası için tayin olunan hudut, sınır ve devletin koymuş olduğu kuralların gözeticisi ve uygulayıcısı durumundadır. Bir milyonun on kere yüz binin toplamı olduğunu ve her zoltası gurusu olursa bir milyonun iki bin kese akçeye karşılık geleceğini söyleyen Mustafa Efendi, Felemenk taifesinin evvelce görülmemiş tuhaf zanaatları ve çeşitli ilimleri Lide¹⁰⁸ kalesindeki akvamiyye¹⁰⁹ adlı hanede olduğunu ve çevreden gelenlerin burada çeşitli zanaat ve ilimlerden başka top, mühendislik ve astroloji ilimlerini öğrendiklerini bildirmiştir. Hatta burada kubbe benzeri bir küre-i sema yani gökteki cisimlerin durumunu gösteren bir küre bulunmakta onun içinde de dünyayı gösteren bir küre bulunmaktadır. Bunlar bazı çarklar ile idare edilip toplanan yıldızlar seyyar halde iken hareketleri incelenmekle birlikte birbirlerine göre

¹⁰⁵ Metin, [6b] – [8a].

¹⁰⁶ Metin, [8b] – [10a].

¹⁰⁷ Metin, [1b].

¹⁰⁸ Leiden: Hollanda'nın Güney Hollanda eyaletine bağlı bir şehir.

¹⁰⁹ Akademya.

konumları da bu şekil üzerinde canlandırılmaktadır ifadeleriyle Mustafa Efendi, Leiden şehrinde bulunan Planetaryum'u¹¹⁰ anlatmıştır.

Mustafa Efendi'nin sefâretnâmesinin büyük bir kısmını İspanya Veraset Savaşları ile ilgili verdiği bilgiler oluşturmaktadır. Krolos Givintos yani beşinci İspanya kralı II. Carlos İspanya, İtalya ve Felemenk vilayetlerini istila edip kral olmuştu. İspanya kralı II. Carlos'un hiç erkek çocuğu yoktu ve hastalanınca İspanya tahtının boşalacağı anlaşıldı. II. Carlos'un İspanya tahtını Leopold'un neslinden gelen bir prense vasiyet etmesi bekleniyordu. Ancak II. Carlos vasiyetinde İspanya tahtını Fransa Kralı XIV. Louis'in torunu V. Felipe'e bıraktı. Bunun üzerine İspanya tahtının diğer varisi durumunda olan Kutsal Roma Germen İmparatorluğu, Hollanda, Portekiz, İngiltere devletleri ile Brandenburg ve Savavye dukalıkları Fransa'ya karşı bir ittifak oluşturarak savaşa giriştiler. Sefâretnâme metninde savaşın gidişatı, cephelelerdeki muharebeler, şehirler, hükümetler ve çeşitli olaylarla ilgili birçok bilgi bulunmaktadır.¹¹¹

Mustafa Efendi'nin bildirdiğine göre İspanya Veraset Savaşları'nın sonucunda Nemçe, Fransa ve İspanya'nın kırk elli seneden beri aralarında devam eden savaşlar sonucunda iki taraftan da belli başlı birçok kimse hayatını kaybetmiş, birbirlerinin memleketlerini tahrip etmişlerdir. Yapılan antlaşma ile İspanya tahtı V. Felipe'de kalmış, Niderlond ve İtalya vilayetleri ise Nemçe Çasarında kalmıştır. İngiliz ve Felemenk devletleri ise aralarında birkaç seneden beri anlaşmazlık olması ve Parma maddesinde Papa'yı kızdırmaları sonucunda samimi bir dostluk kuramamışlardır. Bu devletler barış yapmalarına rağmen içlerinde hala intikam ateşi bulunmakta ve intikam almaya hazır bulunmaktadırlar.¹¹²

Mustafa Efendi Nemçe taifesinin Osmanlı için güçlü bir düşman sayılamayacağını bunun sadece o devirde değil eskiden beri böyle olduğunu şu şekilde ifade etmiştir: *“Nemçe Devletine vücûh ile ihtilâl teveccûh idüb gerek mülûk-ı nasârâ ve gerek kendü ra'iyetleri olan Macar ve Hirvat tevâ'ifi bir taraftan harekete muntazir*

¹¹⁰ İnsanların içine girerek uzayı ve evreni bire bir 360° ve detaylı olarak izledikleri kubbe biçimindeki salondur.

¹¹¹ Metin, [11a] – [25a].

¹¹² Metin, [25b] – [28a].

oldukları zann-ı gâlibdir gerçe düşmân-mor makûlesi dahî olursa merd-âne bilüb hazm ve ihtiyât üzere hareket-i muktezâ-yı 'akl ve reviyetdir ancak Nemçe tâ'ifesi bu devlet-i âsmân-ı rûtbete göre çandân hasm-ı kavî olmadığı şimdi değil kadîmden dahî öyle imiş".¹¹³

Mustafa Efendi, Beç'de bulunduğu sırada eşraftan ileri gelen bazı kişilerle Osmanlı Devleti'nin genel durumu ve büyüklüğü üzerine görüşmeler yapmıştır. Onlara Osmanlı Devleti'nin sınırları içerisinde kendi dininden hariç üç milyon Hristiyan ve Yahudi reayasının bulunduğunu, bu gayrimüslim halkın sayı olarak Müslüman halka göre deniz içindeki bir damla kadar olduğunu söylemiştir. Ayrıca Osmanlı Devleti'nde Müslümanların, Hristiyanların ve Yahudilerin bir arada barış ve huzur içinde yaşadığından bahsetmiştir. Osmanlı Devleti'nin II. Viyana Kuşatması'ndan sonra Nemçe, Venedik, Lehistan ve Rusya devletleri ile birçok cephede savaşmak zorunda kaldığını; bu sıralarda bedevi Araplar arasında ve Anadolu'da bazı eşkıyalık ve serkeşlik hareketleri ortaya çıktığını belirten Mustafa Efendi bu zor şartlarda bile Osmanlı Devleti'nin hepsine bölük bölük askerler sevk ettiğini ve Allah'a şükür on altı sene boyunca bütün dünya ile başa baş mücadele ettiğinden bahsetmiştir. Eğer böyle hücum bütün Avrupa'ya yönelseydi buna karşılık vermeleri mümkün olur muydu diye sorduğunda ise çevresindekilerin hepsi Osmanlı Devleti'nin büyüklüğünü ve o sırada ona denk bir devletin mevcut olmadığını kabul etmişlerdir.¹¹⁴

¹¹³ Metin, [28a] – [28b].

¹¹⁴ Metin, [28b] – [29b].

5. SEFÂRETNÂME METNİ

Bi'smi'llâhi'r-rahmâni'r-rahîm

[1/a] Ba'de hamdullahi'l-müstahhik li cemi'ü'l-mecd ve's-senâ ve's-salavât ve's-selâm ed-dâ'im 'alâ eşrefü'l-berâyâ ve 'ala alihi ve ashâbihi ûliy'ül-arâ'yi ve's-suyûfu'l-beyzâ, takrîr 'abd-i fakîr, bu siyâk üzere tehbîr olunur ki hâlâ veliyy'ün-ni'am-ı cemî'-i afâk, zil'l-ullah-i te'âlâ 'ale'l-ıtlâk şevketlü kudretlü azâmetlü mehâbetlü padişâh-ı rûy-ı zemîn şehriyâr-ı tâc-bahş u kâmbîn-i hüsrev-i Süleymân-mekân,¹¹⁵ hâkân-ı kîti 'üvân nûr çeşm-i zemîn u asmân, ziynetü'd-dünyâ [1/b] ve'd-dîn Sultân Mahmûd Hân bâ-temkîn efendimiz hazretlerinin yüz kırk üç tarihinde¹¹⁶ lem'î zeyr-i 'âlem ikbâl ve pertev-efgen cah û celâl olub sebeb-i sudûr-ı cihâniyân ve bâ'is-i şâdimân-ı 'âlemiyân olan cülûs-ı zafer-me'nûs-ı şehinşâhî ve tulû'-ı akibet-i saltanat kîti-yi penâhîleri ihbârını hâvi nâme-i hümâyûn celâlet-meşhûn ve misâl-i 'azimet iştimâl-i celâdet-makrûnlarıyla Nemçe Çâsârı tarafına meb'ûs olmuşdim çend-rûz[a]¹¹⁷ misâferetde tavâ'if-i merkûmenin âyîn ve harekâtından ba'de't-teftîş ve'l-tefahhus vâkıf olduğım ba'zı husûsların¹¹⁸ luzûmı mertebesini tahrîr ve beyâna cesâret olundu Roma İmparatorluğu [İmparator lafzı luğat-ı lâtinde hâdem ma'nâsında olub Roma dahi beynlerinde Kuds [-i şerîfin]¹¹⁹ mesâbesinde olduğından ana izâfet ile sâir mülûk-ı nasârâdan imtiyaza delâlet itmekle büyük lakab olmuşdur.]¹²⁰ ta'bîr olunan Nemçe Devleti fi'l-asl ülke ve sikke sâhibi yedi hersek¹²¹ ve birkaç dûka ve cumhûrdan ibâret olub beynlerinde mu'teber ve lâ-teşbîh Kuds-i Şerîf [2/a] mesâbesinde olan Romanın hizmet¹²² [ve]¹²³ muhâfaza ve nezâretine ta'yîn olunmuş bir cem'iiyettir bu herseklerden dahi Saksonya ve Bayer¹²⁴ ve Burandeburk¹²⁵ ve Hanover¹²⁶ hersekleri [İngiliz kralı nesebi münkati'

¹¹⁵ Süleyman peygamber.

¹¹⁶ 1730.

¹¹⁷ SN'de "çend-rûza" şeklinde geçmektedir.

¹¹⁸ SN'de "husûslar ki" şeklinde geçmektedir.

¹¹⁹ SN'de "Kuds-i şerîfin" şeklinde geçmektedir.

¹²⁰ MN nüshasında [1b], SN nüshasında [1a] sayfasına derc olunmuştur.

¹²¹ 1273'lerde ortaya çıkan ve 1356'daki Altın Ferman'la (*Goldene Bulle*) onaylanan elektörlük kurumu yedi elektörü içermekteydi:Trier, Mainz ve Köln başpiskoposları, Saksonya dükü, Ren palatin kontu, Brandenburg markgrafı ve Bohemya kralı. Sonradan bunlara, 1623-1778 arasında Bavyera, 1708'de Hannover ve 1803'te Hessen-Kassel elektörlükleri eklendi. İmparatorluğun 1806'da sona ermesiyle elektörlük kurumu da ortadan kalktı.

¹²² SN'de "hıdmet" şeklinde geçmektedir.

¹²³ SN'de bulunmamaktadır. [1a]

¹²⁴ SN'de "Bayeriye" şeklinde geçmektedir. Bavyera.

olub bundan akdem Hanover herseki nasb olunmak münasib görüldükde ahalisi Calvin olmağla Hanover herseki Luteranlıkdan mütehavvilve kalvin olub ba'de İngilize kral olmuşdur.^{127]}¹²⁸ evlâd evlâda ve ashâb-ı ensâb olduklarından gayri ehl-i harb 'add olunub bakiyye kalan Koloniye ve Mantes¹²⁹ ve Tiriyyir¹³⁰ hersekleri silsile ile hareket eyler papas ve ehl-i kalemdirler meselâ Koloniye herseki halkı olunsa¹³¹ Mantes herseki Koloniyeye ve Tiriyyir herseki Mantese nakl idüb papaslık tarafında olan küçük dukalardan biri [Çasardan mâ'adâ il ve memleket ve kasabât ve kurâ ve müzâra'a mutasarrıflarının tertibleri böyledir ibtidâ-i hersekin Kurfurst¹³² dahi dirler andan aşağı duka ba'de markiz dahi aşağı gurûf deyü cümlelerin dînuna baron dirler mesfurlar kâbiren 'an kâbir belki kâfir 'ayn kâfir arazi ve vilâyât mutasarrıfları olub ceneraller eger bu insabdan olmazlar ise araziye müte'allik ahkâm ve tasarrufâta bir dürlü müdahale eylemezler]¹³³ Tiriyyire nakl eyler hersek lafzı Nemçe lisânında Herçok ve Lâtîn luğatinde Elektör¹³⁴ olub ma'nâsı intihâb idici ve intihâb olunmuş demek imiş ya'ni çâsâr nesebi münkati' oldukda bu intihâb olunmuş yedi kimesne içlerinden dört 'aded ehl-i harb hersekin¹³⁵ birini [2/b] çâsârlığa intihâb idici demek ola mukaddemâ tertiblerinde cümlesi pâpâyâ tâbi' Katolik iken el-hâletü hâzihi Saksonya ve Burandeburk Luteran mezhebine tahavvül ve Hanover Calvin olub ancak üç papas ve bir dahi Parfeş ta'bîr olunan Bayeriye herseki Katolik kalmışdır bunlardan mâ'adâ Salspurk¹³⁶ ve Vitinberk¹³⁷ ve Hanover ve Ecinpurk ve Rikenşpurk¹³⁸ ve Pasavu¹³⁹ dukalıkları dahi olub [Bu yakında İzvec krallarının nesebi münkati' oldukda kurb-ı civara binâ'en Hanover dukasını kral idüb ikinci

¹²⁵ Brandenburg.

¹²⁶ Hannover.

¹²⁷ İngiliz Krallığı, Kraliçe I. Anne'in ölümüyle birlikte 1701 kanunu gereğince Hannover Hanedanından I. George'a verildi. Böylelikle Hannover Hanedanı 1714 tarihinden itibaren Büyük Britanya Krallığını da yönetmeye başlamıştır. Bkz. Uzunçarşılı, *a.g.e.*, s. 240.

¹²⁸ SN nüshasında [1a] sayfasına derc olunmuştur.

¹²⁹ Mainz.

¹³⁰ Trier.

¹³¹ SN'de "olsa" şeklinde geçmektedir.

¹³² Elektör.

¹³³ SN nüshasında [1a] sayfasına derc olunmuştur.

¹³⁴ Elektör: Almanca "Kurfürst". Kutsal Roma Germen İmparatorluğunda imparator seçme hakkına sahip prens ya da piskopos.

¹³⁵ SN'de "hersek" şeklinde geçmektedir.; SN [1b].

¹³⁶ Salzburg.

¹³⁷ Wittenberg.

¹³⁸ Regensburg.

¹³⁹ Passau.

biraderi dukalığa nasb olundu.]¹⁴⁰ mukaddemâ Pasavu dükalık degil iken zârde gelecek Françe ma'rekesinde koca krâl-ı merkûm kal'ayı muhâsara ve metânetine binâ'en me'yûsen 'avdet eyledikde cümle ittifâkıyla mutasarrıfı olan piskobosa¹⁴¹ dukalık ile sikkeye izn virilmiş ve Nirenberk¹⁴² Cumhûrluğu dahi imparatora tâbi' olub bütün Avrupanın ticâreti ve sanâyi'-i dakîkası anda iken çâsâr hazînesine senevî [3/a] ancak yetmiş iki bin zolta¹⁴³ virüb eger İmperiyo [İmperiyo lafzı Latin lügatinde hıdmet manası olub ba'de Romanın hıdmeti ya'ni muhafaza-i sıyânetiçün ta'yin eyledikleri hudûd ve sınır ve kavânin-i ayniyye dahi ıtlak ideyorlar.]¹⁴⁴ hudûduna âhirlerden ta'aruz vâki' olursa bir rekmen 'asker virmek üzere tertîb olunmuşdur mezkûr olan hersekler ve dukalar suretâ Nemçeye ['asker]¹⁴⁵ ve hazine misillü görünür lâkin hazinesine 'add olunur bir nesne virmediklerinden başka [Nemçe devleti zâtında 'askerli ve hazineli bir devlet olmadığı bundan fehmin olunur.]¹⁴⁶ mâdâm İmperyo hudûdına taraf-ı İslâmiyândan ve âhirden bir düşman ta'aruz eylemeye mücerred Nemçenin tenfiz-i iğrâzı ve yahud hâsılı hazînesine dâhil olan vilâyetlerin muhâfazasıçün kendü masrafları ile 'asker çıkub imdadına gelmezler belî mevâcib ve mesârifi hazîne-i çâsâriyyeden virilmek üzere eger 'asker taleb eyler ise virmek yalnız herseklerde degil cümle nasârâ mulûkı beyninde kâ'ide-i kadîmedir o vech üzere isticâr olunan 'askerden telef olan piyâdeye elli ve süvâriye tahmînen [3/b] yüz zolta dâmân olmak dahi şurûtlarına dâhildir hattâ bu def'a Nemçe tarafından Korsika¹⁴⁷ cezîresi zabtiçün Cenevize virilüb ba'de'l-muhârebe zâyî' olan üç dört bin piyâde Nemçe 'askerinin ellışer zolta dâmân Ceneviz tarafından teslîm olundu deyü şuyû' bulmuşidi mezkûr hersekler ve dukalar ancak İmperiyo husûsunda çâsâra 'asker ve etbâ' olub âhir husûsda hemân tevâ'if-i âhiri misillü oldukları ma'lûm ola anlardan başka aslî dukalık ve firîştilik iken çâsâr silsilesi o hânedânlardan tezevvüc ve mürûr-ı eyyamla nesepleri münkati' olarak istiklâl üzere havza-i tasarrufa getürüb kendü cenerâl soltatlari¹⁴⁸ ile zabt ve hâsılâtı

¹⁴⁰ SN nüshasında [1b] sayfasına derc olunmuştur.

¹⁴¹ SN'de "piskoposa" şeklinde geçmektedir.

¹⁴² Nürnberg.

¹⁴³ Lehlerin "Zolota" adı verilen paralarına benzetilmek suretiyle eskiden kesilmiş olan paralardan birinin adıdır. Gümüş olan zolota otuz para yerine geçirdi. Bkz. Mehmet Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarihi Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, cilt: 3, İstanbul 2004, s. 664.

¹⁴⁴ SN nüshasında [1b] sayfasına derc olunmuştur.

¹⁴⁵ SN'de bulunmaktadır. [1b].

¹⁴⁶ SN nüshasında [1b] sayfasına derc olunmuştur.

¹⁴⁷ Korsika. Akdeniz'de Fransa'ya bağlı olan ada.

¹⁴⁸ Almanca: Asker.

hazînelerine gelen [vilayetler]¹⁴⁹ Tirolviçe¹⁵⁰ ta‘bîr olunan Bohemya¹⁵¹ ve İşlezya¹⁵² ve Moraviye¹⁵³ ve Kuranita [Kuranitanın nihâyeti Venedik Körfezine varub sâhil-i bahrda çâsâra tabi‘ Tiriste¹⁵⁴ ve Fiyum¹⁵⁵ Avlov iki kal‘ası vardır ve Zadreye yüz seksen mil mikdârı kurb-ı istimâ‘ olundu]¹⁵⁶ ve Ağuşteryâ [4/a] ve İştiryâ ki zebân-ı Türkîde Beç ve Nemçe lisânında İştayer [Bu sancağın gerisi olan Beç kal‘asına Nemçe lisanında Viyen ta‘bîr olunub Beç lafzını Türkî olmak üzere bilürler ve kendü canların müste‘mil vekildir]¹⁵⁷ ta‘bîr olunan Alaman sancağıdır bu zikr olunan vilâyetler cennet-mekân firdevs-aşiyân Sultan Süleyman Hân¹⁵⁸ hazretlerinin hudûd [hudûd-ı mezkûrdan Beçe yiğirmi beş sa‘at mikdarı mesafe olduğu hafî buyurulmaya]¹⁵⁹ ta‘yîn buyurdıkları Usturgon¹⁶⁰ ve Ustoni Belgrad¹⁶¹ cezîresinin öte cânîbinde olan memleketlerdir fi‘l-asl Nemçe dahi zikr olunan herseklerden ve dûkalardan bir gurûf makûlesinin devlet-i aliyye-i ebed karînin kevkeb [ikbâli]¹⁶² ânen fe-ânen bi‘l-ekîr ve mütalâli olduğın umûmen mülûk-ı nasâra ve husûsen Romaya tâbi‘ olan Katolik tâ‘ifesi müşâhede idüb ‘âdet-i kadîmeleri üzere tevâ‘if misillü kalsalar mecmû‘-ı bilâd[lar]¹⁶³ dest-bürd-i islâmiyân olacağın teyakkin eylediklerinde islâmiyâna kurb civârı olan Nemçeyi üzerlerine takdîm ve imdâd ve i‘ânetde bir mikdar [4/b] şurût ve kuyûd ile kıyâm eylemelerin tertîb idüb fi‘l-cümle def‘-i gavâ‘il eylemişler hâlâ iki yüz seneye karîb tanzîm olunan kanunları üzere zikr olunan kılâ‘dan Vikenspurk¹⁶⁴ nâm mahalde çâsârın ve cümle hersekler ve dukalar hâsılı Romaya tâbi‘ olan kal‘a ve cumhurların birer kapu kethüdâları [ve]¹⁶⁵ vekilleri

¹⁴⁹ SN’de bulunmaktadır. [1b].

¹⁵⁰ Tirol.

¹⁵¹ Bohemya.

¹⁵² SN [2a]; Silezya.

¹⁵³ Moravia.

¹⁵⁴ Trieste.

¹⁵⁵ Fiume.

¹⁵⁶ SN [2a] sayfasına derc olunmuştur.

¹⁵⁷ SN [2a] sayfasına derc olunmuştur.

¹⁵⁸ Kanunî Sultan Süleyman.

¹⁵⁹ SN [2a] sayfasına derc olunmuştur.

¹⁶⁰ Estergon Kalesi. Macarca: Esztergom. Macaristan’ın başkenti Budapeşte’nin 60 km. kuzey batısında Tuna Nehri kıyısında yer alan kale.

¹⁶¹ Macarca: Szekesfehervar, Almanca: Stuhweissenburg: Budin Kalesi’nin güneybatısında yer alan ve eskiden stratejik açıdan çok önemli olan bir kaledir. Aynı zamanda Macar krallarının taç giydikleri ve mezarlarının bulunduğu yer. Bkz. Ali İbrahim Savaş, *Mustafa Hattî Efendi’nin Viyana Sefâretnâmesi*, Ankara 1999, s. 26; Estergon ve Istoni Belgrad. Bkz. Sinan Çavuş, *Süleymannâme Tarih-i Feth-i Şikloş Estergon ve İstol-Belgrad*, TTT Vakfı Yayınları, İstanbul 1999.

¹⁶² SN’de bulunmaktadır. [2a]

¹⁶³ SN’de bulunmaktadır. [2a]

¹⁶⁴ Valkenburg.

¹⁶⁵ SN’de bulunmaktadır. [2a].

olub eyyâm-ı mu'tâdda diyete nâmiyle bir büyük dîvânları kâ'im ve imperyoya müte'allik husûsların anda görüb Nemçe Çâsârı vekili cümleye nezâret eyler ve hîn-i iktizâda anınla dahi terâfu' olundukda bir dürlü kânûna müte'allik husûsa muhâlefet idemeyüb resm-i kadîmlerine rucû' eyler meselâ zikr olunduğı üzere Nirmirin bir cumhuncuk iken çâsâr tevâbi'inden bir kimse¹⁶⁶ varub bî-vech bir sevki şahsı darb eylese Nirmirin hâkimi [5/a] tarafından Rikenşpurkda vâki' kapu kethüdâsına tahrîr ol dahi diyete vuku'unda Nemçe vekiline hitâb idüb bir âdeminiz Buyuca [felân]¹⁶⁷ nâm kimesneyi darb eylemiş ihkâk-ı hakk olunursa ne güzel ve illâ itâ'atden hurûc ve ceng eylememiz mukarrerdir deyü terâfu' eyledikde serkeşlik idemeyüb o misillü nâ-şâyeste hareketin kânûn üzere tertîb olunan cezasında müsâra'at eyler bu tetvîlden murâd Nemçe Çâsârı zikr olunan bilâda nisbet ile herseklerden bir hersek olub nezâret ve riyâsetden¹⁶⁸ mâ'adâ 'askerinde ve hazinesinde çendân 'alâkası olmadıgını ifâde ve beyândır fâmmâ andan sonra *bi-kazâ'ullâhi te'âlâ*¹⁶⁹ bin toksan dört tarihinde vâki' Beç vak'asından¹⁷⁰ berü Hirvat ve Dalmaçya ve Usiklonya ve Macar ve Erdel [ve yine bu vilayetler fi'l-asl müstakil krallık olmağla eyalet muhafızı cenerallerden mâ'adâ birer kral vekili ceneral dahi ikamet eylemek ahâli-i vilayetin şurut-ı teslimlerine dâhildir bundan murâd memleket sarf-ı ra'iiyyet olmayub hala kralları içlerindedir dimek ola]¹⁷¹ bilâdına umûmen ve dahi ba'zı mahallerde ve yine zikr-i âti takrîriyle [5/b] umûmen İtalya ta'bir olunan¹⁷² Anapoliye¹⁷³ ve Haçliyye ve Milano ve İspanyol ile Françe beyninde olub muhît-i garbîye karîb olan İspanya Nederlondi memleketlerine istilâ eylemek takrîbiyle yalnız bu çâsâr hayli 'askere malîk olub ana binâ'en nev'i istidrâcla mağrur ve kendü akrâmı beyninde dahi küllî menfûr olmuşdur bu nesebden bir kimesne çâsâr olmak iktiza eyledikde Felemenk Nederlondi hududuna karîb Nemçe kılâ'ından Firatin Fûrut¹⁷⁴ nâm kal'aya çâsâr olacak şahs ve yedi hersekin ba'zısı bi'z-zat ve ba'zısının vükelâsı cem' olub cümle muvâcehesinde İmperiyo muhâfazasında ihmâl ve müsâmaha eylemeyüb tertîb

¹⁶⁶ SN'de "kimesne" şeklinde geçmektedir.

¹⁶⁷ SN'de bulunmaktadır. [2a].

¹⁶⁸ SN'de "riyasetinden" şeklinde geçmektedir.

¹⁶⁹ Allah'ın takdiri.

¹⁷⁰ İkinci Viyana Kuşatması, 1683.

¹⁷¹ SN [2a] sayfasına derc olunmuştur.

¹⁷² SN [2b].

¹⁷³ Napoli.

¹⁷⁴ Frankfurt.

olunan kanunlarına murâ'ât eylemek üzere mu'tâd olan yemin[leri]¹⁷⁵ ile Piskopos herseklerin başını yâ'ni Koloniye herseki çâsâr olacak kimesneyi [6/a] tahlîf ve İmperiyo defterdârî mesâbesinde olan Mantes herseki tâcı olub re'is makamında olan Tiriyir hersek ile ma'an ilbâs eylerler bu minval üzere imparator olduktan sonra krallık ile mutasarrıf olduğu vilâyetler için dahi mahall be mahall birer tâc giyüb Bohemya ya'ni Çeh tâcını Pıraga¹⁷⁶ nâm kal'aya ve asl kendü dukalığı ve hâlâ sâkin olduğu İştayer ve Alaman tâcını İzac ta'bir olunan kal'a ve Macar tâcını ki örf-i âmmda Noşirvana mensubdur Pojon nâm kal'ada¹⁷⁷ ve İşlezya ve Moraviye tâclarını o mahallerdedir ser idüb mukaddemâ Koranite için dahi bir tâc giyerler imiş şimdiki hâlde ref' olunmuş illeti ma'lûmumuz olmadı âdetleri üzere çâsârın me'kûlât ve melbûsâtı kadar kifâye-i mîrîlerinden tertîb olunub andan mâ'adâ ancak [6/b] devletlerden düşme ba'zı kimesneye virilmek için beher mâh otuz iki bin zolta vezâ'if-i mertebeden gayri her ne mikdar tevsî' da'ire-i irâd dahi eylerse yine bir akçe ziyâdeye tasarruf idemedigi ma'rûf ve meblağ-ı mezbûr dahi killetinden nâşî tertîb olunan mahalle virilmeyüb kendü etbâ' ve havâşî ve umûr-ı sa'ire[sine]¹⁷⁸ masrûfdur binâe'n-'aleyh kimesneye bir habbe-i en'âm ve ihsâna dest-res bulmayub devr-i âdemden berü e'âzım-ı mülûk ve selâtinin sa'ir ra'iiyyet ve bendegândan bâ'is imtiyazı olub hilâfet-i aliyye-i el-hayyenin vazîfe'i lâzimesi ve [mûcib-i hâlet ve]¹⁷⁹ [bâ'is-i sa'âdet]¹⁸⁰ dîn ü dünya ve sebeb-i fevz ü necât-ı evvelî ve 'akabî olmak üzere cem'-i enbiyâ ve hükemâ ve evliyâ-i vükelanın medh ve tergiib eyledikleri ihsân ve atâyâ ve kerem ü sehâdan bî-behre ve mahrûm kalmışdır¹⁸¹ 'acîb [7/a] *tasavvur-ı himmet ve ğarâ'ib-i ayîn ve hareketü'l-lahü'l-hamd ve'l-minne*¹⁸² işbu devlet-i 'aliyye-i âsmân miknet her halde düvel-i sâlîfe ve mevcûdeden sad-bâr-ı mümtâz olub [tevâ'if-i mesfûrede bir dürlü vezâ'if ve cihat makûlesi nesebin olmayub 'askeriyyesinden mâ'adâ olan ecnâs-ı halk ancak kendü kârlarına münhasır ve mütekâ'idleri sâ'illiğe murahhasdır ve garibdir ki şu ki fukarâların dahi kendülere yâr olmamak için bir san'at ve kâre cebr idüb deryûzeligine ruhsat virmezler]¹⁸³

¹⁷⁵ SN'de "yeminleriyle" şeklinde geçmektedir.

¹⁷⁶ Prag.

¹⁷⁷ Bratislava.

¹⁷⁸ SN'de "sa'iresine" şeklinde geçmektedir.

¹⁷⁹ SN'de geçmektedir.

¹⁸⁰ SN'de bulunmamaktadır.

¹⁸¹ SN [3a].

¹⁸² Hamd ve minnet Allahındır.

¹⁸³ SN'de [3a] sayfasına derc olunmuştur.

‘ämme-i ‘âlemiyân gerek ta’yîn-i evkaf ve gerek vezâ’if-i mukâta‘atdan vâyedâr ve eyyâm-ı devlet-i şehriyârâne du‘â-yı hayr ile evkat-güzâr olduğundan başka veliyyü’n-ni‘am-ı ‘âlem nur-ı çeşm-i benî âdem şehinşâh-ı rûy-ı zemîn hasr u ‘adâlet-i âyîn şevketlü kudretlü ‘azîmetlü padişah-ı âlempenâh hazretleri bir ayda belki bir üsbû‘ada ânın senevî me’hûzîn muhtâc ve gayr-ı muhtâca bezl buyursalar ne hazine-i ‘aliyyelerine küsur ve ne dest-i kerem peyûsetlerine fütür hâsıl olur gerçi dîn-i mübînin hakkıyyet ve nezafetşânı ve işbu devlet-i âsmân-ı savletin her cihetten mazhar-ı ‘inâyetü’l-hayye olan şevket ve azîmet ve ünvanı [7/b] cümleye ma‘lûmdur lâkin *eşşeyu lâ yu’rafu mikdârahu illa iza kıyas ıla zıddahu*¹⁸⁴ mefhûmu üzere hakîkat-i hâl zıddıyla münkeşif olub bu ta’ifenin¹⁸⁵ diyânetleri husûsunda olan şenâ‘at ve nâ-pâkîleri ve devletleri husûsunda vâki‘ killet ve tezâyîkleri ma‘lûm oldukda devlet-i ‘aliyye ne rütbede devlet olub dîn-i mübîn dahi ne gûne âyîn olduğu bilinmişdir her çend ahîr mevadd-ı tahrîri murâd olunsa *min ‘indillâh*¹⁸⁶ etraf mesdûd olub sâ’ik takdir nebât ve kalemi bu beyân olunan husûsa cümleden akdem idâre itmekle işârete cesâret olundı Nemçe Çâsârının İmperiyö dâhilinde mutasarrıf olduğu dukalık ve markizlik ve guruflukları¹⁸⁷ îrâdı kemâl-i tasarruf ve imsâkla ancak kırk bin ‘asker çevirmeğe vefâ idüb lâkin sonradan *bi-kazâ’ullâhi te‘âlâ*¹⁸⁸ Macar ve Erdel ve Hırvat ve bu def‘a [8/a] İyâlya ve Nederlond vilâyetlerine dest-res bulmağla fi’l-cümle teksîr-i sevâd eylemişdir el-hâletü hâzihi cemi‘-i kılâ‘ ve bıkâ‘ ve hudûd ve sınırunda takrîben altmış bin piyâde ve kırk bin süvâri ve yigirmi bin dahi zü’l-hareketeyn ya‘ni fi’l-asl süvâri olub vakt-i hâcetde nuzûl ve meterise duhûl eyler ‘askeri olduğın îrâd eylerler hakîkati gereği gibi ma‘lûm olmadı bundan mâ‘adâ ba‘zı Sırp¹⁸⁹ ve Hırvat ve Macar haydûdları vardır lâkin mesfûrlar ‘asker ‘add olunmadıklarından başka vakt ü zamanıyla hıyânetleri dahi melhûz olur anlar şöyle tursun asl münteheb ve mu‘allem ‘askerleri eger hududlar mesdûd olmasa nısfıyyet üzere firâr idüb¹⁹⁰ bilâd-ı islâmiyânda karar idecekleri meşhurdur Perâkepen nâm mahalle geldiğimizde katî vâfiri firâra müteheyyi’ [8/b] oldukları rü’esâsının ma‘lûmları olmağla hudûdı muhâfazada dâmen-der-meyân idüb hevâb ve rahatı

¹⁸⁴ Bir şeyin miktarı zıddını kıyaslamadan bilinmez.

¹⁸⁵ SN’de “ta’ife-i hâifenin” şeklinde geçmektedir.

¹⁸⁶ Allah tarafından.

¹⁸⁷ Grafları.

¹⁸⁸ Allah-ü Te‘âlâ’nın emri.

¹⁸⁹ Sırp.

¹⁹⁰ SN [3b].

kendülere haram eyledikleri rey-ül-‘ayn müşâhede olundu ‘askerlerini gâyet tahtü’l-kahr ve ‘abd-ı memlûkden erzel isti‘mâl idüb ‘adni cerîme ile her neferi kendü zâbiti katl itmekle zarûfî itâ’atden pâyidâr olmuşlar bu gûne zabt ü rabta bâ‘is tahminen kesreti rü’esâ olmak gerek zirâ istimâ‘ olındığı üzere iki bin beşyüz neferden bin nefere dek tertîb olunan ‘askeri evvela on sekiz ve yigirmi bayrağa taksîm ve ba‘de bir rekmend ta‘bîr idüb bu minvâl üzere piyâde ve süvâri rekmendlerinin [rekmendleri lâ teşbiye merdce devlet-i ‘aliyyenin çekdirme sefayinine müşâbih olub sefayin salyaneleri misillü senevî mevâcibleri virilür hatta ba‘zı hersek ve dukaların câ-nişîni olacak veled kebirinden mâ‘adâ ikinci ve üçüncü oğulları ve ba‘zı guruf ve baronların mütemevveleri murad eylerlerse kendü malları ile üç dört yüz kise akçeye birer kemend tertîb idüb ba‘de gelüb deftere kayd ve hidmete ta‘yîn olundukları prensden mevâcib mutasarrîf olmak kanunlarıdır]¹⁹¹ cezâlîlarından beher bayrakda vâki‘ baş karakollukcu mesâbesinde [olan]¹⁹² kırallara varınca yüz yigirmiden ziyâde zâbitân olduğına kanâ‘at itmeyüb her rekmendi [9/a] dahi dört veya beş kıt‘aya tarh ve tevzî‘ ve beher kıt‘aya bir batalyon¹⁹³ ta‘bîr eylemişlerdir bu zâbitândan cezâl ile tahtındaki dört zâbit cümleye ‘umûm üzere hükm anlardan mâ‘adâ kapudândân kıralla varınca her zâbit kendü bayrağına husûsen mütehakkim¹⁹⁴ eyler ve bu minvâl üzere olan her rekmendin ceneralinden soltatına varınca cümle libâsları bir ve başka nev‘i ve bayrakları birer gûne ve süvârilerin atları dahi mecmû‘ı bir tonda olub hatta kandırub kaldırmağışün piyadenin isti‘mâl eyledikleri tabl ve demirin nağmâtı ve süvâriyelerinin isti‘mâl eylediği bu boru ve tiranpetonun ahengi bir aher rekmende müşâbe olmak hilâf-ı kânûnlardır bu kıyâs ile ‘asker zâbitini ve zâbit neferini ve neferât birbirlerini bilüb ittifâka biri gâ‘ib olsa tabl veya [9/b] borusunun sadâsından gelüb yoldâşlarını bulur ve cenerâl ta‘bîr olunan kimesne ancak böyle bir rekmendin re‘îsi olub böyle cenerâllere hazineleri tarafından ‘âlî merâtibihim¹⁹⁵ on bin zoltadan kırk bin zoltaya dek nakden mevâcib virilüb andan mâ‘adâ eyâlet ve mansıb ve sâ‘ir mahallden bir akçe iktisâbına ruhsat virilmezler¹⁹⁶ kırkar bin zolta virilen cenerâl ancak ser‘askerleri olub böyle mevâcibe mutasarrîf kimesne baş vekîl ve andan mâ‘adâ üç dört ancak bulunur ve hâricden

¹⁹¹ SN’de [3b] sayfasına derc olunmuştur.

¹⁹² SN’de bulunmaktadır.

¹⁹³ Azeri Türkçesinde tabur anlamına gelen bir kelimedir.

¹⁹⁴ SN’de “tahakküm” şeklinde geçmektedir.

¹⁹⁵ Rütbesine ve derecesine göre sırayla.

¹⁹⁶ SN’de “virmezler” şeklinde geçmektedir.

devletlerine duhûl murâd eyleyen kimesne gerek ceng ve gerek mîrî ve sâ'ir umûrdan kangı kaleme duhûl murâd¹⁹⁷ eyleser eylesün ru'us ve hil'at bedeli aynîleri üzere bir[er]¹⁹⁸ dürlü çâsâra ve zâbitâna muhâlefet eylemeyüb her hâlde istikâmet üzere hareket [10/a] eylemege mü'ekked-i yemin virdikden sonra deftere kayd ve ba'de mertebeden mertebeye tenakkul ve müceddeden bir işe me'mûr olsa bulunduğu işde tekâsül ve ihmâl eylememek üzere mahsûs tahlîf olunarak kat'-i merâtib idüb beynlerinde kalan beş yemînlü ve kalan on yemînlüdür deyü sâhib-i i'tibâr ve şahs-ı mesfûr dahî iftihâr eyleser tahlîf-i husûsî Nemçe nizâmında akdem umûrdan olub hatta soltatlara dahî hîn-i tahrîrde yemin virdikleri ma'rûfdur ve birkaç seneden berü İtalya muhâfazasıçün teksîr-i 'askere muhtâc olub mesârif ve mevâcibleri husûsunda killet-i hazîneye mübtelâ oldukları cihetden mukâta'a iltizâmı beynlerinde bir dürlü ma'rûf degil iken büyük mukâta'aları ve gümrükleri iltizâm idüb hâliyye olan senelerin bedel-i iltizâmı ahz olundığından başka [10/b] tedâhül tarîkiyle âtiyyelerin dahî ekser emvâlî tahsîl olunmuş idi ve¹⁹⁹ ne gûne tezâyika binâ'en cemî' memâlikinde me'kûlât ve meşrûbât üzerine peyder pey bâclar ve maktû'lar vaz' olunub bu cihetden memleketinde kaht ü gilâ-i âşikâr ve fakr u fâka bedîdâr olunmuşdur [Françe ile Nemçe beyninde vaki' hilâf ve şekâkın asl-ı âsılı]²⁰⁰ hatta tevâ'if-i 'askeriyenin ru'esâ mevâcibinden nısfını tenzîl eylediği şuyû'an mesmû' kulları oldu bundan böyle şimdiki Nemçe Çâsârının Françe ve İspanyol krallarıyla münâza' feya olub İtalya ta'bîr olunan Çeçelye ve Anapolye ve Milano ve İspanyol Nederlondî vilâyetleri husûsî ve sâ'ir nasâra mulûki ile olan kîl ü kâlleri bir dürlü faysal-pezîr olur mevâddan olmayacağıın ifade bir mikdâr best-mekâl iktizâ itmekle zarûrî işârete cesâret olundu bu maddeler [11/a] tefahhus ve taharrî olunduğu üzere şöyle ma'lûm olunmuşdur ki takriben tokuz yüz târihlerinde²⁰¹ Françe ve Felemenk ve İspanya ve Koloniye hududlarının Vestendanakin nâm mahalden gurûf makûlelerinden Kralos Givintos²⁰² ya'ni beşinci İspanya kralı didikleri şahs [iş bu Kralos Givintosdan sakîn Felemenk ta'ifesi isyan idüb İspanyol ita'atinden hurûc ve tedricle bir cumhur olub ba'de London²⁰³ ve İskoçya²⁰⁴ ve Dartanya cezirelerin

¹⁹⁷ SN [4a].

¹⁹⁸ SN'de "birer" şeklinde geçmektedir.

¹⁹⁹ SN'de "bu" şeklinde geçmektedir.

²⁰⁰ SN'de [4a] sayfasına derc edilmiştir.

²⁰¹ 1494-1495.

²⁰² II. Carlos. Habsburg hanedanından beşinci ve sonuncu İspanya kralıdır.(17.09.1665-01.11.1700).

Bkz. Öztuna, a.g.e., cilt: 5, s.659.

²⁰³ Londra.

cümlesini İngilize ta'bi iderler anlar dahi Felemenk misillü İspanyol hükmünden hurûc ve başka bir krallık olduğu istimâ' olunmuşdur]²⁰⁵ zuhûr ve tevâ'if misillü mülûk elinde kalan İspanyol ve İtalya ve İngiliz ve Felemenk vilâyetlerine istilâ idüb kendü İspanyada karar ve karındaşı olan Ferdinandus Sokundos ya'ni ikinci Ferdinandusu Nemçeye Çâsâr eyler bu iki birâderlerin insâblarından biri çâsâriyyet ve biri dahî İspanya krallığı ile gelerek çâsârlık bu Kralos sâdisin babası olan Lipolta²⁰⁶ ve İspanya krallığı dahî koca kral ta'bir olunan kimesneye müntehî olub²⁰⁷ mesfûr koca kral bilâ veled hâlik olacağıın [11/b] müşâhede eyledikde karâbet-i umûmetlerine binâ'en hâlik olduktan sonra İspanya krallığı Lipolten bir oğlu dahi olur ise ana tefvîz olunmak üzere vasiyyetnâme tahrîr [bu husus tahminen bin toksan altıdan²⁰⁸ mukaddemce olduğu mesmu'dur]²⁰⁹ ve mesfûr Lipolte irsâl eyler çünkü Katolik tâ'ifesinin nezâreti Nemçede ve keniseleri²¹⁰ umûrı ve papasları nizâmı tevlît şeklinde Françede olub her husûsda tertîb-i düvel ve mîzân-ı merâtib mesfûr Françe yedinde olmağla Nemçe tâ'ifesi bu vech üzere İspanyaya dahi dest-res bulursa cümleye tegallüb ve tahakküm eylemesi mukarerdir deyüb Françe kralı²¹¹ imâl-i fikre mübâşeret eyler hâsılı Françe kralı İspanya ricâl-i devletine eger krallık vakt-i ma'lûmeden helâkı ketm u ihfâ olunub oğlum Dukid Hanço Filibo Gunto²¹² ya'ni beşinci Filiboyu size kral eylemek mümkün olursa şu gûne bu gûne [12/a] lutuflar müşâhede eylesiz deyü va'ad ve Nemçe tâ'ifesi istilâ eyledikleri suretde vehâmet-i 'âkıbet zuhûrundan tehzîr ve tehvîf eyledigine binâ'en ricâl-i devlet-i mesfûre kralın helâkını üç sene mikdârı ketm esnâsında ke'enne vasiyyet-i sâniye olmak üzere bir kağıd dahî Françe kralı Duzer İspanyol tahtını zabt-ı irâdesiyle hareket ve hâlâ kral olan mesfûr Filibo Guntoyu mukaddemce İspanyol tarafına irsâl [husûs-ı merkûm bervech-i tahmîn toksan sekiz²¹³ ve toksan tokuz²¹⁴ tarihlerinde vuku' bulub o

²⁰⁴ İskoçya.

²⁰⁵ SN'de [4a] sayfasına derc edilmiştir.

²⁰⁶ I. Leopold. Kutsal Roma Germen İmparatoru 18.07.1658-06.05.1705. Bkz. Öztuna, *a.g.e.*, cilt: 4, s. 354.

²⁰⁷ SN [4b].

²⁰⁸ 1684-1685.

²⁰⁹ SN'de [4b] sayfasına derc edilmiştir.

²¹⁰ Kilise.

²¹¹ XIV. Louis. Fransa Kralı 14.05.1643-01.09.1715. Bkz. Öztuna, *a.g.e.*, cilt: 5, s. 76-77.

²¹² V. Felipe. Krallığı: 24.11.1700-09.07.1746. Fransa Kralı XIV. Louis'in torunudur. On yedi yaşına kadar Prince Philippe de France, duk d'Anjou olan V. Felipe, İspanya'ya giderken kendisi ve nesli için Fransa tahtı üzerindeki bütün hukukunu devretmiştir. V. Felipe'nin İspanya tahtına oturması ile birlikte İspanya'da Habsburg hanedanı sona ermiş Bourbon hanedanı başlamıştır. Bkz. Öztuna, *a.g.e.*, cilt: 5, s. 661-662.

²¹³ 1686-1687.

tarihten bu ana gelince mesfûr Filibo Gunto İspanya krallığı ile evkât-güzâr lâkin ashâletinde kendü pîr u ihtiyar olmağla zevcesi müdfre-i memleket ve kâfile-i umur-ı devlet olmuşdur]²¹⁵ ve Nemçe tarafına tefrik virmek için kendü dahî Nemçe üzerine ‘azîmet eylemiş ittifâkan bundan akdem mesfûr Çâsâr Lipolit kendü herseklerinden Parfeş hersekini ba‘zı gûne tekdîr eylediğinden mesfûr hersek dil-gîr olub Françe kralını hareket üzere bulmağla birâderi Koloniye hersekini dahî tahrîk idüb Nemçeden rû-gerdân ve Françe tarafına meyl [12/b] ile önüne düşüb ibtidâ kendü vilâyetlerin tahrîbederek Beçe otuz beş sa‘at mikdârı mesâfesi olan Pasavu kal‘asını muhâsara ve metânetinden nâşi terk idüb şimâl taraflarına teveccüh ve önüne gelen kal‘a²¹⁶ ve bekâ‘ı tahrîb ve hâlâ yine Nemçeye ‘avdet eyleyen [bu husûs bervech-i tahmîn yüz²¹⁷ ve yüz iki²¹⁸ senelerinde olmak üzere mervîdir]²¹⁹ Nederlondi ve kendü tasarruflarında kalan âhir Nederlondi *ba‘de‘l-ahz*²²⁰ Felemenk vilâyetlerine hucûm anda dahî Mastirig²²¹ ve Nemivig²²² ve Utreht²²³ nâm kılâ‘ı ahz ve mecmû‘-ı ma‘ârif ve ‘ulûm olan Lide²²⁴ kal‘asını [Felemenk ta‘ifesinin kadîmden sanayi‘-i garîbe ve fûnûn-ı acîbeleri işbu Lide kal‘asında lâ-teşbiyye müderris misillü akvâmiyye nâm kârhânedede olub etrâfdan gelenler ol mahallere duhûl ve anda sâ‘ir sanayi‘den mâ‘adâ tob ve hendese ve nücûm fenlerin te‘allüm eylerler imiş hatta kârhâne-i mesfûrede kubbe-mannend bir küre-i semâ ve derûnunda küre-i arz şekli olub ba‘zı çarhlar ile idâre olundıkda mecmu‘-ı kevâkib tevâbet ve seyyâr iken âfaklardan tulû‘ ve gûrun hâlinde müşâhede eylemeleriyle onı vakitte ahvâl-i mülke tahsîl-i vukûf olunur deyü rivâyet olındı]²²⁵ iki aydan ziyâde muhâsara ve ahâlisi bir takrîb ile def‘ idüb andan pâ-y-i tahtları olan Amistiradam²²⁶ nâm kal‘ayı muhâsara eyledikde kal‘a-i mezbûrenin etrâf-ı sülûsesi mıcır ve zemîni birkaç zirâ‘ aşağı olmağla etrâfindan ba‘zı sedlerle mahfûz eylemiş ahâlisi²²⁷ sedlerin bendlerin erhâ ve Françelüyü [13/a] garîk girdâb-ı belâ eylemeleri ile cümle âlât ve edevâtların biragub

²¹⁴ 1687-1688.

²¹⁵ SN‘de [4b] sayfasına derc edilmiştir.

²¹⁶ SN‘de “kılâ‘” şeklinde geçmektedir.

²¹⁷ 1688-1689.

²¹⁸ 1690-1691.

²¹⁹ SN‘de [4b] sayfasına derc edilmiştir.

²²⁰ Aldıktan sonra.

²²¹ Maastricht.

²²² Nijmegen.

²²³ Utrecht.

²²⁴ Leiden.

²²⁵ SN‘de [4b] sayfasına derc edilmiştir.

²²⁶ Amsterdam.

²²⁷ SN, [5a].

[İngiliz kraliçesinin Nemçe tarafına tehevülü]²²⁸ Françe kralı kemâl-i gayzına binâen önüne gelen ricâl ve nis'â ve sübyân ne ise cümlesini ta'amme-i şimşîr katl u dimâre ve kasabât ve kralların ihrâk-ı bi'n-nâr iderek Françeye gelür zükûrdan mâ'adâ inâs²²⁹ makûlesinin katl-i âmmina ol vakt İngilizde kraliçe bulunan zen-i 'illet-i cinsiyet takrîbiyle müte'allim ve perişyon olub Françe kralına tevbihâne haber gönderdikde nâ-münâsib cevâb irsâl eyledigine binâ'en ahz-ı intikâm için dâmen²³⁰-der-meyân eyleyüb Felemenk ile müzâkere ve Nemçeye dahî İspanya vilâyeti çâsârın ikinci oğluna vasiyyet olunduğu ma'lûm iken sukûta mûcib nedir deyü elçiler irsâl hâsılı ittifâklarına nizâm ve lâkin Nemçenin harekete iktidârı olmadığı eelden tahminen Karloviçe vaktine dek imrâr-ı vakt [13/b] eylerler ke-enne Nemçe tâ'ifesi def'i gavâ'il idüb on tarihlerinde Çâsâr Lipolit Prens Okinosu²³¹ bir mikdâr 'askere serdâr ve hâlâ çâsâr olan oğlu kralosu mesfûra teslim idüb İspanya zabtına irsâl [eyler]²³² bunlar dahî ibtidâ-i itâ'atlerinden hurûş²³³ eyleyen Parfeş ve Koloniye vilâyetlerin teshîr iderek Felemenk hudûduna vardıklarında ittifâkları üzere Savavye²³⁴ ve Felemenk ve İngiliz ve Burandeburk 'askerleri dahî bunlara munzamm ve Françenin ahz eyledigi kılâ'ı istirdâd idüb Nederlond vilâyetlerine temâm istilâ eylemişler Françe kralı dahî şimdiki kral Ludvikin²³⁵ babası ve hâlâ İspanyol kralının karındaşı oğlu olan²³⁶ Dolgini²³⁷ bir mikdâr 'askere serdâr ve husûmeti istikbâl itdirüb Karliştot nâm kal'a²³⁸ önünde 'azîm-i muhârebe ve inhizâm [14/a] Françeli tarafında zuhûr eylediginden kralzâde kal'aya tahassun ve yetmiş gündün mütecâviz tarafından 'azîm-i ceng ü harb olunub imdâd tarafları mesdûd ve hasmın kesretinden adem-i tehammülün teykkun eyledigi eelden mahsûren cenge dahî rızâ virmeyüb²³⁹ 'askerine istimâlet virerek kal'adan hurûc ve hasımları dahî yürüyüşe âmâde bulunmaları ile merd-âne cenge ahenk eyler vakt-i şurûkdan gurâbü'l-beyn leylin

²²⁸ SN'de [5a] sayfasına derc edilmiştir.

²²⁹ SN'de "nâs" şeklinde geçmektedir.

²³⁰ SN'de "dâme" şeklinde geçmektedir.

²³¹ SN'de "Prens Okinosi" şeklinde geçmektedir.

²³² SN'de geçmektedir. [5a].

²³³ SN'de "hurûc" şeklinde geçmektedir.

²³⁴ Savoia.

²³⁵ XV. Louis. Fransa Kralı 01.09.1715- 10.05.1774. Bkz. Öztuna, *a.g.e.*, cilt: 5, s. 80.

²³⁶ SN'de "karındaşı olan oğlu" şeklinde geçmektedir.

²³⁷ Louis Dauphin 1682-1712. Fransa Kralı XIV. Louis'in torunu ve sonraki kral XV. Louis'in babasıdır. Babasının ölümü üzerine dedesi için Fransa veliahdı olmuş ancak 1712'de ölmesi üzerine yerine oğlu XV. Louis veliahd olmuş 1715'te ise Fransa Kralı olmuştur. Bkz. Öztuna, *a.g.e.*, cilt: 5, s. 80.

²³⁸ Rastatt.

²³⁹ SN'de "viremeyüb" şeklinde geçmektedir.

nu'ûkına dek ve her gecâki²⁴⁰ şod güşte sud-ı islâmet mazmûnı üzere ol iki hasm nâ-bekâr bir mertebe ceng ü peykâr eylerler ki felek ucûbe nemâ çeşm an-cümle nezîrin görmemiş ve bâr-ı bâdîye peymân semi' şems ve kamerle mislen eşitmektursun dâhil dârü'l-hacîm olan ervâh-ı habîsenin kemâl-i sūr'atinden gubârine ermiş nihâyeti ser' asker kralzâde Dolgin²⁴¹ ta'amme-i şimşîr [14/b] kîn olduğu ecluden yine inhizâm üzere Françelü tarafına atf-ı zamân idüb takrîrleri üzere Françelünün yetmiş bin mikdârı 'askerinden altmış bini telef ve ittifâkla Nemçelü tarafından dahî yüz bin mikdârı kâfir duzeh karâr ezder tob ve tûfeng[e]²⁴² 'ulûf oldu dirler Nemçelü bu def'a Karleştot kal'asına zafer ve Françe kralının bir âhir veledi dahî bir kal'a-i ahrâda muhâfaza²⁴³ bulunmagla üzerine varub ceng esnasında tob dânesiyle hâlik olduğundan Nemçelü o hudûdda olan Nederlond kılâ'mın cümlesine mâlik ve ba'de Françe ve İspanya vilâyetlerine hücum eylerler Françe kralı bu havâdis-i şeni'yeyi istimâ' itdikde yine azîmetine asla fütûr getürmeyüb ve sa'y mertebesi levâzım-ı ceng ü harbi tedârik ve zâtında [15/a] bir kârdan sahib tedbîr hîle-i harbiyyede mâhir ahz-ı intikâma kadar kimesne olduğundan devren devren²⁴⁴ tedbîre mübâşeret eyler evvela Nemçe Çâsârı tarafında²⁴⁵ mahbûs olan Rakobci oğluna²⁴⁶ [haraket-i Rakobci oğlu]²⁴⁷ mektûb tahrîr ve bir takrîble habsden hurûc ve Macar memleketlerine vulûc itdirüb yanına cem' olan Macar ve Erdel 'askeriyle Nemçe zabtında olan kılâ'a hücum ve bî-hadd ve kıyâs Nemçelüyü ta'amme'i şimşîr eyledikten sonra katî vâfir kılâ'a zaferyâb olub sekiz sene mikdârı bu minvâl üzere Nemçe tâ'ifesine tefrika ve Engürüs kılâ'ından Budin²⁴⁸ ve Komran²⁴⁹ ve anlara meşâbe birkaç kal'alardan mâ'adâ sinnî havza-i tasarrufa keşîde kalmış iken bi'l-ahere ba'zı cenerallerinin hıyâneti sebebi ile münhezim olub Leh tarafına ve andan Moskov Çâsârına ve andan Françe cânibine rû-be-râh azîmet olur bu esnâda kralın²⁵⁰ babası Lipolit hâlik [15/b]

²⁴⁰ SN'de "nehr gibi ki" şeklinde geçmektedir.

²⁴¹ SN, [5b].

²⁴² SN'de "tûfenge" şeklinde geçmektedir.

²⁴³ SN'de "muhâfız" şeklinde geçmektedir.

²⁴⁴ SN'de "devren devr" şeklinde geçmektedir.

²⁴⁵ SN'de "tarafından" şeklinde geçmektedir.

²⁴⁶ II. Ferenc Rakoçi. Macar bağımsızlık hareketinin önderidir. Macar bağımsızlık savaşı için Fransa'nın desteğini almış fakat bu konudan haberdar olan Avusturya gizli servisine yakalanarak hapsedilmiştir.

²⁴⁷ SN'de [5b] sayfasına derc edilmiştir.

²⁴⁸ Osmanlı döneminde Budin Eyaleti'nin merkezi olan şehir günümüzde Macaristan'ın başkenti Budapeşte'nin Tuna nehrinin güneyinde kalan kısmıdır.

²⁴⁹ Komaron: Waagdonau Nehri'nin Tuna'ya döküldüğü yerde bulunan ve eskiden çok önemli olan bir kale. Günümüzde Slovakya'da bir şehir. Bkz. Savaş, a.g.e., s, 43.

²⁵⁰ SN'de "Kralosun" şeklinde geçmektedir.

ve birâderi Yoseb²⁵¹ çâsâr oldığın istimâ' itmekle yine azîmetine fütûr getürmeyüb İspanya yedinden sâhil-i bahrda vâki' Pireslonya kal'asını ahz ve bir mikdâr 'askerle Prens Okinosu İspanya tahtgâhı olan Madrit²⁵² teshârine irsâl ve kendü Pireslonyada meks üzere iken Françe kralı bir mikdâr 'askere oğlu Filibo Givintoyu serdâr ve irsâl idüb Kralosun yanında kimesne bulunmadığı ecludendir ceng-i evvel kal'aya tahassun ve ba'de giriftâr olması teyakkun olunmuşken²⁵³ birkaç kıt'a İngiliz sefâyini gelüb mesfûrı ahz ve Nederlond taraflarına ihrâc eylerler o esnâda birâderi Yoseb dahî hâlik olub çâsârlık iskemliyesi hâli kalmağla hezâr-ı zahmet ve meşakkat ile Beçe vusûl ve nâ'il-i me'mûl olur sâniyen Françe kralı bu mertebe-i zafer ile müteselli olmayub [16/a] madam-ı İngiliz Nemçelü tarafındadır [Bec'de çâsârken niyetleri ve sa'ir sûr ve a'yâdları vukû'unda tob atılmak bir dürlü kânûnları olmayub ancak senede iki gün yüz ellişer tob atılır biri çâsâr Kralosun babası Lipolitin ba'zı nücûmdan halası Köni²⁵⁴ ve biri dahî mesfûrun be def'a Françe pehpesinden İngiliz sefâyini ile necâtına musaddak olan gündür]²⁵⁵ gereği gibi ahz-ı intikâm mümkün olmaz deyüb İngiliz tefrika bu vech üzere tedbir eyler ki çünkü İngiliz kraliçesi bir zen-i sûzen hevesdir binâ'en aleyh beyzâdelerinden bir hub-rû gulâmı elçi gönderüb vesâtatıyla sulh ve muzâfâta²⁵⁶ taleb oludukda kendü rivâyetleri üzere mesfûre kraliçe elçi-i mesfûre 'alâka ve mültemesini redd idemeyüb murâdı üzere sulh ve Prenos²⁵⁷ Okinos ma'iyetinde olan ser'askerine imrahor²⁵⁸ ve ermince Françelü ile bir dürlü muhârebeye tasaddi eylemeyesin deyü muhkem tenbiyyenâme irsâl eyler Kralosun firârından sonra Françe[lu]²⁵⁹ Pernos Okinos üzerine hücûm ve mukâbele eyleyüb ol dahî tertîb-i sufûf ile İngiliz tâ'ifesine mahall ta'yîn eyledikde Kraliçemiz tarafından izn-i âher vârid [16/b] olmadıkça cenge tasaddi eylememek üzere me'mûr oldum deyü i'râzına binâ'en Prens neye uğradığın bilüb altmış bin mikdârı Nemçelü

²⁵¹ I. Joseph. İmparator Leopold'un en büyük oğludur. 06.05.1705-17.04.1711 Kutsal Roma Germen İmparatoru. Bkz. Öztuna, *a.g.e.*, cilt: 4, s. 355.

²⁵² Madrid.

²⁵³ SN'de "olunmuşiken" şeklinde geçmektedir.

²⁵⁴ Maria Anna (1634-1696). İmparator I. Leopold'un halası ve İspanya Kralı II. Carlos'un annesidir. 1665-1675 yılları arasında on yıl süreyle oğlu için İspanya naibesi olmuştur. İspanya Veraset Savaşlarının birinci kısmında Fransa'yı terk etmesiyle savaş büyük ölçüde sona ermiştir. Bkz. Öztuna, *a.g.e.*, cilt. 4, s. 354; Uzunçarşılı, *a.g.e.*, s. 246.

²⁵⁵ SN'de [5b] sayfasına dercedilmiştir; SN, [6a]; [6a] sayfasına der kenar edilmiş [İngiliz Kraliçesinin Françe ile ittifâkı] malumatı bu sayfanın başlığı olarak kullanılmıştır.

²⁵⁶ SN'de "musâfât" şeklinde geçmektedir.

²⁵⁷ SN'de "prens" şeklinde geçmektedir.

²⁵⁸ Sarayın ahır sorumlusu. Ayrıntılı bilgi için bkz. Pakalın, *a.g.e.*, cilt: 2, s. 541-542.

²⁵⁹ SN'de "Françelu" şeklinde geçmektedir.

ile Françelü cenge²⁶⁰ ahenk ve vahle-i evvelâda nisfindan ziyâde Nemçe ‘askeri ‘âzim semt-i sa‘îr ve otuz iki bin mikdârı Françelüye esîr olub Okinos dahî birkaç yerinden zehemdâr olmuş iken mahall-i ma‘rekeden firâr ve böyle hüsrânıyla Beçde karâr eyler vaki‘a-i mezbûre rivâyetleri üzere bin yüz yigirmi beş tarihinde²⁶¹ vukû‘ bulmuşdur ba‘de Çâsâr Kralos²⁶² Françe ile mukâvemetde aczini bilüb musâlahaya taleb olmagın Françe kralı dahî mes‘ûlüne müsâ‘ade idüb Françe memleketinden ahz eylediği kal‘alardan keff-i yed ve Nederlond memleketlerinin sülüsüne kanâ‘at ve İspanya Krallığı dahî Françe kralının oğlu Filibo Guntoda²⁶³ karâr ve Parfe²⁶⁴ dukası bilâ veled hâlik [17/a] olursa tahtı olan Fiyorence²⁶⁵ tevâbi‘i ile mesfûr Filibo Guntonun²⁶⁶ ikinci oğluna tefvîz olunub ancak İspanya memleketinden Çeçelya cezîresi çâsâr tarafında olan Savaviye kralına ve Sardunya²⁶⁷ ve Anapoliye ve Milano vilâyetlerine çâsâr yedinde kalub Nemçe tarafından Françe cânibine ilticâ iden Elektor Parfeş ve karındaşı Koloniye hersekinin memleketleri ve birkaç seneden berü hâsılâtından gasb olunan meblağ ashâblarına redd ve teslim olunmak üzere teklif (ve)²⁶⁸ çâsâr-ı mesfûr dahî bin cânıyla râzı olmagla bu minvâl üzere ‘akd-i sulh eylemişler ba‘de Varadin vak‘ası²⁶⁹ zuhûrunda İspanya kralı zamân-ı fırsâtı ganîmet bilüb bir mikdâr ‘askerle Sardunya ve Çeçelya cezîreleri üzerine hücum ve ednâ tahvîfle derûnlarında olan Nemçelü ve Savaviyelü tâ‘ifelerin ihrâc ve zabt eylediği haberi çâsâra [17/b] mün‘akis olmagla taraf-ı devlet-i ‘aliyye ile Bozorofçada²⁷⁰ olan²⁷¹ müsâlahanın bir sa‘at evvel itmâmına akdem ve maslahat-ı mezbûreyi ber-taraf eylediği hinde cümle ‘askerini Mers nâm Ceneral ile Olsoya irsâl idüb Ceneral-i mesfûr dahî Ceneviz ve Felemenk sefineleri ile zikr olunan atalara²⁷² mürûr ve ‘azîm ceng ü cidâl eyledikten sonra ma‘iyyetinde olan kırk sekiz bin ‘askerinin otuz iki bini mikdârı fütâde-i hâk-ı helâk olmuşken İspanyalu tarafında ba‘zı ihtilâl zuhûr itmekle yine mezbûr atalara zaferyâb olub bu def‘a Çeçelya cezîresi çâsârda

²⁶⁰ SN’de “cengine” şeklinde geçmektedir.

²⁶¹ 1713-1714.

²⁶² VI. Karl. 1711-1740 Kutsal Roma Germen İmparatoru. İmparator Leopold’un küçük oğludur. Ağabeyi I. Joseph’in ölümü üzerine imparator olmuştur. Bkz. Öztuna, *a.g.e.*, cilt: 4, s. 355.

²⁶³ SN’de “Givintoda” şeklinde geçmektedir.

²⁶⁴ SN’de “Parma” şeklinde geçmektedir.

²⁶⁵ Floransa.

²⁶⁶ SN’de “Givinto” şeklinde geçmektedir.

²⁶⁷ Sardinya adası.

²⁶⁸ SN’de bulunmamaktadır.

²⁶⁹ Petervaradin Muharebesi (5 Ağustos 1716).

²⁷⁰ Pasarofça Antlaşması (21 Temmuz 1718).

²⁷¹ SN, [6b].

²⁷² Ada.

Sardunya ve Savavye tarafında kalmak üzere mübâdele iderler el-hâletün hazîhi [mülûk-ı nasâra beyninde olan ihtilâf ve ittifâka]²⁷³ bâlâda zikr olunan esbâb-ı şikâk ve nifâkdan mâ'adâ sebep-i âhir oldur ki hâlâ Françe kralı olan Ludvik İspanya [18/a] kralı olan emmisi Filibo Gunto ile irâde-i müsâheret idüb ol dahî 'âdetleri üzere duhterini Françe kralına irsâl eyledikde Françe devleti ricâli mesfûra duhter henüz sagîr'üs-sinn olub vâris-i taht tahsîli cümleden akdem ve bir veled zuhûrundan mukaddem kralımıza bir hâl olursa mülûk-ı etrâfin hücum eylemeleri mukarrerdir münâsib olan duhter-i mesfûreyi pederine irsâl ve âhir mahallden kâbil-i zifâf bir duhter bulunmaga muhtâcdur deyü ittifâklarına binâ'en duhter-i mesfûreyi babasına ircâ' ü irsâlden sonra sâbıkan Leh kralı iken memleketini na'l kırân²⁷⁴ didikleri kimesne yedinden nez' ve kendü Françe devletine firâr iden İstanislav²⁷⁵ nâm şahsın duhterini²⁷⁶ krala tezvîc eylediklerinde İspanya kralı külli muztarib olduğundan başka musfûre duhterin vâlidesi zevcine teğallüb belki 'âmme-i hall ve akdde tasallut eylemiş [18/b] bir âkîle ve mekkâre olmagla bu bâbda fitneye âğaz ve Françeden ahz-ı intikâma mübâşeret idüb mülâhaza eylediği keyfiyyet Nemçelü ile ittifâk ve ittihâda muhtaç olduğın fikr itmekle çâsâra Nederlond ve tevâbi'i memleketlerin seninçün Françeden tahlîs ve otuz iki bin piyâde ve süvâri 'askerini memleketimde kışlak ta'yîn ve yeni dünya ticaretinden İngiliz tâ'ifesine keff-i yed ve sana tahsîse sarf-ı kudret eyledigimden mâ'adâ tokuz milyon [bir milyon on kere yüz bin olub eger beher zoltası guruş olsa bir milyonu iki bin kise akçe olur idi lâkin hesâblarında nisf guruş zolta tâ'bir eylemelerin ile bir milyon bin kise akçe olmak iktizâ eyler]²⁷⁷ zolta dahî vireyim sen dahi bundan akdem zuhûr iden ma'rekede İngiliz tasarrufuna giriftâr olan Ceberü't-tere²⁷⁸ kal'asını bana alıvırtüb bundan böyle Françelü ile adâvetde yek-dil olalım deyü nâme tahrîr ve elçi tertîb eyledikde İspanya kralı vech-i meşrûh üzere duhterinin avdetinden gerçe münfa'il oldu ammâ Françe memleketi sebep-i devleti olan²⁷⁹ babasının vilâyeti olmagla beyhûde [19/a] tahrîb itdirmege

²⁷³ SN'de [6b] sayfasına "mülûk-ı nasâra beyninde olan hilâf ve şikâka sebep-i âhir" şeklinde dercedilmiştir.

²⁷⁴ XII. Şarl. İsveç Kralı 1697-1718.

²⁷⁵ Stanislaw Leszczyński. İsveç Kralı XII. Şarl'ın Saksonya Elektörü II. August'u mağlup etmesi üzerine 1706'da Lehistan kralı olmuş, ancak XII. Şarl'ın Poltova Muharebesini kaybetmesiyle birlikte Lehistan tahtını bırakarak Fransa'ya sığınmak zorunda kalmıştır. Bkz. Uzunçarşılı, *a.g.e.*, s. 244.

²⁷⁶ Maria Leszczyńska. Lehistan eski Kralı Stanislaw Leszczyński'nin kızı olup Fransa Kralı XV. Louis'in eşidir. Bkz. Uzunçarşılı, *a.g.e.*, s. 245.

²⁷⁷ SN'de [6b] sayfasına dercedilmiştir.

²⁷⁸ Cebelitarık.

²⁷⁹ SN, [7a].

hamiyyeti mâni' olduğundan mâ'adâ birâderzâdesi olan Françe kralı ile dahî husûmet üzere olmağı münâsib görmeyüb zevcesinin re'yine dahî âşikâre muhâlefete kudreti olmadığından gidecek elçiyi nihâyince da'vet ve Nemçe devletine vardığında keyfiyyetine kâlbe ifrâğ olursa hafiyeten Françe kralını agâh eylemede taksîr eylemeyesin deyü muhkem tenbiyye eyler elçi-i mesfûr ba'de'l-vusûl çâsâr mevâdd-ı mezkûreyi bilâ mülâhaza cânına minnet bilmekle derhâl İngiliz kralına âdem gönderüb mukaddemâ Ceberü't-teyi²⁸⁰ İspanyadan bî-vech gasb itmişidiniz²⁸¹ yine sâhibine redd eylesiz deyü tahrîr eyledikde İngiliz kralı dahî bizim Ceberü't-teyi²⁸² almamıza bî-vech olduğu sûretde senin dahî Nederlond ve İtalya ve tevâbi'i memleketlerini tasarrufun gasb u gadr olmuş olursun ol memleketleri İspanya tarafına teslîm ile biz dahî idelüm deyü [19/b] cevâb virmegin beynlerinde bürûdet düşüb İngiliz tüccârı bade'l-yevm memleketime çûka ve emti'a-i sâ'ire makûlesi nesne getürmesünler ve getürmek lazım gelürlerse kıymetinin sülüsü mertebesi gümrük alına deyü İngiliz memmerri olan mahallerin gümrükçilerine tenbîh²⁸³ ve İspanya donanması Ceberü't-teyi²⁸⁴ muhâsaraya tasaddî eylediği haberi İngiliz ve Felemenk taraflarına vâsıl oldukda mukaddemâ Nemçenin İspanya tahtı için Françe ile muhârebesi esnâsında kendüye berren ve bahren bu kadar i'ânet ve Nederlond ve İtalya memleketlerinin temellüküne²⁸⁵ ve Françe gibi düşmân-ı kavî [ile]²⁸⁶ mukâvemete sebep olmuşlar iken o kadar hukûkî ferâmûş idüb İspanya tarafına meyl ve irâd-ı devletleri olan ticâretlerin kat' ve tasarruflarında olan Ceberü't-teyi sâhibine teslîm eyle deyü teklîfinden²⁸⁷ temâm dil-gîr ve çâsârdan rû-gerdân oldılar bâlâda beyân olunan [20/a] İspanya elçisi dahî Nemçe ile olan mukâlemenin hülâsasın kralının nihânı tenbîhi üzere serren Françeye ifâde ve Françe ricâli dahî 'âdetleri üzere te'ennî meslekine sülûk ve zuhûr idecek fitne ne taraftan yüz gösterir deyü bir buçuk sene mîkdâr meksden sonra çâsâra nâme gönderüb beynimizde olan müsâlaha şurûtuna mugâyir tarafımızdan hareket zuhûr eylememişken bu def'a İspanya kralı ile üzerimize sefer eylemege azîmetiniz istimâ' olunmadadır bu husûsun mükâlemesiçün tarafınıza elçi irsâl olunsa gerekdir deyü tahrîr eyledikde Françe

²⁸⁰ SN'de "ceberü't-tereyi" şeklinde geçmektedir.

²⁸¹ SN'de "itmişidiniz" şeklinde geçmektedir.

²⁸² SN'de "ceberü't-tereyi" şeklinde geçmektedir.

²⁸³ SN'de "tenbîhi" şeklinde geçmektedir.

²⁸⁴ SN'de "ceberü't-tereyi" şeklinde geçmektedir.

²⁸⁵ SN'de "temlîkine" şeklinde geçmektedir.

²⁸⁶ SN'de geçmektedir.

²⁸⁷ SN'de "teklifinden" şeklinde geçmektedir.

elçisinin vürûdına ruhsat ve derhâl İspanyaya mektûb yazub bu maddeyi ben ve başvekilim ve baş re'îsim olan kimesneden²⁸⁸ gayri bir ferd bilmemekle tarafımızdan ifşâsı muhâll zâhiren tarafınızdan eylemiştir deyü tevbîhine binâ'en İspanya [20/b] kralı dahî elçisinin yanında olan evrâkı memhûren ve elçi-i mesfûru dahî mahbûsen mu'temed âdeminiz ile irsâl eylesiz deyü haber göndermekle çâsâr bu husûsı tetmîm için ikinci vekîlin tarafından elçi gidüb İspanyaya irsâl eyler bu esnâda Françe elçisi Nemçeye vürûd ve kralımız ile beynimizde müsâlaha var iken İspanya kraliçesinin mekrine firifte olub naks-ı 'uhde bâdi olmanız nâ-münâsib görünür didikde tasaddî eylediği kâre nev'ân izhâr-ı nedâmet ve elçiye ikrâmda mübâlağa idüb hile-i ihrâya mübâşeret ve Françe ve İspanya kendü ile ittihâd eyleser İngiliz ve Felemenk üzerine sefer eylemek için baş re'îsini [merkûm baş re'isi gurûf-ı Bincinturf dirler mesfûr Nemçe divânlarına göre mahiyetü'l- rütbe baş vekilden büyük bir şahs iken anın gibi kimesneyi irsâl kemâl-i mertebe-i müzâyekada olması iş'âr eylediği kendülerden mesmû'dur]²⁸⁹ Françe²⁹⁰ irsâl eyledi elçi-i mesfûr Françeye varub ve Françe ve İspanya ve İngiliz ve Felemenki o esnâda ittifâk husûsuna istihkâm virmiş [21/a] bulub [kral-ı erba'anın bu ittifâka istihkâm virmeleri Hanover nâm mahalde olmağla ittifâk-ı merkûma Hanover alyansı ya'ni meşvereti ve Françe ittifâkı dirler]²⁹¹ bir mikdâr mukâleme zımnında bundan akdem İngiliz tâ'ifesi Nemçeye bu kadar dostluk eylemişken bî-vech-i nakz-ı 'ahd ve bî-vefâlık eylediginden nâmesine i'timâd ve elçisine rağbet eylemedikleri çâsâra azîm-i keder olub husûs-ı merkûmı elçisinin hamâkatına haml ve maslahat-ı mezbûreye hüsni hitâm virmekçün İspanyaya âdem irsâl eylediği ikinci vekîli o mahalden Françeye nakl ve mesfûr dahî varub zâtında bir kâr-agâh kimesne olmağla Nemçenin İspanya ile Françe beyninde olan müsâlahalarına nev'ân nizâm ve yine İtalya hududında Fiyorence dukası hâlik oldukda dukalığı İspanya kralının ikinci oğlu Tonkarloya²⁹² virilmek üzere işe hitâm virüb sâ'ir husûsa dahî temkîn virmek için Françede kalub²⁹³ ammâ bu def'a İngiliz [ve Felemenk]²⁹⁴ tâ'ifeleri irâd-ı devletleri olan ticâret husûsuna nizâm [21/b] virmedikleri²⁹⁵ (eclen)²⁹⁶ yine Françe re'yi ile İspanyolu

²⁸⁸ SN, [7b].

²⁸⁹ SN'de [7b] sayfasına dercedilmiştir.

²⁹⁰ SN'de "Françeye" şeklinde geçmektedir.

²⁹¹ SN'de [7b] sayfasına dercedilmiştir.

²⁹² Don Carlos.

²⁹³ SN'de "kalur" şeklinde geçmektedir.

²⁹⁴ SN'de bulunmaktadır.

²⁹⁵ SN'de "viremediklerinden" şeklinde geçmektedir.

tahrîk ve her hâlde i'ânet eylemek üzere bir ittifâk dahî peydâ idüb Nemçenin gasb itdiği²⁹⁷ İtalya vilâyetlerini tahlîs için otuz altı kıt'a İspanya seffinesine kırk pare seffine dahî İngiliz ve Felemenk seffinelerinden imdâd-ı zamm olunub mesfûr Tonkarlo İtalya vilâyetlerine istilâ sadende olduğına Françede olan Nemçe elçisi vâkîf oldukda bu vech üzere Françe ve İngiliz ve İspanya ve Felemenk müttefik oldukları sûretde encâmının vehâmetin devletine beyân itmekle çâsâr mevcûd olan 'askerle varub İtalyanın muhâfazasında ihtimâm ve eger düşmân zuhûr eylerse muhârebelerinde kıyâm itmek üzere bi'n-nefs başvekîlin azîmetini²⁹⁸ murâd eyledikde ihtiyârlık bahanesiyle i'tizâr eyledigine binâ'en zarûrî Macar ve Aşteyer [22/a] ve Aşlezya ve Podolya nâm mahallerde mevcûd 'askerinden mâ'adâ müceddeden dahî vâfir 'asker yazub Mers nâm Ceneral ile irsâl ve Nederlond hudûdî muhâfazasıçün dahî bir mikdâr 'askerle Belgrad ser'askeri Prens Aleksandreyi ta'yîn eyledi çâsâr bundan mâ'adâ ba'zı hileye dahî sâlik olub münâza'un- fih olan İtalya vilâyetleri kendüye temlik olmak şartıyla mesfûr Tonkarloyı damadlığa kabûl ve papayı tevsît idüb mesfûr dahî karîb-i maslahat-âmîz olduğın fehm idemediğinden nâşî 'azîmetinden ferâgat ve husûs-ı merkûm şuyû' u şöhret buldukda fi'l-asl İspanya devleti bir maldâr devlet olmağla bu minvâl üzere İtalyaya dahî mâlik olması çâsârlığa pâ-nihâde olmağla 'illet-i müstakille olub nizâm buldığı sûretde cümle Nemçe Devleti [22/b] Françeye rağbet olmak üzere iktizâ [eyler]²⁹⁹ [zirâ şimdiki hâlde İspanya kralı halâ Françe kralının emmisi³⁰⁰ olmağla iki krallık bir olub İspanyanın mâlik olduğına kâ'in Françe mâlik olmuş olur Nemçeye göre ise İspanya çendân nesne 'add olunmayub Françe hasm-ı kavî olduğı ma'lûmdur]³⁰¹ hele bir hud'a ise dahî lisân alınmak nice muhâtara-yı müstelzimdir deyü cümle hersekler ve ministerler [Minister lafzı hassa kibâr devlet demek imiş ke'enne lâ- teşbiyye rikâb hademesi menzelesinde olanlara ıtlâk eylerler]³⁰² yek-zebân olub men'ine ikdâm eylediler vech-i meşrûh üzere Mers Ceneral İtalya hudûdını muhâfaza esnâsında zikr-i sebk iden Fiyorence dukası 'azm-nâr ['âzim nâr olan duka-i mesfûr bu def'a

²⁹⁶ SN'de bulunmamaktadır.

²⁹⁷ SN'de "eylediği" şeklinde geçmektedir.

²⁹⁸ SN, [8a].

²⁹⁹ SN'de bulunmamaktadır.

³⁰⁰ İspanya Kralı V. Felipe, Fransa Kralı XIV. Louis'in torunu idi ve dedesi hayatta iken İspanya kralı olmuştu. XIV. Louis'in 1715 tarihinde ölümüyle yerine torununun oğlu ve aynı zamanda İspanya Kralı V. Felipe'nin yeğeni olan XV. Louis geçti. Bkz. Öztuna, *a.g.e.*, cilt: 5 s. 79-80.

³⁰¹ SN'de [8a] sayfasına dercedilmiştir.

³⁰² SN'de [8a] sayfasına dercedilmiştir.

tahrîk-i fitne eyleyen İspanya kralı zevcesi kraliçenin emmisi olub Tonkarlo dahi mesfûra kraliçenin oğlu olmağla kâ'in nev'ân verasetine bina'en ber zuhur eyleyen münâza'a ve müsâlahada mesfûr dukalık oğluna olmak üzere hitam virilegelmiştir]³⁰³ ve şurût-ı müsâlahalarına binâ'en ahalîsi mesfûr Tonkarlonun kudûmuna intizâr üzere iken yine Nemçe tarafından huluf va'd olub mesfûr Mers on bin 'askerle Parma vilâyetine duhûl ve Fiyorenseni zabt eylediği ibtidâ cümle kralları sâniyyen papayı külli tekdîr eyledikde papa dahî bu def'a nizâ'a şurû' ve Parma vilâyeti ikiyüz seneden berü etrâfımıza³⁰⁴ mensûb ve mahlûli Romaya 'âid iken niçün bî-vech-i hareket olunur deyü irsâl eylediği habere çâsâr tarafından vâhi cevâblar virilmekle Papa dahî [23/a] 'azîm-i mütekeddir ve çâsârdan rû-gerdân olduğu muhakkaktır hattâ bu fakîr Becde iken husûs-ı merkûm için Papanın mahsûs büyük elçisi gelmiş idi ne gûne 'avdet eylediği ma'lûmumuz olmadı çünkü Macar ve Erdelde kışlak bahanesiyle ol havâliyi muhâfaza eyleyen 'askerlerinin İtalya hudûdlarına irsâl ve Macar ve Sırf tevâ'ifi dahî külli ta'addîye mübtelâ olub bağteten bir fitne zuhûrundan Nemçelü kemâl-i mertebe halecâna düşmeleriyle müceddeden bir mikdâr 'asker tahrîr ve Engirüs vilâyetlerin muhâfaza itdirmek murâd eylediklerinde baş vekîl kesret-i mesârife ve müsâ'ade-i vakt olmadığı şöyle tursun bir alay mübtedi 'askerine işe yarar Moskov Çâsârı ile müsâlahamız şurûtunun biri hîn-i iktizâda o bize biz ona otuz ikişer bin 'asker virmek üzere olmağla ol mikdâr 'asker Moskov [23/b] Çarından götürdülür lâkin 'asâkir-i mesfûrenin mahall-i³⁰⁵ mürûrı ya Eflak veya Leh memleketleri olub Eflakdan mürûrına devlet-i 'âliyye rızâ virmeyeceği ma'lûm ve el-hâletü-hâzihi Leh kralı bizim olmağla ana tahrîr ve ol mahalden murûrına ruhsat virildiği sûrette münâsib ma'nâ olur deyü tedbîr eyledigine binâ'en husûs-ı merkûm Leh kralı na'l kırâna tahrîr olundukda bundan akdem İjvec vak'asında Moskovlu Leh vilâyetlerine duhûl itmek takrîbiyle zuhûr eyleyen hasâreti bu ana dek ta'mir mümkün olmayub bu def'a yine mürûrları vâki' olursa bir dürlü tahammül olunmak kâbil olmaz hâsılı hatmânlarımızla³⁰⁶ müşâvere olundukda bir vechle rızâ virmediler deyü cevâb virdikden sonra *min-indullâh*³⁰⁷ kalub nâsın çâsârdan tenfûrüne esbâb-ı ma'neviyye pey-der-pey zuhûr eylediği eçlden bu madde dahî na'l kırâna bâ'is-i haşyet [24/a] olub şâyed çâsâr vaktiyle ahz-ı intikâm sevdâsına düşse deyü

³⁰³ SN' de [8a] sayfasına dercedilmiştir.

³⁰⁴ SN' de "tarafımıza" şeklinde geçmektedir.

³⁰⁵ SN [8b].

³⁰⁶ Kazak serdarı demektir. Bkz. Pakalın, *a.g.e.*, cilt: 1, s. 767.

³⁰⁷ Allah nezdinde.

mukaddemce Françe kralı ile mürâsele ve husûs-ı mezkûr Leh kralı mesfûrun dahî Françe tarafına tehevvlüne illet-i müstakille oldu bâlâda zıkr olunduğı üzere Parma dukalığı maddesinden Papa-i ‘azîm dil-gîr olub Nemçeye bir rehne itmek sevdâsında iken Françe Prenslarından Karidnalde Filori³⁰⁸ nâm bir be-nâm papas Papa ziyâretine gelüb esnâ-i muhâverede Parma maddesini Papa dermeyân eyledikde mesfûr papas çâsârı bir gûne kayd dahî giriftâr ve o takrîble Parma teslîminde nâ-çâr olur deyü şöyle irâd-ı kelâm eylerler ki yedi ‘aded be-nâm kal‘a-yı müştemil Korsika cezîresi mukaddemâ İspanya tasarrufunda olub ol vakitte killet-i hazîniyyeye binâ‘en Cenevizden bir mikdâr akçe istidâne ve cezîre-i merkûmeyi rehn eylemişler idi devr-i³⁰⁹ vakitle meblağ-ı [24/b] mezbûrun rebhi³¹⁰ aslından ziyâde olmağla Françe tavassutı ile cezîre-i mezbûrı Cenevize temlik olunub va hâlâ Ceneviz tâ‘ifesinin ahali-i cezireye kemâl-i ta‘addîlerinden [nâşî]³¹¹ rû-gerdân ve müterakkıb ‘isyân oldukları ma‘lûmumdur vaktiyle tarafınızdan ve Françe ve İspanyol taraflarından kendülere nev‘ân i‘ânet olunması tefhîm olunsa bir iş zuhûrına bâdi’ olacakları melhûzdur deyü ifâdesine binâ‘en cümle ittifâkıyla serren Korsika ahâlisi dahî tahrîk olundukda mülâhazaları üzere Ceneviz tâ‘ifesi Korsikalı ile mukâvemetde aczîn bildiği eelden çâsârdan istimdâd ol dahî vâfir ‘asker irsâl eylemişidi vardıklarında Korkiseli³¹² gâlib ve çâsâr ‘askerinin üç binden mütecâvizi hâlik olub çâsâra bu bâbda ‘azîm-i ıztırâb teveccüh eyledikten sonra ahz-ı intikâm için [25/a] tekrâren ‘asker irsâli murâdı iken şitâ-ı hulûli mani‘ olub ibtida’i baharda³¹³ o mahalle dahî kifâyet mikdârı ‘asker göndermege ‘azîm olunduğı bu fakîre Beçde iken ma‘lûm olmuşdur Nemçenin Françede olan elçisi gelüb kral-ı erba‘a böyle muhâlefet üzere kalur³¹⁴ Burandeburk herseki İngiliz ile karâbet ve Kalven³¹⁵ mezhebinde olmak sebebi ile İngiliz tab‘iyyet ve Parfeş ve Koloniye dahî mukaddemâ pederleri devletimizden rahne görmeleriyle Françeye meyl eylemeleri mukarrer ve Leh kralı dahî Françe tarafına rücû‘ eylediği ma‘lûm Papa dahî rû-gerdân olduğı muhakkak bu husûslara nev‘ân nizâm virilmediği sûrette nihâyeti gâyet perişânlığa mü‘eddi olur

³⁰⁸ XV. Louis 1715’de Fransa tahtına geçtiğinde henüz beş yaşında bulunduğundan çocukluk yılları vesayetle geçti. Bu sebeple Kardinal Flöri (Fleury) idareyi ele alıp Avrupa’da barışın devamı için gayret göstermiş ancak başarılı olamamıştır. Bkz. Uzunçarşılı, *a.g.e.*, s. 236.

³⁰⁹ SN’de “mürûr” şeklinde geçmektedir.

³¹⁰ Kar, faide.

³¹¹ SN’de bulunmaktadır.

³¹² SN’de “Korsikalı” şeklinde geçmektedir.

³¹³ SN [9a].

³¹⁴ SN’de “kalursa” şeklinde geçmektedir.

³¹⁵ SN’de “Kalvin” şeklinde geçmektedir.

deyü beyân eyledigine binâ'en zarûrî Beçde mukîm Felemenk elçisi[ni]³¹⁶ tevsît ve İngiliz ve Felemenk [ile]³¹⁷ ticaretlerine müdâhele eylememek üzere fi'l-cümle [25/b] sulhların bir kalıba ifrağ ve Parma vilâyetinden dahî 'askerîn çıkarub İspanya kralının ikinci oğlu Tonkarloya teslim eylemek şartıyla İspanya ile dahî sulhuna nizâm virme dâ'iyelerinde iken *bi hamdullahi te'âlâ*³¹⁸ Beçden âsitâne-i zafer-i âşiyâneye 'avdet olundu hülâsa-i kelâm minvâl-i meşrûh üzere Nemçe ile Françe ve İspanyanın kırk elli seneden berü beynlerinde mukâtele ve tarafeynden bellü başlu nice kimesneler güşte olub husûsen hâlâ Françe kralının babası Dolefin³¹⁹ ve bir 'emmisi çâsâr Kralosun Karleştot muhârebesinde helâk ve birbirlerinin ekser memâlikin tahrîb eylemeleri ve Françe kralının diger 'emmisi olub hâlâ İspanya kralı olan Filibo Guntonun memleketi müzâfâtından Nederlond ve İtalya vilâyetlerinin çâsârda kalması [26/a] ve İngiliz ve Felemenkin dahî birkaç sene içinde gûn-â-gûn geç mu'âmele ve bî-vefâlık eylemesi ve Parma maddesinde Papayı küllî tekdîri fimâ-ba'd beynlerinde müsâfâta mâni' olub suretâ müsâlaha def eylerlerse yine derûnları ateş-i kîn ile meşhûn ve vaktiyle ahz-ı intikâma muntazırlardır ve bundan akdem Leh kralının Françe tarafına tehevvlü ve yine herseklerinden Parfeş ve Koloniye Elektorlarının 'adâvet-i kâmineleri hâsılı cümleyi birer takrîble tekdîr eylemesi ekser kralların rû-gerdân olmasına bâ'is olub cümlesi çâsâr-ı mesfûra birer gûne rahne eylemek üzere etrâfi tahrîk ve rûtbe-i ûlâsına tenzîl-i irâdesiyle tekayyüd eyleyüb lâkin ibtida-i hareket ânın tarafından olmasun deyü gûn-â-gûn desîseye sülûk eylerler hatta fakîr Beçde iken Nirmirin [şeref-i islâm ile müşerref olan bu nevâl Ahmed Begden³²⁰ şifâhen suâl ittim Nirmirin ahâlisi umûmen Luterandır ba'zı mahallerinde Katolik var ise de Ceneviz deyü haber vermişdir fakat intikâz-ı kavle]³²¹ taraflarında [26/b] olan ba'zı nevâhi-i ahâlisinden yigirmi bin mikdârı hâne-i adnî tahrîkle Katolik mezhebinden hurûc ve Luteran tarîkine duhûl³²² eylediler çâsârlara göre bu husûs gâyet mahall-i ma'nâ olub derhâl tedârîki lazım ve üzerlerine 'asker ta'yîni muktezî iken Saksonya ve Burandeburk ve Felemenk ve Leh ve şimdiki hâlde mülûk-ı nasârânın ekseri Luteran olmak takrîbiyle sâ'ir³²³ mesfûrlara nusret için bir

³¹⁶ SN'de "elçisini" şeklinde geçmektedir.

³¹⁷ SN'de bulunmaktadır.

³¹⁸ Allah'a hamd ve şükürler olsun.

³¹⁹ Dauphin Louis (1682-1712). Dauphin=Veliahd. Bkz. Öztuna, *a.g.e.*, cilt: 5, s. 79-80.

³²⁰ Humbaracı Ahmed Paşa.

³²¹ SN'de [9a] sayfasına dercedilmiştir.

³²² SN [9b].

³²³ SN'de "şâyed" şeklinde geçmektedir.

hareket-i küllîye zuhûr eyleye deyü zarûfî anları dahî *âlî hâlihîm*³²⁴ ibkâ-yı irtikâb eyledi mülûk-ı nasârânın ahvâli böyle kendü tasarrufunda olan Macar ve Hırvat ile dahî rivâyetleri üzere Rokobci oğlunu ba'de'l-ihrac yigirmi dört madde üzerine sulh ve tatmîn eylemişken killet-i hazîneye binâ'en beher yevm birer bid'at ihdâsı ile şurût-ı [27/a] sulhun ekseri nakz idüb ism-i mâl ıtlak olunur nesnelere pey-der-pey ahz eyledigine kanâ'at eylemeyüb bakiyye mallarının gasbına vesîle olmak için tevâ'if-i mezbûrenin Luteran ve Kalvin ve Aryusilerine mezheblerinden rucû' ve Katolik olmak üzere teklîf ve muhâlefet eyleyenlerin malların ahz ile anları dahî tenfir ve bir fitne zuhûrına intizâra muhtâc eylemişlerdir³²⁵ ve rü'esâ-yı 'asâkirin nısf-ı mevâciblerin virmediklerine³²⁶ binâ'en anlarda dahî 'alâyim fakr-ı aşikâr olduğı bâlâda sebt olundu bunlardan mâ'adâ nesebi inkıtâ'ına binâ'en vaktiyle cümle mülûk-ı Frenk birbirine düşeceği ma'lûm olmağla mukaddemâ Levrite dukasının oğlu çâsâr-ı mesfûrun oğulluğu mesâbesinde terbiyyesinde iken babası hâlik ve gulâm-ı mesfûr varub Levritede dukalığa [27/b] mutasarrıf olmuş idi andan mâ'adâ her kimi damad ve veli'ahd eylemek murâd eylediyse birer mâni'-i küllîsi zuhûrundan oğulluğu mesfûrî götürüb ya Macar veya Çeh krallığı ile terfî' ve yoluna girdikten sonra damad ve veli'ahd eylemek irâdesini izhâr eyledikde yine hersekleri hilâf-ı kânûndur deyü rızâ virmedikleri şâyi'dir zirâ kâ'ideleri üzere çâsârın nesebi münkati' oldukda dört 'aded ehl-i harb elektordan biri çâsâr olmak iktizâ eyler imiş bu dahî şimdiki hâlde imkândan hâric bir ma'nâ olmuş zirâ imparatorlar Roma hâdimi ve nâzırları³²⁷ olmalarıyla Katolik tarîkinde olmak lâzım iken baş hersekleri Saks ve ikincisi Burandeburk Luteran ve üçüncüsü Hanover Kalvin olub dördüncüsü Parfeşbundan akdem bir def'a Françeye tehevül sebebiyle [28/a] i'tibâr ve i'timâddan sâkittir papas hersekler ise zâtında imparator olmak 'âdet olmağla³²⁸ eylemezler çâsâr-ı mesfûr melhûzı üzere oğulluğu Lorine dukasını veli'ahd eylemek husûsına ihtimâmından nâşi bu ana dek Beçe bî-vech Elektor geldiği yok iken papas herseklerinden kendü tayısı olan Mantes hersekin da'vet idüb on beş gün mikdârı husûs-ı merkûmı müzâkere ve müşâvere ve ba'de sâ'ir hersekleri evzâ³²⁹ için Saksonya tarafına irsâl eylediği fakîr Becde iken vâki' olmuşdur en-netîce Nemçe

³²⁴ Olduğı gibi.

³²⁵ SN'de "eylemişdir" şeklinde geçmektedir.

³²⁶ SN'de "virmediklerine" şeklinde geçmektedir.

³²⁷ SN'de "nâzır" şeklinde geçmektedir.

³²⁸ SN [10a].

³²⁹ SN'de "evzâliçün" şeklinde geçmektedir.

Devletine vücûh ile ihtilâl teveccüh idüb gerek mülûk-ı nasârâ ve gerek kendü ra'yyetleri olan Macar ve Hırvat tevâ'ifi bir taraftan harekete muntazır oldukları zann-ı gâlibdir gerçe düşmân [28/b] mor makûlesi dahî olursa merd-âne bilüb hazm ve ihtiyât üzere hareket-i muktezâ-yı 'akl ve reviiyetdir ancak Nemçe tâ'ifesi bu devlet-i âsmân-ı rütbe göre çandân hasm-ı kavî olmadığı şimdi değil kadîmden dahî öyle imiş irâdetü'l-hayyeye söz yok lâkin kırk elli seneden berü İspanya gereği gibi teşebbüs olunmadığı [dahî]³³⁰ ma'lûm-ı zamîr hurşîd-i nazırdır Beçde ba'zı müte'ayyin kimesnelerle kirâren devlet-i 'aliyyenin vüs'ati ve 'azimet-şânı müzâkere olunub devlet-i 'aliyye dîninden haric otuz kerre yüz bin nasârâ ve yahûd re'âyâsına mâlik olduğın edille-i sahîhe ile isbât ve böyle iken yine memâlik-i 'aliyyede olan nasârâ kesret-i islâmiyâna göre baherden katre misillü olmak takrîbiyle bir nesne 'add olunmayub herkes pister-i [29/a] rahatda kemâl-i emniyyet ile gunûde olurlar âyâ mecmû' Frengistanda beş on bin ehl-i İslâm müseyyeb âmed-üşüd eylemek mümkünmüdür didigimizde 'adem-i imkânıyla cevâb ve bu beyândan garîk-i ızdırâb olmuşlardır bundan mâ'adâ kuvvet ve miknet-i devlet beyânında ba'zı i'tirâz eyleyenlere böyle îrâd olundu ki Beç vak'asından sonra Nemçe ve Venedik ve Leh ve Moskov tevâ'ifi taraf taraf memâlik-i aliyyeye hüçûm idüb anlardan başka Basra-i 'urbâni tuğyân ve Anadolu'da ba'zı eşkıyâ ve belki Asitânede erbâb-ı bagî ve şekâ zuhûr eylemişken bu devlet-i ebed-karîn cümlesine ceste ceste 'askerler ta'yîn ve mansûr oldukları halde fihâ ve *bi emrullah-ı te'âlâ*³³¹ hilâfi zuhûr eyledikde yine sene'i ûlâdan ziyâde mühimmât âmâde olunub [29/b] ber kâ'ide her tarafa tesyîr olunarak on altı sene mütevelliyen bütün dünya ile keş-â-keş ve *bi hamdullahi te'âlâ* cümleye cevâb virüb gâyeti bir sicâf mikdârı mahall-i³³² âhire nakl eyledi insâf iylenbu hüçûm bütün Frengistan mülûkuna teveccüh eylese tâkat getürmeleri mümkün olurmu didikde cümle istimâ' idenler insâf üzere payidâr ve kadîm ve cedîd devlet-i 'aliyyeye mu'âdil bir devlet olmadığı ikrâr eylemişlerdir *el-hâletü'n-hâzihi fe hamden summe hamden summe hamden*³³³ sît ve sadâ-yı şevket-i şehinşâhî ve âvâze-i baht-ı hümayûn-ı cihân-bâni³³⁴ şarkan ve garban 'âlemgîr olub âsaf-ı zamân rüstem devrân 'inâyetlü efendimiz hazretlerinin (dahî)³³⁵ [hazretlerinin ve sâ'ir

³³⁰ SN'de bulunmaktadır.

³³¹ Allah'ın emriyle.

³³² SN [10b].

³³³ Şimdiki halde şükür üzerine şükür olsun.

³³⁴ SN'de "cihân-penâhî" şeklinde geçmektedir.

³³⁵ SN'de bulunmamaktadır.

vükelâ-yı devlet-i huzerâtının dahî]³³⁶ tedbîr-i umûr ve tanzîm-i ‘asâkir [ve]³³⁷ cumhûrede olan re’y-i isâbet [30/a] pezîrleri gûn gibi cümleye zâhir ve bâhirdir evvelâ bâ‘is-i sa‘âdet-i dünyâ ve ‘ukba olan dîn-i mübîne ve sâniyen cümlelerin veliyyü’n-ni‘meti olan devlet-i ebed-karîne *illahi ve fi’llahi*³³⁸ hulûs-ı niyyet ve safâ-yı taviyyet ile hıdmet eylemege irâdet-i cüz’iyyelerin sarf eylemede tekayyüd ve ihtimâm buyururlar ise Nemçe degil cümle düşman dinden ahz-ı intikâm ve işbu dünyâ-yı fânîde İskender misillü bir nîkû nâm bırakmaları emr-i mukarrerdir inşallahü te‘âla [Harrare el-fakîr Halil bin İsmâ‘il es-suhufî gafere lehû]³³⁹

Harrare el-fakîr Mehemmed Emîn Birâderzâde-i Kâmil Ahmed Paşa gafere lehümâ sene ihda ve tis‘în ve mi’ete ve elf³⁴⁰ min hicret-i men lehü’l-izzi ve’ş-şeref.

³³⁶ SN’de bulunmaktadır.

³³⁷ SN’de bulunmaktadır.

³³⁸ Allah rızası için.

³³⁹ SN’de bulunmakta ve bu şekilde son bulmaktadır.

³⁴⁰ 1777/1778.

6. SONUÇ

Osmanlı Devleti II. Viyana Kuşatması ile birlikte Avrupa Devletleri ile yapmış olduğu savaşlarda büyük mağlubiyetlere uğramış ve telafisi çok zor toprak kayıpları yaşamıştır. Pasarofça Antlaşması ile bir barış dönemine giren Osmanlı Devleti bu sırada yaptığı bazı yeniliklerde Avrupa'yı örnek almaya ve yakından izlemeye başlamıştır. Osmanlı devlet adamlarının bu konudaki en önemli kaynaklarından birisi de şüphesiz Osmanlı elçilerinin kaleme aldıkları sefâretnâmelerdir.

Tavukçu Reis olarak da bilinen Mustafa Efendi'nin kaleme almış olduğu sefâretnâmesinin içeriği, seleflerinin yazdığı sefâret günlüğü şeklindeki yazılardan tamamen farklıdır. O, Osmanlı'nın Avrupa'yı ve orada olup bitenleri yakından izlemeye başladığı bu dönemde Nemçe Devleti'nin kuruluşu, teşkilat yapısı ve gücü, İspanya Veraset Savaşlarının sebebi, seyri ve sonucu ile Avrupa'nın o dönemdeki çeşitli meseleleri hakkında kıymetli bilgiler vermiştir.

Mustafa Efendi'nin sefâretnâmesini kaleme alışındaki bu içerik farklılığının ve Viyana'da kaldığı zaman zarfında birçok tarihi olayı, çeşitli terimleri, şehirler ve özelliklerini, devlet teşkilatlarını ve Avrupanın o dönemdeki diplomatik ilişkileri ve faaliyetlerini öğrenerek bunları sefâretnâmesinde açıklaması onun ne derece bilgili, zeki ve uyanık olduğunu göstermektedir.

Çalışmamız neticesinde Mustafa Efendi'nin Viyana Sefâretnâmesi transkript edilerek temin edilen iki nüsha arasındaki farklılıklar ortaya konulmuş ve bilim dünyasına çok küçük de olsa bir katkı yapılmaya çalışılmıştır.

KAYNAKÇA

A-ARŞİV BELGELERİ

Mustafa Efendi, *Nemçe Sefâretnâmesi*, İstanbul Fatih Millet Kütüphanesi, No: 843;
No: 844.

Mustafa Efendi, *Nemçe Sefâretnâmesi*, Süleymaniye Kütüphanesi Nuruosmaniye
Koleksiyonu, No: 01282-002.

B-KAYNAK ESERLER

Ahmed Resmi Efendi, *Halîfetü'r-rüesâ-Sefînetü'r-rüesâ*, Süleymaniye Kütüphanesi,
Ali Emîrî Koleksiyonu, No. 00720.

HAMMER Joseph Von, *Büyük Osmanlı Tarihi*, Haz. Mümine Çevik, Erol Kılıç, cilt:
8, İstanbul 1998.

HAMMER Joseph Von, *Osmanlı Devleti Tarihi*, cilt: 14, Çev. Vecdi Bürün, İstanbul
1966.

Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmanî*, cilt: 1- 4, Yayına Hazırlayan: Nuri Akbayan,
İstanbul 1996.

Müstakimzâde Süleyman Sadeddin, *Tuhfe-i Hattatîn*, Türk Tarih Encümeni
Külliyatı, İstanbul 1928.

C-ARAŞTIRMA ESERLER

AKÇATEPE Rıdvan Enes, *Osmanlı'da Hattatlık Ve Hattatlar (XVI-XVIII. Yüzyıllar)*,
Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek
Lisans Tezi, Ankara 2012. 114 s.

AKTEPE Münir, "Ahmed III.", *DİA*, cilt: 2, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları,
İstanbul 1989, ss. 35-38.

BİLİM Cahit Yalçın, "XVIII.-XIX. Yüzyıllarda Osmanlı Sefâretnâmeleri", *Osmanlı*,
cilt: 7, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 1999, ss. 205-211.

COŞKUN Menderes, "Son Klasik Dönem-Nesir", *Türk Dünyası Edebiyat Tarihi*,
cilt:5, Ankara 2004, ss. 552-590.

- ÇİÇEK Kemal, "II. Viyana Kuşatması Ve Avrupa'dan Dönüş (1683-1703)", *Türkler*, cilt: 9, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, ss. 746-764.
- ÇOLAK Songül, "Patrona Halil Ayaklanması'nı Hazırlayan Şartlar Ve İsyanın Pây-ı Tahttaki Etkileri", *Türkler*, cilt: 12, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, ss. 525-530.
- DEVELİOĞLU Ferit, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*, İstanbul 1993.
- ERİM Nihat, *Devletlerarası Hukuku ve Siyasi Tarih Metinleri*, cilt: 1, TTK Yayınları, Ankara 1953.
- ERÜNSAL İsmail E., "Reddâde", *DİA*, cilt: 34, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2007, ss. 515.
- GÜRSOY Belkıs Altuniş, "Sefaretnameler", *Türkler*, cilt: 12, Ankara 2002, ss. 582-590.
- İLGÜREL Mücteba, "IV. Mehmed, II. Süleyman, II. Ahmed, II. Mustafa, III. Ahmed, I. Mahmud, III. Osman, III. Mustafa, I. Abdülhamid", *DGBİT*, cilt: 11, İstanbul 1989, ss. 19-178.
- İPŞİRLİ Mehmet, "Elçi", *DİA*, cilt: 11, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1995, ss. 3-14.
- KURAT Akdes Nimet, *Rusya Tarihi, Başlangıçtan 1917'ye Kadar*, TTK Yayınları, Ankara 1999.
- KURTARAN Uğur, *Osmanlı Avusturya Diplomatik İlişkileri (1526-1791)*, Ukde Kitaplığı, Kahramanmaraş 2009.
- ORTAYLI İlber, "Osmanlı Diplomasisi ve Dışişleri Örgütü", *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi*, cilt: 1, İstanbul 1985, ss. 278-281.
- ÖZCAN Abdülkadir, "Pasarofça Antlaşması", *DİA*, cilt: 34, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2007, ss. 189-192.
- ÖZCAN Abdülkadir, "Patrona İsyanı", *DİA*, cilt: 34, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2007, ss. 177-181.
- ÖZTUNA Yılmaz, *Devletler ve Hanedanlar*, cilt: 4-5, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1991.
- PAKALIN Mehmet Zeki, *Osmanlı Tarihi Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, cilt: 1-3, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul 2004.

- POLATCI Türkân, *Rusya Sefâretnâmesi 1757-1758 Şehdî Osman Efendi*, TTK Yayınları, Ankara 2011.
- SANDER Oral, *Anka'nın Yükselişi ve Düşüşü*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara 1987.
- SAVAŞ Ali İbrahim, *Osmanlı Diplomasisi*, 3F Yayınları, İstanbul 2007.
- SAVAŞ Ali İbrahim, *Mustafa Hattî Efendi'nin Viyana Sefâretnâmesi*, TTK Yayınları, Ankara 1999.
- SAVAŞ Ali İbrahim, "Osmanlı Diplomasisinde El-Kâdimu Yüzârü Kaidesi", *Tarih Enstitüsü Dergisi*, sayı: 15, İstanbul 1997, ss. 431-456.
- SAVAŞ Ali İbrahim, "Genel Hatlarıyla Osmanlı Diplomasisi", *Osmanlı*, cilt: 1, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 1999, ss. 643-659.
- SAVAŞ Ali İbrahim, "Osmanlı Devleti İle Habsburg İmparatorluğu Arasındaki Diplomatik İlişkiler", *Türkler*, cilt: 9, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, ss. 555-566.
- SAVAŞ Ali İbrahim, "XVIII. Asırda Osmanlı-Avusturya İlişkileri", *Askeri Tarih Bülteni*, sayı 41, Ankara 1996, ss. 23-54.
- SEZEN Tahir, *Osmanlı Yer Adları (Alfabetik Sırayla)*, Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Yayın Nu: 21, Ankara 2006.
- Sinan Çavuş, *Süleymanname Tarih-i Feth-i Sıklos Estergon ve Istol-Belgrad*, TTT Vakfı Yayınları, Ankara 1998.
- Şemseddin Sami, *Kâmûs-ı Türkî*, Çağrı Yayınları, İstanbul 2010.
- TUNCER Hadiye -Hüner Tuncer, *Osmanlı Diplomasisi ve Sefaretnameler*, Ümit Yayıncılık, Ankara 1997.
- TUNCER Hüner, *Eski ve Yeni Diplomasi*, Ümit Yayıncılık, Ankara 1995.
- ULUOCAK Mustafa, *XVIII. Yüzyıl Sefaretnamelerinde Türetme Ve İşletme Ekleri*, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Bursa 2007, 668 s.
- UNAT Faik Reşit, *Osmanlı Sefirleri ve Sefaretnameleri*, Haz. B. Sıtkı Baysal, TTK Yayınları, Ankara 1992.
- UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, *Osmanlı Tarihi*, cilt: 4, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1988.

YALÇINKAYA Mehmet Alaaddin, “Osmanlı Zihniyetindeki Değişimin Göstergesi Olarak Sefaretnamelerin Kaynak Defteri”, *OTAM*, sayı: 7, Ankara 1996, ss. 319-338.

YALÇINKAYA Mehmet Alaaddin, “XVIII. Yüzyıl: Islahat, Değişim ve Diplomasi Dönemi (1703-1789)”, *Türkler*, cilt: 12, Ankara 2002, ss. 479-511.

Yayın Kurulu, “III. Ahmed”, *Osmanlı*, cilt: 12, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 1999, ss. 176-182.

YILDIZ Hakan, *Haydi Osmanlı Sefere! Prut Seferi'nde Organizasyon ve Lojistik*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2006.

DİZİN

A

- Abdi Ağa, 5
Abdürrezzak Paşa, 7
Ahmed III., 5, 9, 10, 11, 12, 13
Ahmed Resmi Efendi, 3, 7
Ali Emiri, 18
âlî hâlihîm, 48
‘âlf merâtibihîm, 33
Amistiradam, 36
Anapoliye (Napoli), 30, 40
Aşir Efendi, 7
Avusturya, 11, 12, 14, 15, 16, 17, 21

B

- Bayer (Bavyera), 26, 27
Beç, 25, 29, 36, 39, 40, 47, 48, 49
Beç Vak‘ası, 30, 49
Belgrad Kalesi, 6, 16
bi emrullah-ı te‘âlâ, 49
bi hamdullahi te‘âlâ, 47, 49
bi-kazâ‘ullâhi te‘âlâ, 30, 32
Bohemya, 29, 31
Budin, 38

- Burandeburk (Brandenburg), 26, 27,
37, 46, 47, 48

C

- Ceberü’t-tere, 41, 43
Ceneviz, 28, 40, 46, 47

D

- Daimî Elçi, 2
Dalmaçya, 30
Damat İbrahim Paşa, 12, 13
Divân-ı Hümâyûn, 2

E

- Ebubekir Rasim Paşa, 7
Ebubekir Ratıb Efendi, 3
el-hâletü’n-hâzihi fe hamden summe
hamden summe hamden, 49
Elektor, 27, 40, 47, 48
Elmas Paşa, 5
Erdel, 15, 22, 30, 32, 45
eşşeyu lâ yu‘rafu mikdârahu illa iza
kıyas ila zıddahu, 32

F

Felemenk, 23, 24, 34, 35, 36, 37, 40, 42, 43, 44, 47, 48

Felemenk Nederlondi, 30

Filibo Gunto (V. Felipe), 35, 36, 40, 41, 47

Firatin Fûrut, 30

Fiyorens, 40, 44, 45

Fiyum, 29

Françe, 28, 30, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48,

Fransa, 24

Frengistan, 49

H

Habsburg, 4, 14, 15, 16

Hacı Mustafa Efendi, 4, 7

Hacı Zaganos, 3

Hanover (Hannover), 22, 26, 27, 43, 48

Hırvat, 23, 24, 30, 32, 48, 49

Hidayet, 3

Hollanda, 11, 24

İ

İbrahim Paşa, 3

İkâmet elçisi, 2

illahi ve fi'llahi, 50

İmamzâde Mehmed Ağa, 5

İngiltere, 2, 11, 24

İran, 4, 5, 9, 13, 17

İspanya Veraset Savaşları, 21, 24

İspanyol, 30, 35, 37, 43, 46

İspanyol Nederlondi, 34

İstanbul, 1, 4, 5, 6, 7, 9, 13, 14, 18, 20

İsveç, 12

İsveç Kralı XII. Şarl, 9

İşlezya (Silezya), 30, 31

İtalya, 23, 24, 30, 34, 35, 42, 43, 44, 45

K

Kara Mehmed Paşa, 3

Karidnalde Filori, 46

Karl VI., 16, 20

Karleştot (Rastatt), 38, 47

Karlofça Barış Antlaşması, 2, 8, 10, 14, 16

Kastamonu, 5, 6

Komran (Komaron), 38

Korsika, 28, 46

Kralos Givintos (II. Carlos), 35

Kurfurst, 27

Kutsal İttifak, 8

Kutsal Roma Germen İmparatorluğu, 4, 24

Küçük Kaynarca Antlaşması, 1, 2

L

Lale Devri, 12

Lehistan, 9, 12

Lide (Leiden), 23, 36

Lipolit (I. Leopold), 36, 37, 39

Ludvik (XV. Louis), 37, 41

M

Macar, 22, 24, 30, 31, 32, 38, 44, 45, 48, 49

Mahmud I., 3, 4, 14, 21

Mantes (Mainz), 27, 31, 48

Mastirig, 36

Mehmed Emin, 18

Milano, 30, 34, 40

min-indullâh, 45

Moraviye, 29, 31

Mustafa II., 9, 16

Mustafa III., 3

Mustafa Efendi, 3, 4, 5, 6, 7, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25,

Mustafa Hattî Efendi, 3, 19

N

Nadirşah, 5

Nadir Ali Şah, 13

Nederlond, 23, 24, 32, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 44, 47

Nemçe, 24, 25, 27, 28, 29, 30, 34, 35, 36, 37, 40, 42, 43, 44, 47, 49

Nemçe Çâsârı, 18, 21, 22, 26, 30, 32, 34, 38

Nemçe Devleti, 3, 4, 5, 21, 22, 23, 26, 28, 42, 44

Nemçe Sefâretnâmesi, 3, 18

Nemivig, 36

Nirenberk (Nürnberg), 28

Ö

Özi Kalesi, 9

P

Parma, 45, 46, 47

Pasarofça Antlaşması, 3, 11, 12

Pasavu (Passau), 27, 28, 36

Petro I., 9, 12

Prens Eugene, 11, 16

Prut Antlaşması, 10, 11

R

Ragıb Muhammed Efendi, 6

Reisülküttab İsmail Efendi, 5

Rikenşpurk (Regensburg), 27, 30

Roma İmparatorluğu, 21, 26

Rusya, 6, 8, 9, 10, 12, 13, 17, 25

S

Sadrazam Ali Paşa, 10, 11

Saksonya, 21, 26, 27, 47, 48

Salspurk (Salzburg), 27

Savavye, 24, 37, 41

Sefâretnâme, 1, 3, 4, 18, 19, 21, 22, 23, 24

Selim III., 2

Soltat (Asker), 28, 33, 34

T

tasavvur-ı himmet ve ğarâ'ib-i ayîn ve hareketü'l-lahü'l-hamd ve'l-minne, 31

Tavukçubaşı Ali Ağa, 5, 6

Tiriste (Trieste), 39

Tiriyir (Trier), 27, 31

Tirolviçe (Tirol), 29

Tonkarlo (Don Carlos), 44, 45, 47

U

Ustoni Belgrad, 29

Usturgon, 29

Utreht, 36

V

Venedik, 8, 10, 11, 16

Veziriazam Baltacı Mehmed Paşa, 9, 10

Vikenşpurk (Valkenburg), 29

Vitinberk (Vittenberg), 27

II. Viyana Kuşatması, 8, 15, 25

Viyana Sefâretnâmesi, 3, 4, 18, 19, 20

Y

Yoseb (I. Joseph), 39

Z

Zolta, 22, 23, 28, 31, 33, 41

Zülfikar Paşa, 3

TIPKIBASIM

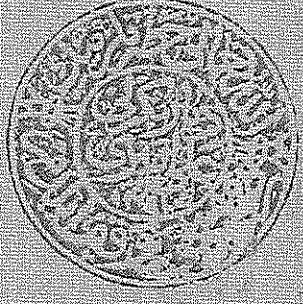
MILLET GENEL KÜTÜPHANESİ

KISIM : *A. Z. Tarih*

ESKİ KAYIT NO. *844*

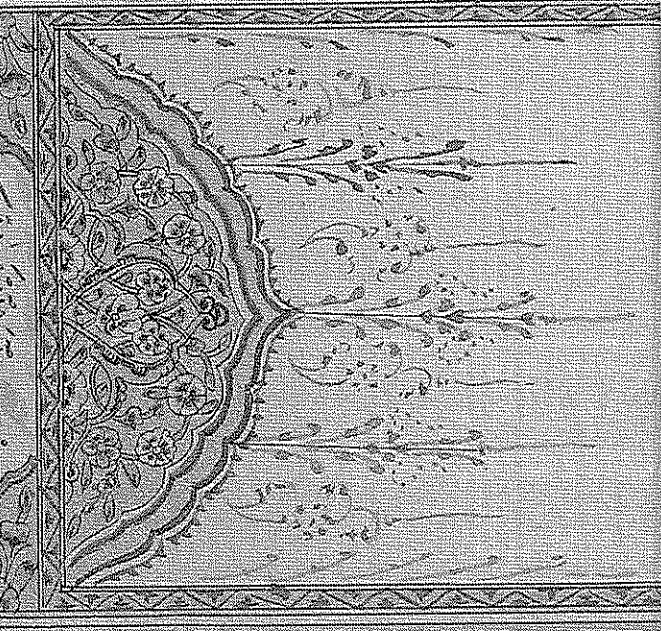
YENİ KAYIT NO.

MİNGO FİLM
ANKARA
2449

والتدین سلطانی محمود خان بگویند اهدای خود از حضرت زین العابدین
 یوسف فرخ از پنجه آمده زیر عالم افغان و بزرگان افغان
 جاه و جلال او را در صیبه سرور سر اینان و بی شک شاه زمان
 عالیان را از جلال خورشید تا از شرف سناهی و طلوع آفتاب
 سلطان بگینیا هدیه ای اجباری نصیب و نمایانند هر باورن جانها
 ستیغون و مرثا تصطفی الشمال الجلال و معروف و نامری ایله بجه
 چالش از طرفه بیوسف شاه و لشکر و چند روز مسافر زنده
 مقرر اند سرخرمه از آفتاب و سر کاندان بعد الغیش
 و العیش و الفضا و اولی بزم حضور صدک از وی
 برنده می تحریر و بیانند جستجوی او اندی در مسافرا
 ایبه ر اعلو ر لغی نصیران افغان بجه و در اثنای آن در ایستادن
 و سگ مسافری می هر صفت و بر خیزد و فرود و سرور زین
 عیارش او را در بیاید زنده معنی و لایبیه فادس شریف

منه تهنیه
 به خط قلم
 و منتهی
 و منتهی
 و منتهی
 و منتهی
 و منتهی
 و منتهی
 و منتهی

بهد حمد الله المسطفی جميع الخدم والشقا
 والسلام الماتم على اشرف البرايا وعلى الله واحبابه
 اولى الابرار والسيني ايضا - تغیر بعبده فقید و برسی
 اوزده بجهت او دور کند حلاله و کمالی جمع افان طلال الله
 نصای علی الاطلاق شوکل و قد ریل و ضلم و رسم با نبوت شایه
 روی ز صراف شریف و باج بخش و کامیاب خسر و سیمان مکان
 خانان کنی صفوان نور چشم ز مبین و آسمان زینة الابرار

و کلام

چاسا رنگند اشخابا بدیچی بی لک اراه سعده سار بنیله زده
 جمله سی پیا پیه تابع قان اولک ایکن اشخاله هزه سا فیه نیله
 و بوز راند و بوز رف بو طرفان هفت هفتده بخول و هانوز و رف اول
 او او بی جفا و ج پیا پاس و بر دخی بار رفش بنیله اولان
 بار بی هر سکی فقا اولک فاقالده بوز بوزدن معادل سا لیبوز
 و وینین براتک و ضا بنوز و و جنبی رف و رف تک سیچوز رف
 و پاسا و زود و وفه لغیری دخی اولوب سعده سار پاسا و
 د و رفه لوقه کمال ایکن زیز کچکات فرایجه سعده
 هر چه ذوال رفوم قلعه بی محاصره و مماننده بنای مایه سار
 سعده ایله کده جمله افعا فایله منصرف اولان بسفویه
 د و رفه اولی ایله سیکه اذن و بریش و بیز بیز تک جمع بر لقی
 دخی ایله بیز بطور راه نام اولوب خونا و زوبه لک چار اول
 و صنایع و فیه سی لاده ایکن چاسا خزینه سنه سکی

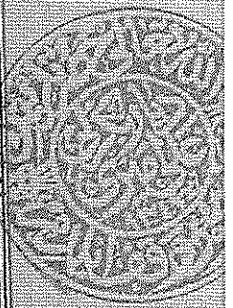
مشابه سنده اولان و ممالک خدوم و سی اوله
 و نظار ایتمه لیبین و لیش بر جمعیدر بو هر سکی کلان در
 سا فیه نیله و یایر و بوز ائده بوز رف بر هاکش و ره سکاری
 اولان اولان و اصطفی اصفی اولان اولان نغیری اهل
 حرب عد اولوب بیجه اولان اولان و ممالک و بوز بیز
 هر سکاری سلسله ایله حرکت اولور یاسوق اهل خلد اول
 مثلا اولور بیده هر سکی ها لکه اولسه ممالک هر سکی اولور
 و بیز بیز هر سکی مماننده نقل ایکن پیا سالی طرفینه اولور
 کورچه د و رفه اولان بیز زبیره نقل اولور هر سکی لوقی
 بجه لسانده هر طرف و لاطین لسانده اکلور اولور
 معناسی اشخابا بدیچی و اشخاب و لیش و ممالک بیز بیز
 چاسا زسی معطیع اولور اده بو اشخاب و لیش بیز
 کسنده ایچیزدن دوشل عد اولور حرب هر سکی بیز

بر اولور

یوزر و زلفه صنایع آن اولی در شی بر طرف نیند و اخلا در
سختی بر زلفه نچند طرف نوزن فو زلفه جزیره می ضعیف چون
جزیره در برابر بعد الحار به ضایع اول ان ارجح و در
بسیار بیاید و نچند عسکر نیز می آید روزانه ضعیف جزیره
طرف نوزن تسلیم اولدی و در وقت بیع می نشینی مذکور در عسکر
ورد و وفای لاجن ای بر یو خصم صند و چاره عسکر و بیای
اولی و آخر خصم صند همان طرف انتری مثل اولی و اولی
معلوم اوله اولی در ان بیشتر اصیغ و وفای و زلفه
باکی چاره اسلحه و صناد ان در ان نیز بیع و سرور
ایا همه نشانی منقطع اولی و فاستفاد اولی و جزیره
نصرفه گذر می گذر و جز اول و ساطع انرا چاره ضعیف
و صا در ان جزیره انرا کلن نیز اولی و چاره عسکر انرا کلان
بویا و اشک نیند و مور و انرا و فو و انرا و انرا و انرا

انچنین پیش از یکی سبب زو لاله و برقی اگر ایام بر بو صند و زو لاله
اندر ان در تعرض و لغ او کو رسد بر و کین عسکر و بر ساری
او زره از تیس و لغت و من کور اولان هر سکار و در وفای
سوی و ناچند به و خزینه مثل کور زین و کن خزینه سینه
سند و لغت و زین سینه و بر سکار زلفه سار ام ای بر یو
سار و در سینه طرف سار اولان و ان در ان در سینه فرض
ایلیه بجز نچند نای سینه انرا ضعیف یا حق و صلی خزینه
داخل اولان و انرا ک عا فضا می ایچون گذر و صوفای
ایلیه عسکر چاره سار مدد نیند کار انرا بی و واجب و صا در
خزینه چاره سار نیند و بر کلان او زره اگر عسکر صلی
ایلیه و بر ساری ایلیه سکار و در کل چاره ساری ساری
بیشتره فاعده فو و در ان او صند او زره اسپنجان اولان
عسکر در زلفه اولان بیاید الخ و سوار ایلیه خزینه

مورد

و استرید که زبان از کوه سج و نجبه ساشند و اشارت
نهند و سلطان الامران بجای خود نهند و اوقات و بلاهت
جست مکان خود و سلسلای سلطان سلیمان خاکن جغتو
حدود اعیان بیورد و قاری و سمن و غنم و استوفی بجز
جزیره سترک و نه جاننده او لان مملکت در فلاح
نجه در خندق اوقات هر سکر در و در و فله در آن بر
مرفوعه سبکت و در کعبه اید و بیای کوی اقا
با او کبر و شان اولی اولی صفت سخن مکه املاک قصاری
و خصوصاً و مایه تابع اولان اوقات طاعتند
مشاهده این کتب عظیمه اید و زره صلوات منقول
فالمسح از مجموع باروی دست برد اسلامیا او اجتناب
تبعیت اید کلر نه اسلامیا نه فرجی اید اولان
نجه بی او زره کوبیده نهد و او اسد او اوصافند و بعد از

نور

شروط و خورد اید قیام ایامین ترتیب اید و قیام
دفع خود اهل ایالت را لا اکی نه سنده به فریب اید و اوقات
خا و زره اید و زره که اوقات اید و یکشنبه و فر
نام محله جاسارت و جمعه هر سکر و در وقت اید
روم اید تابع اولان قلعه و جبر و زره بر و قیام
و کرای و اید اید و سنده و یکله اید اید اید
دیوان اید فایم و اید و اید و اید و اید
کو و در نجبه جاساری و کوی اید اید اید
و در وقت اید اید اید اید اید اید
فان اید و سنده اید اید اید اید اید
فله اید اید اید اید اید اید اید
بر جبر و سنده اید اید اید اید اید
به جبه بر سنده اید اید اید اید اید

6
 محرومیت آنرا نیست بجز بر او نشان آن بود نیست و همچنین در روز اول بود
 اسباب انبساط و باده و آنچه پیشتره از آنست بجز در غریب و غریب
 از اول آن اسباب آنچه در روز نوبت می هم که از آنست اسباب از اعجاز
 تقریبیه با آنکه بر جانب از غریب که مرسانک و نوبت که
 بنام نوبت است در وجه مغز و در کوزی از آنست پیشتره و در
 کل مغز در اولست در بر ضربات بر کوه جهات از اول
 انقباض اول که در فضا است در نوبت می در وجه نوبت آنچه
 فراوانست از آنست نوبت نام فضا به چه چنان از اولست
 شخص در بدی هر یک که بعضی می آنرا از بعضی است
 و در آنست جمع از نوبت حمله من وجهه سنده انبار بر خطه
 اهل از مساعده انبار در نوبت نشان اول نوبت در اصل
 ایستاد و زده در همان اول آنست بر آن ایستاده در هر یک
 با نوبت بعضی که از نوبت هر یک که چنان اوله چنانست

سطر قدر آن یکسپه بود و دفع بود که از آنست نوبت اوله
 در بدی و هر چه در آنچه و کله است خطای است که بر او که
 بر وجه نام گشته بر ضرب ایستاد احتراق است اوله در
 نه که زک و الا احتراق است خروج و جهات ایستاد در
 در دو نوبت ایستاد که سر کشته ایستاد بر او اشتغال و نوبت
 حرکات قانون و زده در نوبت اوله از آنست سطر
 ایستاد بر خطه ایستاد بر آن آنچه چنانست که از او ایستاد
 ایستاد در هر یک که در بر سطر او در نوبت در او ایستاد
 با سطر ایستاد که در نوبت سنده چنانست که در
 اوله ایستاد که در نوبت فاما آنست که در بعضی
 ایستاد ایستاد که در نوبت ایستاد در آنچه در
 بر و خروج و در آنست ایستاد و نوبت و نوبت
 ایستاد ایستاد که در نوبت ایستاد که در نوبت ایستاد

در وقت بخت و شمشه بعضی کسها بیهوشی و بر ملاک بچون
 بر سر ماه انور از یک پیلای زو لفته و ظائف مرتبه از بخاری
 هر نه معده از تو بیخ و اثره ایراد رخ بر سینه بیه بر غه
 زیاد بیه تصرف بدید یک معروف و مبیغ بر نور در رخ
 فلتان ناشی از تیب اولان محله و بر بوی کد و ابلانج
 و سر اخق و امور سازه مصدر و فذر ^{بنا} عجله کشته
 بر حقه اطعام و احصانه در سترش بوی خوب در دران روز
 بر و اعظم ملوک و سلاطین سائر رخت و بند کالین
 باعث تیب زنی او خوب خلاف سبیلخ المبتدع و ضیفه
 از مزه سی و باعث سعادون و بین و دنیا و سبب خوز و
 بجاره اولی و بعضی اولی از زه جمع اینها و حکا
 و اولیاء و صفوانک مدح و ترغیب بیلد کوی احسن
 و عطایا و کرم و سخنان بی بهره و محروم فالشار بحب

تخلیف و ایبر بون و قرار از می خاشا بیه سنده اولان مرانلی
 هر یکی از اجی التوب رکتب غا سنده اولان زبیر هر سده ایله
 مسکا ایلسا بر او بومونان او زره ایبر صورت اولان
 صکره فر اللقی ایله منصفی و لایقی و ایلترا بچون رخ
 محکم کجای بر زراع کورب بو هب بعضی خیه ناخجی بر اغانام
 قلعه بیه و اصل کوزد و رفه لغی و حال اسکا اولدی
 اشنا و کواخشا نانی خجی تراخ بعبیر اولان فاهمه و بخار
 ناخجی کج عرف عاصمه نو تیر و انه منضمو بدو بر ترون
 نام قلعه ده و اشاریه و سوز او به ناخجی بر ترون
 سر ایست سغد ما ترون ایله بچون رخ تراخ کجی در
 اینش شمد کج حالده رفه او اینش عقی سعادون اولدی
 سعاد اولدی او زره جلالک ماکر اولان و عدوس ایفدن
 کفایه مبرور بندن ترتیب التوب اندن ما عدد الجفی

در کور بون

جبهه معارضه در لکن المنطق الیوم فی مفسداته
 اذا قبیل الضمده مفریعی وزره حقیقتها الرضیة
 منکشف اولویب بواسطه نطفه نطفه دیناری خصیصه صندره اوله
 ششاصف و نه پایا کوی و در توری خصیصه صندره واقع قن و تصفای
 معارضه اوله فوده و شصایه نطفه زبیه ده و لطف اولوب ش
 مبین دخی نه که نه آیین اولدنی بخت و هر چنان آخر
 موان خوری مراد اولمنده من عند الله اطراف صندره و
 اولوب شاق نطفه در بیان و فحی بر بیان اولان خصیصه
 جمله دن فدرم اولان بختکله اشارنه حشتر اولدنی
 بجه چنانسانه نطفه بخر بود اخذده مفریعی اولدنی و فوده
 و سار کبیر لطف و غر و فلفلوری اولدی کمال انصرف و مصلحه
 انجی و فیه بیاری بختکله بخر بخرکه و فای ایدر اولدی مکره دن
 بمضای الله لطفی ایچا اولد اول خروان و بورد فوده

تصور هفت و غرائب اینت و حرک الله لکن و الله
 استیور و لک علیه اسمان مکن هر سآله اولد لک الله
 و موجوده دن صد بار ممتاز اولوب کائنات صایبان کون
 بیدین اوقاف بر کرک و ظلاله صفها طها اولدن دایمه دار
 بر ایام و لطف شمر بار لکله در صای بخر ایله اوفان ککنار
 اولد فندان بشغفه و لک لکن عالم نور چشم نبی آدم شمشاه
 روی زبیرین خسر و عدلک اینت شکر کلمه قد و لکله
 عظمه اولد شاه عالیجاه حضرت لکله بر ایله بلکه
 بر اسم بعهده اولک سنونی ما خود بین مخارج و غیر محاربه
 بذل بیور و سار نه خزینه علیه اولدیه کسور اولدنه دست
 کرم بیور سنونی نه فوری صامول اولور کرجه دن بیور شریف
 و نظایف شانی و اشیبو دلی اسمان صوملک هجر فندان
 مضر غرایب الطیف اولان شوک و عطفی و عذافی

بجه

او اند فوری در توستا سنگ صند و ماری و اهل خانه صد و نوزده
 سخا و فضا ده در اوست و میان اینست خواب و در اینک زوله
 حر ام اولد کز ای ای المین مشاهده اولدی عسکر ای
 غایب تخت الفهر و بعد معلوم کنان زوال استماع بدوب
 او ز جریه ایله هر نفری کند وضا بعضی قال اینکله
 ضروری اطاعتند یا بدان اولشدر بو کونه ضعیف و بطه
 با بعضی خجسته کند و زوال او ملک کونک زوال استماع اولد
 او زوله ایکی پات بستین و نوزده بیست نفره اولدی
 او ایضا عسکر ای اولد او نسیکن و یک نفر بیست نفره
 و بعد بر کنده نصیر ابدت بو منوال و زوله بیست و یک نفر
 و کند زینعلی جز الدردن بهر بی اوزه و افع با ش فوه
 فو الخی شایسته سنده غیر الموه و درجه یوز یک نفر
 زیاد ضابطان اولد فضا فاعل اینست هر کنده

ای ایله و نوزده و لایزالینه دسترس بر اهل خانه اولد
 کتدر سوار ایستدر لحال الله هذه جميع فرام و بیاع و صدق
 و سوارنده تقریبا الغش بیاید بیاده و توقف بیست سوار
 و یک نفر بیست و نوزده و لایزالینه بیست و نوزده
 اولوب وقت صاجده نوزده و نوزده و نوزده
 عسکر ای اولد بیست و نوزده و نوزده
 او ایضا بیست و نوزده و نوزده
 و بیست و نوزده و نوزده و نوزده
 او ایضا و نوزده و نوزده و نوزده
 بیست و نوزده و نوزده و نوزده
 عسکر ای و نوزده و نوزده و نوزده
 فرام بیست و نوزده و نوزده و نوزده
 بیست و نوزده و نوزده و نوزده

و نوزده

بود و سنات صمدان سندان ظهور بود انداختاری بود و در
 و جنرال انجیر او نشان گشته انجی بریده بر کنکاف
 رتبیسا و زوب بود چنانکه خزینه ای طرف ازین محل
 سر اینهم ازین بیات زولت در فوف بیات زولت بدک
 تفنگ امر واجب بر پیلور ازین ماعدا ایانک مخصبت و اثر
 محاران بر آنچه گشته اند به رخصت و بریز از فوف بیات
 زولت و بر پیلور از جنرال انجی سر عسکری ازین ماعدا بود
 بر آنچه نصیر گشته باش و کل ازین ماعدا هیچ
 زین انجی بود نیز و رضا جنید در کتاب زینیه و خول مراد
 ای این گشته که کجک حثت و کجک مبرری و رسالت امور ازین
 فقی طقه و خول مراد ای این سه ایست و در و خلعیت
 بین انجیرهای زوزه بود و او چاساره و رضا بطالیه
 مخالفت انجیر بود هر حال که استقامت از زوزه حرکت

در خرف ویدایش طوطه به سطح و نوزیع و بر طوطیه
 بر بطالین انجیر انجیر در و بر رضا بطالین جنرال ایله
 خندان که در رضا بطالیه محرم از زوزه حکم اندازد
 ماعدا بود اندازد فیرا اله و آنچه هر رضا بطالیه و
 بر آنچه خصم صراحتک ایله و بر سنو ال و زوزه اولی
 هر که کند جنرال ازین سلطانان و آنچه جمعه ایله
 بر و شفته نوز و بر الفری بر کوزه و سوا و پیلرک
 انجیری و خجی نوز و طوطه اول و حجب فونید بر زوب
 فال این و بیخین پی پیاده ناک ستمه ال ایله کلای صلی و کجک
 نغرات و سوا و پیلرک ستمه ال ایله یکی بود و پیلرک
 آنکه کجک بر آخر گفته مشابه اولی ضار و فانی بودید و
 بو فیاس ایله عسکری صلی بطالیه نوزی و نوز
 بر بر انجیر بود اتفاقا بر خجی کجک و لسه طیلر یا

از آن صلوات بخواهد ایستادند و در حق اکثر امور انجمن او نوشت
 ابوری و نه گفته نصیحت بندگان جمع بجا آنگاه مرا که لا
 و مشروط است او ز زینبیه بی درین با جمل بر موقوفه علم وضع
 او انبساط بر وجهت آن محاکمه فعل و مغایر اشکار و ظهور
 قافله بدیدار او رفتند و حتی صلوات محسوس برینای رؤسا
 موافقت نصیحت برین ایل یک تنبیر گماستیم و کوفتاری
 اولادی بیزینت بویله شد یکی بجهت جهاسا زینت
 فرایجه و اسپا بیوت فرای نه منازع قیده او لوب انالیه
 جعبه را و اما انجمنیه و اما بویله و اما نورا اسپا بیوت
 نذر لوندی و اما نوری خصوصاً و سا از نصیحت ما و یک
 ایله و لان فیان و فالاری بر در لوفیسا بیزیرا و لور
 سراد و نالیله جفت افاده بر غلط اربسطل مفا الاظنا
 اینکله ضروری اشارت به جملت او اندکی بوماده که

اینکله تو که بیزیرا و برود که نصیحت در فایده و بیداره
 سر بیاد و ن سر بیاد شغل و جعد ابرایشه تا امور او لسه
 بولند یعنی ایستاده نکات سل و اهل ان ایلیان و زوزه محسوس
 خلیفان و کزاف و قطع مراد با بدو بنیادنده فاران پیش
 پیش و وفاران آن بنیاد و رد بر حسب اعتبار و شخص
 مسافر و حتی افغان را بر خلیف خصوصاً بجهت نظامند
 انظم امور و ن اول و حتی سلطان اکره و حتی بنیاد بیزیرا
 عین و برود کلری و وفادری بر تیج سنه بی بر و االیله
 محافظه بجزین تکلیف عسکره مخالف اولوب سفار
 و مو اجباری خصوصاً سنه قله خزینه به مناره اولاداری
 جملات منفاطحه انرا بیست برنده بر در لور معروف
 و کل آن بیوت نشاطه اری و کر کلری الاثر ام دیو ایله
 اولان سنه لک برک الاثر ای حقا و لذت بندگان بستند

در حق

مشاهده ایست که در قیاس و معنی و تفسیر بناها ظاهر است
 صکره اسپانیه و الاغنیو کتابت بر او در ایسه
 اگانه و بعضی از لغویان و زره و صفت نامه بحر و در سفر
 بیوانه از سال ابر چون که فائولک طائفه سنگ نظام
 بجهده و کینه روی موری و با پاساری نظامی بولین
 شکنده فرایجه ده اولوب هر خصم صده بپیدم و ریل
 و میزان مرابست مسعود فرایجه بدنده از معناه بجهده
 بروجه از زره اسپانیه در سخن سترس بر او رسیده
 هفتاد حکم ابدی میفرزد در بخت فرایجه و اولی ایام فکره
 سبانه و نوبت ایزد حاصل فرایجه و اولی اسپانیه رجال
 در لنگه اگر فالق و وقت معلومه شد هلاک کی کرم و ضحاک
 اولوب و علم در فرود خاخر و فرود کوه یعنی بستی و در و
 ستره و اولی ایام حکم او در رسیده شو گونه بر گونه

تخصیص در شرحی از لغویان و زره ستره به معنای او باشد که
 تفریق مطلق و تفریق از جمله فرایجه و کلمات و اسپانیه
 در خرد و تفسیر صد بود اسپانیه و مستند آن بین نام حکم از
 سخن معنی له این آن آن سخن نویسی یعنی اسپانیه
 فرایجه به کرم یعنی شخص ظهور و طرقت مثل او ملوک
 ایسه فرایجه اسپانیه و انگیز و غنای و اسپانیه
 اسپانیه کرم اسپانیه تراز و فرزند اشق و اولی
 فرایجه در سخن نویسی یعنی کرمی فرزند اول و در بجهده
 چنانکه بر روی یکی بر آن در لنگه اسپانیه بر بجهده
 در روی سخن اسپانیه در لغویان همه از کجا سرف
 بفرموده ایست با اسپانیه اولی ایست اسپانیه
 فی الایض یعنی هر چه از لغویان است آن کلمات به معنی
 اولوب ستره و فرجه و اولی ایست هلاک و له جعفر

تفریق

ایله اوکند و شویب ایله اگند و لایلیزین غریبیه
 چیه اریزیش عیلت معذاری مسافیه سی ولان یاسا و
 فلهه سخی صره و مساندان ناسی نیک ایدت شمال
 صل فرینه نوجیه و اوکند کلان فلهه و فیهایی خیر صلا
 ییه نیجه یسه کورث ایان نیر تویدی و کند و نصر قورینه
 فاران خرنند و لرندی بعد الاخذ فیکانک و لایلیزیه
 جیح آمده دخی ناسی نوج و نوج و اور خرن نام فوادی
 اخذ و جیح و صغری و صرام او لان ایله فلهه سی ایکی
 آیان زیاده سخن صره و اهل البسی بر ترمیب ایله دفع ایله
 اندان یایی خناری و لان ایله براد نام فلهه چخ صره
 ایله که فلهه سر زوره اصل فی ثقیه سی خور زینت
 توایع اشغه اولغول اصل اولان بعضی سدر له محض
 ایله اها البسی سدر نیک بذر زینت رضا و رایجه اولیب

نظیر دشاها من ایله نیر بو و عد و نیجه ساطقه سی
 ایسلا ایله کلری صوره و وضای عیاق نظیر و ندر
 خنیر و خنیر ایله بینه بناء رجال اولی مسعوده قر
 هلا کی فرج سنه سدر کی هم انشا سنده کانه و صیبه
 ثابیه اولی و زره بر کعد دخی فرایجه اولی و زره
 اسپانور ایلی ضعیف اوده سیله کخی و صلا اولی
 مسعوده نظیر خنیر سی معده اسپانور اول طرفه ایلی
 و نیجه طرفه نفرقه و بر دیک ایچون کند دخی نیجه و زره
 عزیز الیغش ایلی قان بر ندرن قدم مسعوده چاسا و دیبولک
 کند و هر سکر ندرن پار قش هر سکر بعضی کونه انکیر
 ایله کند مسعوده هر سکر انکیر اووب فرایجه فرایلی
 حرکت و زره بر ایله برادی فری اولی نیجه هر سکر دخی
 خریب ایلیک نیجه دن و کردان و فرایجه طرفه سبل

ایدار کارخانه بجه طایفه سعی فتح اقلایست. اوزن
 ال ریخارنده چاکسار لیبولف پریفنو او کینوسی بر مقدار
 عسکره سوری از وصا لاجاسار اولان اوغلی فرانو مستوف
 نسایم ایدوست اسپاینه جبهه طایفه ارسا لیبولف و خدی ایدوست
 اطالعار اوزن خروشا بلینت یاروش و فولوبیه و لابولف
 لیخیر ایدوست فیلیای صد و دنده وار و فیلدنه اتفاقا فرعی
 اوزده سار او ایوبه و فیلک و الکبیر و بور اوزده بور و فر
 عسکر ایدی خدی بولوه منضم و فر ایجه نلکا خدی ایدوست
 فادای ایدوست داد ایدوست ندر لوند و لابولف سینه تمام اسپارا
 ایپاشا فر ایجه فول خدی ایدوست یکی فول لاد و فیلک با آسی
 وصا لاسپاینول اولو اقلک فر نلکا اوغلی اولان در و غنی
 بر مقدار عسکره سوری از و خصوصاً ایشیفیا لای ایدوست
 فایر ایشیورف نام فایلمه اوکده عسکریم حکم آید و انعام

عزیز کرد ایدوست ایلدی ایلده جمله آلا و آن و ایلرین
 بر انخوب فر ایجه فول ایل انخوبنه سار اوکده کلان
 رجال در نشاء و صیبا ایلده جمله سعی طایفه ایشیور
 فیلد و سار و فیلک و فولرین ایلر اولان اولوست فر ایجه
 کلوز در کرد و سار ایلر ایلر سار اولوست فیلک
 او لورق ایلکیزنه فر ایجه بولک ان اولان عین جنیت
 لغیر سینه من اول و ایشیور اولوست فر ایجه فولک ایلر
 خدی کرد و ز کرده ایلر ایلر ایلر ایلر ایلر ایلر
 ایشیور ایلر اولوست ایلر ایلر ایلر ایلر ایلر
 فر ایجه ایلر ایلر ایلر ایلر ایلر ایلر ایلر
 اولوست ایلر ایلر ایلر ایلر ایلر ایلر ایلر

ایلر

۱۲۷
 کین او را یعنی جلدی نیند از تمام فرایند او گرفته
 عطف تمام این متن تغییر بر او کرده و فرایند او را از پیش
 بدست مقدار هر یک کردن اندیش یکی کلف و الفا فایده
 طرفین درخی برین بدست معناداری طرفی در رخ قرآن
 از در صورت زینت کلمات اولی صحر بر لر چینه کو
 بود فاعله فارسیست فاعله سنه ضمیر و فرایند او را
 بر آخر و لدی درخی بر فاعله نظر همه فرایند او را
 او زینت و ازین جنات آنگاه سنه طرفی آنه بیانه
 هالک اولی بقدرت چینه او رسد و دره اولان در اولی
 فالصراط جهاد سنه سالکی که بعد از فرایند او را
 و لا بدیند مجموع ایدر او فرایند فرایند او را
 این شیخ ایند که بهینه صورتی در اصل او نمود و به موجب
 و سعی بیانه سعی او را هم جنات و حسن بند او را و اندزه

فرایند او طرفی در ضربه اولی بکار او از زاده فهمیده
 نخستین و پیش کو نیک او را طرفی درین عطف جنات او را
 او از روی مدد طرفی در مدد و خصم او که از روی مدد
 بخار نیند ایدر یک جهاد محسوس است چنانکه درخی در صحر او بر
 عسکرین استمال او بر وقت فاعله درین خروج و خصم او
 درخی برین است اما در به نظر او را به سرده آنه چنانکه آنرا
 ایدر وقت در وقت ثواب این است که عطف فرایند او را
 و هر یک که بشود گفته شود سالوست معنی فرایند
 او زده او را یکی خصم نابکار بر مرشد جنات و بیچاره ایدر او
 فاعله محسوسه تا چشم او را برین کو در وقت او را و ایدر
 بهیچ اسمی شمس و فاعله مثلین استمال صحر و بسوزند اخلاق او را
 اینچنین او را از رخ خورشید نایکی است که درین عطف او را
 او در عطف او را به عسکر او را زاده او را و غیر صحر او را

کوز

و بر او ری بر حسب حاجت او اولاد یغین استماع ای حکم که بنده
 عزیمت فرزند گران بپوش سپاس به پیران نرسد صحت چون
 واقع بر سلسله بنده فقهه سنی اخذ و بر معدن عسکر که بر لب
 او کوز سنی سپاس بنده بختکاه او لا انما کوز سنی لشکر بنده
 از سال او کند و بر سلسله بنده مکتب او زره ایکن و از آنچه
 فرزند بر معدن عسکر او غنی فدیو غیر تنبوی سرور او را رسد
 ایست و اولو سلسله بنده کهنه بولند بخدا حمد از حدت
 اول فقهه به محسن و بعد که قفال او سنی یغین او لشکر
 بی بی قطعده اکابر سنی کوز سنی سفوری اخذ و زره
 صل فرزند اخراج ای دل اول انشاء به بر او ری بر حسب
 در حال او اولو صاحبان اول او سنی خال اول انشاء
 زحمت و مستغن ایله بجهت وصول و فائز سنی سول اولو
 تا یکا از آنچه اول او بر زنده ظهر ایله سلسله اولو سنی

بر کار او ان حکم که بر حسب حاجت او اولاد یغین استماع ای حکم که بنده
 فاد کهنه اولاد یغین و گران و گران بپوش سپاس بنده
 ایدر او از آنچه سپاس ای طرافه مجرب اولان اولو ایچی
 او غلله مکتوب خبر و بر سلسله جسدن خراج و حصار
 سما کوز بنده و لوبج ایله رسد ایله جمع اولاد حصار و اول
 عسکر ایله بجهت ضبط بنده اولان فاد عده هجوم و بجهت
 بجهت لوبج بجهت شمشیر ایله که عسکر که قوی اولو فاد عده ضبط
 اولو سنی کهنه مقدار ری بو سول اولو زره بجهت قطع
 تقریفه اولو و سلفا و عسکر بوز بوزی فرس اولو اولاد و مشابه
 بر فاد فاد اولاد سنی زره نصر فقه کتبه فقه
 با لآخر بعضی جزا آید ایله خالی سنی ایله سنی اولو سنی
 صرافه و اولاد سنی و سپاس زنده اولاد سنی ایله
 رو بر او سنی اولو بو انشاء اولو ایله با سنی ایله

بر او سنی

او در آنچه جنگی نصده ای بملک او زره تمامون او از دم
 دیو اراضه بنا کرد پس بنده او ترا در بغیر بیوی المثنیای
 سفاروی بچند لو ایله فریخته او جنگه اهداک و دهان او را
 تصفوت زیاد ه بجه عسکر عیازم ستم سید و او تو را یک
 بیای عیازری فریخته او را به اسیر او را ب و کینوس در حیر فریاض
 برندن ز حیدر او املشیه کن سخن مو که رف فرار تو بنده
 سفار ایله بجه فرار ایله و نه سز بیره و را ایله عیازری
 بیاید بر ز کینوس بیاید فریخته و فریاض بر طسدر بعد چاسار
 فراروس فریخته ایله و سده بجه بیوی صفایه
 طالیب و املین فریخته فرالی در دست او نه سز کن ایله
 فریخته هم که کنده ایله ایله ایله فریخته در کن کفین بند و بند
 سکه زینت نمانده فاعلف و اسپانیه فریاض فریاض فریاض
 او سخن غلبه سوز فریاض و ایله فریاض و او سز ایله و ایله

ما دام انکار بجه او طرفه در کردگی اخذ انتقام
 سکران اولد دیو سب انکار بجه بفریاض بوجه او زره بند
 ایله که چون بجه انکار فریاض بجه سوزن سوزن او سوز
 بنای بجه بیایک زاد فرندن بر حور بر عیاض ایلی
 کونن رو ب و سب ظلمت صلح و مصافقا ایله طالیب اولد
 کوز و و ایله بجه و زره مسفون فریاض ایلی سوز و
 عیاض و سفسی بر د ایله بوب سر او ایله و زره صلح
 و بر سرف کینوس سینه اولان بر سکر بجه امران
 فریاض بجه فریاض بجه بجه بجه بجه بجه بجه
 ایله سینه و بر سکر بجه بجه بجه بجه بجه بجه
 فریاض بجه بجه بجه بجه بجه بجه بجه بجه
 و سفا ایله ایله بجه بجه بجه بجه بجه بجه
 سخن غلبین ایله که فریاض بجه بجه بجه بجه بجه

و ایله

دست که سال اوله مندر طرفه و لک علیته ایله بزور و عجزده
 اولان مصالحه نیت برخط اولانلار مننه اقدام و مضکی
 مزبورده بی طرف ایله کی چنده چکده کریم نام جنرال
 ایله ارمسوی به از سلب اید و جنرال مسعود در حق جنوری
 و فغان سفینه لری ایله ذکا اولان اولده له سرور و عظیم
 جنک و جلال ایله کون صکره معینده اولان اولدوسکر
 بیعت عسکر نیان اولوز ایکی معنادر یضایه خاندان
 اولشکن ایسایینه اول طرفه به بعضی خط اولان صلور ایسکانه
 نیت سرور اولده له خطر نیای اولوب بود فهدا چچیلده جری
 چاسا ده و سر نیت سکا اولیه طرفه فالدول اولدوم و له
 ایلدول ایسکانه هیزه مولا نصار عیثیده اولان اخلاص
 و انصافه بالاده ذکا اولان اسبیب شتافی و نفاق اولان
 سلیخه اولان کورکه حال اولانجه اولان اولان اولدوسایینه

اولور و سه ختی اولان قور نیت اولان ایسکانه مسعود
 فیدم غیر نیت ذکا ایکی او غنده لغو بصل اولور ایجن ایسایینه
 عسکران چچیلده جری به سی چاسا طرفه اولان سا اولان
 اولده و سر نیت و ایسایینه و سلا اولان ایسایینه چاسا
 بیدنده فالو بیجه طرفان فرایجه چاسایینه ایسکانه
 پارفت اولوز ایسکانه هر سکن حکم لری و برافح
 بر و صلا اولان غصیب لسان بیس افکار بیدنده و تسلیم
 اولوز اولوز له تکلیف اولسا و مسعود در یسکانه ایسکانه رضی
 اولمخله بون اول اولده صفح ایسکانه بیده اولوز نیت
 و فهدا سی ظهور نده ایسکانه اولوز زمان و رضی غصیب
 بیلوب بر معنادر سکر اولد سر نیت و چچیلده جری به لری اولوز
 حکوم و دتا ایسکانه در نیت نده اولان بجه اولوز اولان
 اول طرفه اولوز ایسکانه و ضبط ایسکانه ایسکانه چاسا ده

ذکا
 ایسکانه

بر ساقله و مسکاره اوله قلده بویه بدیه قبیله آخاز و فرانجه و
 اخن انظاره بهما شریکایدن. ملاصفه ایله ایکی کیفیته یخدیله
 ایله افکار و افکاره نخایج اولدیغین فکر ایله کله چاساره
 ند اولوند و نواهی مسکارین سنجون فرانجه و نخایص و نورو
 ایکی بیاییدیه و سوار می مسکار کله کله افکاره افکاره
 و کی بیایچار ندن انکیز طائفه سنه کله ایله مسکار
 نخایصه صرفه رت ایله کون ساغدا ظهور سیمون اولشه
 دخی و بریم سن سخی بو نون اولدم ظهور بایون مورگده
 انکیز یه رفته کرفان اولان جبرالدره اولدیغی یجا الیرتو
 بو نون بو ایله فرانجه اوله عدا و نده یکلان اولام یور
 نامه خیریر و ایچی تربیل ایله کده اسپانیه فرانجه سوریج
 اولزده دخی نیک عن ندن کجه منفعل اولدی فرانجه
 ملکی نیک لیا اولان یا با سنک و لایخا و مله ایدیه برده

فران اولان سمنی فلورینو نو ایله اولده مسکار هر نون ایدوب
 اولدیغی لایق اولزده دخی نیک فرانجه فرانک رسال
 ایله کده فرانجه دویق رسال سوره دخی لهنو صنفیر
 اولدی فرانجه نخایص جلاله نون ادم بربر اولد ظهور و نون
 سمدوم فران برسال اولور سولک طایق هجم ایله می مور
 من ایله اولان دخی مسوره یه بیدینه اول اولد اوضول
 فران لافان بر دخی بو لهنه نخایجدن دیون لافانیه بایله
 دخی مسوم دیو ایسنه زنجایع و رسالان مسکاره بایله
 لاف اولان ایکی نخایص فران دیکوی یکنه بیدن نون نون
 و کده فرانجه و نون فران ایله ایستانتان لافانم
 نخسای دخی نیک فرانله نون ایله کل زده اسپانیه فران
 کی بصرلک اولدیغینک بشفه مسوره دخی نون اولده
 روچه کفیل ایله عاده صل و عوده استقامت ایلیش

جوان بر سر کین بنهار زنده بر تویت و دست و لب نکبار بخاری
 بهار بزم همگانه چه بود و از نعمه سائر مفرطه سی نشانه
 کوه رسو نادر و کوه دروغی از کم کلان و از سه هفتاد نیشی مرتبی
 کز آن آینه دین نکبار تو خراوان آن عهد از آن کز یکدیگر بنه بنینه
 و اسپا بنیه و نثار سی مایه الله بر خاصه ره به نصرتی ایاری کی
 خیر نکبار و فغان طوفان زنده و اصل اول و زده مفرطه آنچه
 اسپا بنیه یعنی ایچون تو آنچه ایله میخانه اشکاف و کفر و
 تو ایچرا بو فرد و اعانت بر بند و نور زده و االیله همگانه بر یک
 نماند و ز آنچه کی در شمن قوی میخانه و منه سلوک مشتاقان
 او فرد و حقوقی فرا و پیش بدست اسپا بنیه طرفه میل و ابراد
 دستوری و آن نکبار و نور نیش و قطع و نصرت فرزند و ایله
 جبر الله بر خصمه تسلیم ایله و یونیکلیفند و عام و اجبر
 و حساب آردن و در کرد آن اولدیر بالا و بیله اولک

نخبه یاد و مکرم جنتی سراسر اولد و یقینت مساک اولد و زاده
 اولان و زلفه اولی ایله در خشمش آرزو او ایله سبب
 که در پیوست ز و سبب و زاده در خفا اشکاره صفا الله در
 اولد و یقینت یکد جهات ایچیه ساینجه دعوت بر آنچه در الله
 و زده بیکه کعبه زنده فالیه افراغ اولد و رسد حقیقه و زلفه
 فراخی کاه ایله تقصیر ایستین در به هم بنیه ایلر ایچ
 مسفر و یقینت در صور ایستاد مراد کورده با اولملا خطله
 جانانه منت به کجانه در حال نکبار و اوله آدم کزد و زلفه
 جهون الله یا اسپا بنیه در به صوره غصبه ایستید کز به صاجیه
 ایله سز و یونیکس بر ایله کده نکبار و اولی یعنی بزم جهون الله
 بی آفره به جبهه اولد یعنی صود زنده سسک و خنید و اولف و انما
 و اول یعنی نکبار یعنی نصرت غصبه عدد و اولمش و اولسین
 او ایله حساب ایله طرفه تسلیم ایله و در خفا دیده اوم و یونیک

و اولی بیست و یک بند اولان او را فی مهور او ایچی
 مسعودی در بیست و یک سال معینا در مکر ایله رسال ایلیه
 دین بخور کند مکره چاه رسال او خصمی نیم ایچت ایچی
 و یکین طرفدن ایچی ایوت ایسانیه رسال اییل بو ائنده
 فرایجه ایچی بیخجه به و رود و فالیمز ایله بیکرزه مخته
 و از ایکن ایسانیه فرایجه سنای مکرینه فریسنه اولوب
 نفصع برده باد می و مکر نامنا کیجی بخور و بیکرزه نصک
 ایله کی کل و نونکا اظلام نذامن و ایچی به اگر امده بها الهه
 ایوت جهات اخزایه سیاترف و فرایجه و ایسانیه کند
 ایله انخار ایلمسه انکیز و فلانک او زریه سمر ایوت
 ایچون باشر و بیخجی فرایجه رسال ایادی ایچی
 مسعود فرایجه به و اوت و فرایجه و ایسانیه و انکیز
 و فنکی او ائنده انفا و خصمی سنای ایستفکام و برش

ایسانیه بیست و یک بند ایله اولان سنکله آتیش
 خارا صله ن اولان نمانی نینری اوزده سنک او ایچید رفاده
 و فرایجه جهات بی عا د لری اوزده نانی سنکله سنکله
 و طار و اید جهات فتنه نه طرفت یوز کوز سوز و بر بر چیل
 سنکله سفدر اید مکر ن صکره سیکاره نامه کوز و نینرزه
 اولان مسالجه شروطنه سفای طرفت حرکت ظهور
 ایلمز سنک یوز و فقه ایسانیه اولان ایله اوز و نینرزه
 ایلمکله نونکیز استماع اولمزه در بو خصمک تمکا آله
 بیخوت طرفت که ایچی رسال اولمسه کوز و یوز بر ایلمکله
 فرایجه ایچی سنای و رود نینه و صرف و حال ایسانیه به
 مکر ن یاز و بر ما نونی نیشک و یکیم و نیشک و نیشک اولان
 کسنه رفه نینری بر فو له کله طرفت ن افشا سوی حال
 ظاهر طرفت اولمسه در بو نونجه سنک ایسانیه

و بر مد کبری اجزای نیده و رایجیه و رای ایله ایسیا بیوتی خیریه
 و هر حاله اسانک المانک و زوزه بر افتا و نخی پیدایا ایدون
 یختک نصیبک الایله و لایله زنجیریه بچون اوزورانی
 و طهارتیه بیستیه شه و زیاده سفینه دخی انکار و فله
 سفینه و زلف مداد ضم و لوب مسعود و کوفل الایله
 و لایله بیله سبیلار صدایه اولدوقیه رایجیه ده اولدوقیه
 ایچیشی لطف اولدوقیه و روجه و زوزه رایجیه و انکار
 و ایسیا بیله و فله سفینه اولدوقیه صومر زده ایچمنک
 و طهارتیه و و لایله بیله ایچمنک جاسان و صومر اولان
 عسکر لایله و اوزوب الایله رایجیه قطع بسته اهلانم و ک
 و نمان غله و زایلر سهه حاکم لایله فایم امانک و زوزه
 با ایستمن با بر کوفل و صومر ایچمنک و ایچمنک
 بر ایچمنک اعتدال اولدوقیه نمان صدور و عیار و نمان

بر لوب بر مد اولدوقیه سفینه بو زنده اوزوم انکار
 طهارتیه بیستیه بیله بو زنده سبیلار ایچمنک بیجه نفعه
 و بر و فای ایچمنک لایله نمان ایچمنک و ایچمنک
 ایچمنک کبری جاسان و عظیم کوز اولدوقیه صومر و نمان
 حاکم اولدوقیه و هر حال منور بیله سفینه ختام و بر کوفل
 ایسیا بیله اوزوم ایچمنک و کوفل و عیار و ایچمنک
 نعل و مسعود و نخی و روت و لایله بر کوفل ایچمنک و
 بیجه ایسیا بیله رایجیه بیله اولان مصاحفه لایله
 نوری نظام و زینه اطلایله سفینه و زوزه غیر نسه دوقیه
 هالاک اولدوقیه و فای سفینه و لایله ایچمنک
 صومر و لایله بیله و بر لوب اوزومه ایچمنک بر کوفل و صومر
 دخی کوفل و بر لوب ایچمنک و ایچمنک ده فالوب ما بر نسه
 انکار نظام کوفل لایله ایچمنک و لایله صومر نظام

فرا بجهت غنیمت اولیای وزیره انفضا الهام بر رضایه ایشان
در خلسه الهی بجهت مشاهده پیشانی نمودن در بر جبهه هر
و بر سینه او بگریبان او بود صفتش اولیای یاران و جهت
مشروع از زوره سر بر جنزالی انالیله صد آوردن حکم افکند
اثنا شده و در کجی بپایانیت جویننده و فقهی عازم نام تو
و در عرصه شصت که از تنه نماند اها لیلی مستور در عوارض
فرد و در نه انقطاع از زوره ایکن بنده بجهت طرفین خفت
و صد او بود صفتش در صفت از بیانات عسکانه یا رسد و الایله
در خزل و فوری نشیخ صفت الایدی ابتدا جهان اولیای
تا بنا یا با یک کلنگی بر ایاید کرده یا در خی بر وفقه تراعه شروع
در پاره و لایحه ایچو زسنده و ف بر اولیای زنه مستوف و کتاب
در دریا عاید ایکن بیخوبت به وجه حرکت اولیای در دور اولیای
ایاید یکی خیره ساس طرفین و اهی جو اید و بر حکم یا یا در خی

و استقامت بود و پویه ولیه نام محمل زوره منو جو ز عسکر زور
بر اعدا بحد و ادخی و افر عسکر ایان زورب مرتب نام جهار کن
ایله ارسال و زوره زورند صد و در حد و افکار بیخوبت در خی
بر مغلز عسکر لیل بهار و عسکر کوی برین افکار اندر زور
بصیرت ایله یک جهار از زور زورب اسرار با بعضی جهار به و حلیه
او و در غایت فتح اولیای انالیله و لایله کی کرد بر عین اولیای
در خطبه مستور و حکم نظر از زورب امان لهنه قول و یا یا ایله
نویسید ایچو مستور در خی فریض صفت ایله بر اولیای عین
فرام آید صد یکدن نام شیخ بربینان فراتف و خصمین مرهم
شیخ و شرفت ببول اولیای اصل اسبانه و اولیای
بر مال اولیای و لکنا و هغه بر سوئالی و زوره انالیله به شیخ
نمالک و لمسی جهار اسبانه یا سنانده اولیای صفت مستغله
اولیای نظام بول ایلی صورت زوره جهار بجهت اولیای

و اولیای

چهار زبان کز در دیوار کن عساکر مسفور زبانت بخاکم ورد
 یا افراز ویدایه مسکرا حیا و لو بلا قدرین سرور زبانه و
 عیدیه رضای بر سبک معانوم **وَأَنفَا أَنَّهُ هَدَاهُ اللَّهُ وَإِلَّا**
 بزم او له عنانه طاهر بر و اول کسان سرور زبانه خست و برین
 صور زبانه مناسبتها اولو و در بو بدید بیاید یکدیگر بنامه خصم
 سرورم انه فرالی نغز اوله طحیر اوله فده بوزنک اولوم
 از فرج و هفت سوره مسفور لو انه و لایله زبانه در حوال غلاف
 نغمه بسیار طاهر و ابدان خصمانه بو آمد و انده غیر مکر او لایله
 بود هفت بینه سرور و زاری و اضح او بو تسک بر تو زلو مثل
 او تو فاقابل و هر خصمانه در بزمه مشا اوده اوله
 بر و جعله رضا و بر عید اولو و جو اولو بر کردک مسکوره بر عید
 فاه و طسک صفا سارونک شفرینه اسباب معنی بیخه زبانه
 ضلوم و یاید یکی اجدان و رسا ده و خصل اوله بخت خست

صفیهم بکلمه و جاسارون تر کرد آن او از یوسفی بکلمه در
 حتی بر یوسفی بکلمه **اِنَّكَ تَخْضَعُونَ لِرُؤْمٍ اِیْمُوْنٍ اِلَیْكَ**
 کخضعون بهرک ایچسی کتلایه کونم بخوب ایله
 مسفور اولو و در جوی کله جبار و اوله هفت بار بهانه
 او خولایه کخافقه ایله عسکر کریندک نالیله حد و در زبانه
 ارسا اول جبار و صفی طو اونی و حتی کخضعیه مشابه اولون
 بفتنه بر فتنه ظنون در زبانه بجه او کال بر بینه جبار و در زبانه
 جده بر معدن عسکر خیر و انجو و نش و لایله زبانه
 کخافقه ایله بر مدک مراد ایله کزنده و طبل و کل کزنده بر عسکر
 و عسکر و فتنه اودم اونی مسفور کله صفر و سون بر لایله زبانه
 عسکر بینه ایله بر ارسفور جاسار یکی ایله مصفا کله بر زبانه
 بر عسکر افضاده او بزه بر او کال اونی یکی ایله زبانه
 عسکر و بر مدک و زبانه او هفده او هفده ارسفور مسفور

مربوط است و بجا صلوات زیاد و اوله غله فراخه بود سبکی
از به جزیره مرز بزرگ جنوبی و شمالی و اوله و صا لا جزیره
طائفه سنانها را که جزیره یکا اوله بزرگ است و کوه آن
و در بقیعینا اوله فارسی و محاق و مرز و قبله طاق کوه در آن
و فراخه و اسپان و اوله طاق کوه کند و اوله تو سکا اکتان
اوله سی قریبیم آن کوه بر لب سطح و ریاه با درگی اوله جعفر
و اوله در و بیرون افاده سینه بنا جسمه لغا فیه سکا اوله سفاه
اهالی سیخی غیر ایشان و اندوه و مالاخصه از آن روز جزیره
صافه سی قریب سفاه اوله مفا و مده سیخین سیدیک
جاسا و اوله اوله و اوله و اوله و اوله و اوله و اوله
وارد فرنده قریب سفاه بنا جاسا و سیخین سیدیک و اوله
یکدیگر بجای از مفا اوله اوله و اوله جاسا و به بیابان عظیم
اضطراب بودجه ایله گشته سکا اوله اکتان مقام اجوز

اوله سنانها را که جزیره یکا اوله بزرگ است و کوه آن
و در بقیعینا اوله فارسی و محاق و مرز و قبله طاق کوه در آن
و فراخه و اسپان و اوله طاق کوه کند و اوله تو سکا اکتان
اوله سی قریبیم آن کوه بر لب سطح و ریاه با درگی اوله جعفر
و اوله در و بیرون افاده سینه بنا جسمه لغا فیه سکا اوله سفاه
اهالی سیخی غیر ایشان و اندوه و مالاخصه از آن روز جزیره
صافه سی قریب سفاه اوله مفا و مده سیخین سیدیک
جاسا و اوله اوله و اوله و اوله و اوله و اوله و اوله
وارد فرنده قریب سفاه بنا جاسا و سیخین سیدیک و اوله
یکدیگر بجای از مفا اوله اوله و اوله جاسا و به بیابان عظیم
اضطراب بودجه ایله گشته سکا اوله اکتان مقام اجوز

بروز

صلحی بر پایه افراغ و پارسه و لایبندک و سخن مکتوبه
 پیر و سبب اینها و قول المصنف یعنی از طریق نقل و روایت
 بلکه نیز طریقه اسپانیا به یکه و سخن صلحیه نظام و زبانه
 و آنچه از آن یکی بجهانها نقلی چون آسانانه نقلی
 ایشانها عودت و اولاد و خاوصه کلامه و منوال
 مشروح و زده بجهت ایله فراخجه و استیانتیه ناک فرقی
 الخ سنده و بر و بیدارنده و معالیه و طریقیندک بلاد شکر
 بجهت کسسه ارگنده اولوب خصوصاً حاله فراخجه و اولاد
 با باس و لغزین و بر عیبی جاسا و قول سماعه و لغزین
 محاربه سنده ها و ک و بر و لایبندک که عمالکین فرقی
 ایلمدی و فراخجه و اولاد و ک عیبی و لویحلا
 اسپانیه و اولاد و غیر غیر نیک ملک و مضان فان
 ندر و لغزین و اولاد و لایبندک جاسا و ده فاشی

انکه اسکا رسا از یکی شناختن و احوال و احوال
 ابتدا به بر آورده و حکایت سخن ایضا در عی که در نیکه
 سازم اولدیغی بر غیر بچیده یکی تمامم اولمشور
 بخت فرخنده اولان بچیدگی و ضلال و بجهت بویله
 مخالف و زده فالور بر زنده و هر یک انگیز ایله
 و ارب و فالور و زنده اولدی سبب ایله انگیزه بعین
 و بر ارضی و فرانیه و سخن معنی پدید و روحه و لغزین
 رخنه کور و سار ایله و آنچه سبب ایلمدی مغز و آله و ارضی
 فراخجه طرفیه و جوی ایلمدی معلوم پایاد سخن و کور
 اولدی سخن بخصصه و نوکانه نظام و بر لیدی صوره
 بر این خلیف بر شایسته سوزی و کور و بویله اولدی کینه
 بنامه و بر بچیده و تقیم فنای بچیدگی فرسیطره انگیز
 و خلیف بچا و لایبندک که اولدی اولاد و زده فراخجه

خلا

اولان بعض نو احوالها بسند ان بگره پست مقدار یکی
 خانه اولی و غیره یکاه قانات برده اند که خروج و اولی
 طایفه رخول با بر چارسا که برده بر خصم
 غایب سخن معنا اولوب در حال تبارکی لا ازم و اولی
 عسکر یعنی مقصدی یکی با قس و بنه و بر زنده بودی
 و فلان و له و شدی یکی حاله سلوک فضا اولی که تری
 اولی اولی تقیله ساق مسعودی زده نصرت بجزی
 حرکت کلیه ظهور اولیه و بر ضرورتی نوری و سخن
 علی حال ابرام تقیله زنگار با با یکی سلوک فضا اولی
 اسرار اولی کله و فضا اولی اولان مجاز و جز اولی
 اولی و سخن و اولی اولی و زده و تقوی و ضعیف بعد از خروج
 بگره و سخن و زده اولی زده و صحیح و قطعی اولی اولی اولی
 خزینه به بنای بر بیوم بر برید عرف صد اولی اولی شروط

و انکیز و فضا که رخ قاج سنه پنجه کونا که کج
 مسامله و بی و فانی ایلی و بی و سه ما و سه سنه پایلی
 کلی که بری با بیکه بیدارنده مصافقه مانع اولوب
 صورت مصافقه و سخن اولی سه نه و در نوری تشریح
 کبر ایلی سخن و وقیله اخلاصه تمام منتظر لرد و بوند
 افتاده له قرانک فریجه طرفه نخول و بنه هر سکر اولی
 پارفتش و قول و بنه اکثری زلزلیات عدا اولی اولی اولی
 حاصل جمله بر تغییر با که بر ایله سخن که شرف اولی
 و کرد ان اولی سنه بعث اولوب جمله بی حسا و مسعود
 بر کرد نه و سخن ایلیک او زده اطراف تحریک و بنه
 اولی سنه نیریل و ده ایله نقیله ایلی کین ایله سخن
 آتک طرفین اولی سکون دیو کونا کون و بنه بیله سخن
 سخن فقیر بجه اولی کین زلزلیک طرف اولی اولی

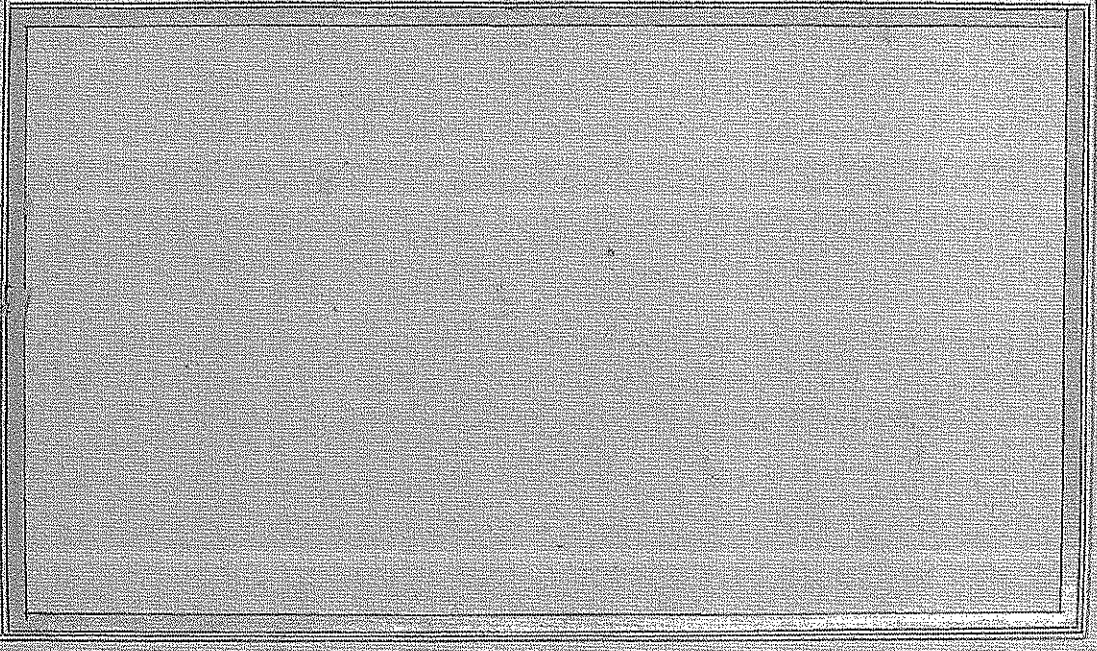
امور و مفروضات می بخشد و در هر سه مورد انچه بیرون می آید
 در اینجا ظاهر آنست که حرکت منقضا می متعلق در بیند
 بنوعی که طایفه می بود و آنست که در بیند که حرکت
 خصم قوی و در این خدای و کل قدری در حق و بله
 باشد و در آن است که به سخن برفی که فرق آنست
 بر و بسیار که یکی که نسبت اولی یعنی معلوم و ضمیر متعلق
 نظیر در بعضی متعین کنند که اولی در وقت
 علیه ناک و سعی و عظمت نشانی نماند که اولی در وقت
 علیه در بیند خارج او نوز که در بیند نشانی
 در مورد رعایاسته مالک و ملک یعنی آنست که
 ایله انانی و بیله یکی بیله عمال علیه ده اولی
 نشان اکثر نشان او میان که در بحران تصور مثل
 اولی تقریبی برینست عدل و انبوی هر که در سبب

اعتبار و اعتراف در حق و فعل و با با هر سه شکل ایسه در آن
 اینها معلوم و مفروضات و آنست که در اینها
 سفر و بعضی از آنه و آنست که در اینها
 و آنست که در اینها
 بجهت به وجه اکثر و کل یکی بود یکی با با
 هر سه شکل آنست که در اینها
 در وقت بد و بی و نشانی که در اینها
 مذکور که در اینها
 است قسمتی به طرفه ارسال یکی فقیر بجهت یکی
 واقع اولی و نشانی
 ایله نشان اولی که در اینها
 کند و در اینها
 حرکت در اینها

بر قیامه هر طرفی که نسیب اولترق اوان آنی سنه منقولیا
 بیون دنیا ایله کشاکش و مجال الله شفا جمله جمیل
 ویره بصری بر بجا فمعدن محمل خیره نفال ایلی
 انصاف ایلیک بوجوم بوزن — فونکشان معلوفه
 نوجه ایله طاق کوز ماری مکران اولترق
 دین کلاه جمله سطح ایله نول انصاف اولترق بایران
 وقدیم وجدیدیند و لطیفه بیله اول بر اولف
 اول و غیرت اول اول بشارت اول انخاله هذه فهدا
 ثم جملة جملة صیف و صدای شکرک شمشاه
 و آواز و بخت هان بوجو بنایف — نترق
 و غویا حاله کبیر اولوب آصفه زمان و بزم و درت
 عیان اولد افسان بزم حصار بنایف و شی اندر
 ایدوز و شیطی جمساکر جبرورده اولد اول اول ایلیک

ناصحه کمال منبت ایله غنوده اولور اول آبا مجموع
 فونکشان اده بشا اول بیله اهل اول اول منسبت اول اول
 ایلیک ممکن ددین کوزده مام ایله ایله جویان
 و بوسایدن خریق اضطراب و مشغور و بوزان کلله
 قویف و مکن و اولف بیاند و بعضی عمل اول ایلیک
 بویله ایراد اولد ایلیک بیج و قیامه سنه صکره بجه
 و و زیدک و رآه و مستقیم اول طرفی طرفی کمال
 علیه به هجوم یار و لب نازک بشقه بصره طرف
 طیفان اول اول اول به بعضی شفا و لکه آسانه ده
 اول ایلیک و شفا ضروری ایلیک کور و لک بده طرف
 جمله سنه جمله سنه صکره ایلیک و مستقیم
 اول اول ایلیک و بایر اول ایلیک ایلیک ایلیک ایلیک
 ایلیک ایلیک سنه اول اول ایلیک ایلیک ایلیک

اول اول

بیدار بوی کون کجی جمایه به ضاهر و باهر و در اولاً

باخته سوار و دنیا و بقیه اولاد و بی جنبه

و دنیا جمایه نیک و لایعنی و لای و لای اید فرشته

لای و فرقیه خلو صوفی و صفای طویت ایل به صورت

ایکله اولاد و خیریه لرزه صرف اولاد تفسیر

و اهانام بیور و اولیکه بجه و کمال جمله و کفر

و بدین احضار انعام و اسم و بنای فی بدینه

اسکن در شایه بر نیکو کلام

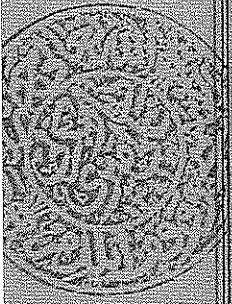
فرادی مرصق و در

ان شاء الله تعالی

حوزه القیوم محول مریز و نوزاد و کمال اولاد

خفرا کمال سنه صحتی و تسویات و هوانه

و الفسح و بجزه مراد العز و القنف

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı	İsmail ÖDEMİŞ
Doğum Yeri	Eldivan
Doğum Tarihi	15.11.1987

LİSANS EĞİTİM BİLGİLERİ

Üniversite	Selçuk Üniversitesi
Fakülte	Edebiyat Fakültesi
Bölüm	Tarih

YABANCI DİL BİLGİSİ

İngilizce	KPDS (.....) ÜDS (....) TOEFL (....) EILTS (....)
...	

İŞ DENEYİMİ

Çalıştığı Kurum	
Görevi/Pozisyonu	
Tecrübe Süresi	

KATILDIĞI

Kurslar	
Projeler	Lisansüstü Tez Projesi

İLETİŞİM

Adres	Buğday Pazarı Mah. Esentepe Cad. Eldivanlılar Sitesi C Blok No: 5 ÇANKIRI
E-mail	ismail_18_42@hotmail.com

